

ՆԱԻԻ ԶԱՐՅԱՆ

891.99

2-39

Орд. тр. пр. о. н. а. м.
П, яичная Б-на
ОТД. НАН. ЛАТ-ФМ

19 NOV 2011

Апр.
3-5034

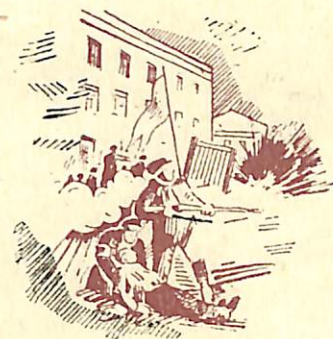
ՆԱՐԻԻ ԶԱՐՅԱՆ

891.99

2-39

ԴՅՈՒՅԱԶՆԱԳԻԲԸ

ՅԱՐԻՑԻՆՅԱՆ
ԴՐԱԳՆԵՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐ ԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ
1940

12.04.2013

29338

ՀԱՅԴ

ՆՎԻՐՈՒՄ ԵՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ
ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ—ՀԱՅ ԺՈՒՂՈՎՐԴԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՆԾԱԼԻ
ՔՍԱՆԱՄՅԱԿԻՆ:

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ

НАИРИ ЗАРЯН

Книга о богатырях

Армгиз, Ереван, 1940 г.

5592.87

անդադ ճեմում է ծովափին երգի արքան իմաստուն,
 Հողին լեցուն երազներով,
 Միտքը՝ պայծառ և արթուն:
 Գիտեր ամեն հավքի լեզուն ու դադանի սիրտը վաղ:

Ձկար դադանիք նրան անհայտ՝

Երկրի վրա,

Ծովի տակ:

Նա մի ճընճողուկ տեսավ ավին,

Ձարմանալի մի թռչուն:

Մըտնում է ծով ու դուրս գալով ավազի վրա թռվրբում:

— Այ դու ճընճողուկ, ի՞նչ ես անում,—

Խոսեց արքան ժըպտալով,—

Դու կհոգնե՞ս՝ քո թևիկներն այդքան արագ թափ տալով:

— Ուզում եմ ծովն այս կողմ բերել,—

Հընչեց հեղնոտ պատասխան,—

Տեսնեմ՝ ինչե՞ր կան հատակին, որ չէ տեսել դեռ արքան:

— Ինչքան անմիտ ես, ա՛յ թռչնիկ,—

Խնդաց պոռոն իմաստուն,—

Ամեն անգամ քո թևերին երկու կաթիլ է նրստում:

Ինչպե՞ս պիտի տեղափոխես դու այս օվկիանն անհատակ:

Խեղացնո՞ր բաղձա՞նք է դա, թե՛ սըրամիտ մի կատակ:

— Անմիտը դո՛ւ ես, ո՛վ պոեմ,
Եվ սընապարծ անսահման,
Որ քեզ թըլթում է, թե դիտես ամեն դադունիքը ըննության:
Անհուն մի ծո՛վ է տիեզերքն ու քո հոգին՝ մի թըռչուն,
Որ ինձ նըման մընում է ծով,

Իր թևիկները թըրջում:
Քանի՞ դուրս ունես ուսիդ,
Որ դիտենաս ամեն բան,

Որ ըստառես...
Եվ կըստառվի՞, արդյոք, անտակ մի օվկիան:—
Ասավ թըռչունը և թըռավ,
Անեացա՛վ անըստվեր,

Ինչպես մի քար թըռած Դավթի պարսատիկից դեպի վեր:
Երգիչը լուռ մընաց ավին, հոգին մըռայլ ու խըռով,
Իսկ դեմը ծովին է շառաչում հավերժական խոհերով:

Ահա կանգնած է հողմածուկ օվկիանի մոտ իմ հոգին,
Բանաստեղծի նըման խիզախ

Ու սթափ՝ նըման ճընճղուկին:
Նայում եմ ես քո վեհ կյանքին,

Քո գործերի պատմության,
Եվ ինձ թըլթում է, թե իմ դեմ ծըվում է դու մի օվկիան:
Կանգնած եմ ես ծովեզերքին՝ սըրտումըս դող ու կորով:
Քանի՞ կաթիլ կառնեմ, արդյոք, ես իմ երգի թևերով:
Ես ո՞նց անցնեմ կաղնիներին կախարդական մի անտառ,
Ինչպե՞ս, արդյոք, ես բարձրանամ Հիմալայի նըման սար...
Ես երջանիկ եմ, որ թալըում եմ, Առաջնորդ,

Քո դարում,
Ու լենինյան քո պատգամներն եմ կրկնում կատարում,
Թըռիչքների քո մեծ դարում, երբ ամեն ժամ ու վայրկյան
Հասնում են մեր սավառակներն անհավասար բարձրության,
Հախրում խիզախ ու բովեռի բերդերն անառ՝ նըմանում,
Երբ հըրճվանքի միջուրինյան այդեստաններն են աճում
Մեր լայնարձակ հայրենիքում,

Ուր իղճերով անեղեր
Թըռիչք ու փառք է երազում ամեն մանուկ, ամեն ծեր:
Եվ ես ահա նստած երգի անձեռագործ ինքնաթիռ՝
Ուղում եմ խոլ հեռուն թըռչեմ՝ մըրբիկներին դիմադիր:

Հյուսել անմահ քո էպոպեն...
Դժվա՛ր է չաա,

Ուժից վե՛ր:

Պետք է լինել կամ Ծիրգուսի, կամ՝ նոր, կախարդ մի հոմեր:
Ահա հասակըդ մանկական...

Քո արծվաբույնը,

Գորին,

Ուր լուսացայտ աչիկներով դո՛ւ նայեցիր աշխարհին.
Տեսար՝ անհաս լեռան վըրա արծիվն է սեղ սավառնում,
Իսկ ներքեում հեռում է մարդը բեռան տակ ու մեռնում:
Ժողովըրդի դարավոր վեչտը, զայրադին ոնց որ ծով,
Փրեց օրոցըդ և սընեց քեզ դառնահամ իր կաթով:
Թողիր անհոգ պատանություն,

Կանաչ հովիտ

Ու անտառ

Եվ չող դաշտում հանդըստացող հընձվորներին մոտեցար.
Տեսար՝ հերոսն աշխատանքի՝ ծամում է չոր ցամաք հաց,
Եվ լեռներում քո հայրենի՝ ցամառն ամպրոպ որոտաց:
Դու երգվեցիր՝
Սըրտումըդ լի դյուցադնական մի կորով՝
Փոխել աշխարհն իր անարդար, դադանային կաբեբով,
Եվ ըստեղծել այնպիսի կարգ այս աշխարհում չեն ու լայն,
Բը քաջ մըշակը վայելե արդյունքն իր վեհ տըրքության:
Ահա դպրոց դիմեցիր դու՝ հողիդ կանաչ մի տերև
Գիտության մեջ որոնելու կենսատու լույս ու արև,
Որոնեցիր ազնիվ հողի քո տենչերին կարեկից.
Քո դեմ կանգնած է քահանան,

Ինչպես կյանքում մի սև բիծ:
Նա իր դրած մատյաններում կարդում է քեզ լուկ մի բան.
«Հավետ անչարժ են աշխարհի կարդերն ամեն, անսասան»:
— Ո՛հ, — որոտաց քո բոց հոգին, —

Շարժվում է կյանքն անդադար, —
Եվ սեղ մաղերըդ վեր տալով, ըմբոստ, ամբիոն բարձրացար,
Ու դիմեցիր ընկերներիդ քեզ պես կայտառ, կենդանի.
— Մեզ ուրիշ դի՛րք է հարկավոր՝ կյանքի համար պիտանի:
Ձեռք մեկնեցիր դու Լենինին, ինչպես հըսկան հըսկային
Ու նըրա հետ մըտար օվկիանը տառապող՝ մարդկային:
Ահա Թիֆլիսըդ հայրենի,

Ահա Բաթումը,

Դադո՛ւն,

Ուր դու ցամառն ամպրոպահույզ ամպեր էիր կուտակում,
Վեճերըդ բոց՝ բանվորական ժողովներում բորբոքած,
Ուր պողպատե քո մասներով բռնում էիր դու նըրանց,

Ակնոցալոր այն օձերին՝ չապիկներով դեմոկրատ,
Ու թափ տալիս, թունաղբերկում ու ջախջախում անընդհատ:
Գո լենինյան տխրանական պարսառիկի քարերից
Մենչևիզմի կուռքերը դուռ ընկնում էին դահերից:
Ահա քո դեմ հուզաների, դահիճների մի բանակ,
Որ քեզ որսում էր անդադար՝

Թափարդներով իր անարդ,
Ահա նըստած էս դու Բաղլի Բայելովյան բըռնատան՝
Որպես մի նոր Պրոմեթեոս,

Սըրտումըդ հուր սըրբազան,
Երբ շառաչում էին դբսում,

Ամբողջ Երկրում,

Շըլլթաներ.

Աջորական հերոսների դունդն էր քայլում անվահեր՝
Շըրջապատված ժանդարմների շընարարո սճմակով,
Ահա բանալի սլատուհանից հընչեց հըղոր ձայնը քո.
— Գընաք բարո՛վ,

Պահպանեցե՛ք ձեր շղթաները,

Նըրջնք

Մեզ պե՛տք կըզան ցարի համար...—

Ու որպես վառ մի կըրակ,

Ընկերների հողին ալդ հույսն էր միշտ անմար փայլալուստ
Տառապանքի տարիներին, Սիրերական Տալալյում:

Ահա շըլլթան աքսորներով

Եվ փախուսաներըդ խիզախ,

Երբ քո հետքերն էին փընտուռում ցարի շըններն աջ ու ձախ:

Մնցնում էիր նըրանց մոտով, ինչպես անտես մի ողի,

Ու հալաքում ցըրվի եկած դընդերը մեծ բանակի:

Եվ հոկտեմբերը...

Պիտերի փողոցներից արյունոտ

Աբյուհաքամ երկրի վըրա ծաղեց մի նոր առալուստ,

Մեծ Լենինի և քո խոսքերն, իրբե թըրեր, չողացին,

Իշխանություն դըլուխ անցան բանվորը և դյուղացին:

Երբ տըրաքվեց հաղարամյա կեղեք հին սլատուռության

Ու դուրս եկավ մի նոր աշխարհ,

Ինչպես մորից երեխան:

Ահա քաղաքացիական կըռվիների էպոպեն,

Երբ որ հըղի էր վըտանդով կյանքիդ ամեն մի բուպեն.

Խորհուրդների երկերը՝ ժանա ոստիկների օղակում,

Խըռովություն, տեռոր ու դավ

Եվ սով ամեն քաղաքում,

Շողում էիր դու, որպես շանթ հորիզոնից հորիզոն,
Խոսկվայից Դոն,
Դոնից Պիտեր,

Եվ Ուրալից

Էլի Դոն,

Շամփրում բոլոր ոստիկներին:

Գենեթալներն ըսպիտակ

Փախչում էին խուճապալաղ քո պողպատե զարկի տակ:

Մերկացըրիք դու անխընա ծրագրերը նենդ պարտության,

Որ պատրաստել էր հոկտեմբերը վաճառող այն հուզան,

Դու կարմիր զորքը հաղթության անխար ուղին հանեցիր,

Եվ Դենիկիներ կործանվեց բանակներով ցանուցեր:

Դու Մոսկվային, Պետերբուրգին ու ողջ երկրին տըլիր հաց,

Այրեց մանուկը հաղթության,

Եվ հայր Լենինը ժըպտա՛ց:

Հյուսել անմահ քո էպոպեն—

Դըթվա՛ր է շատ, ուժից վե՛ր,

Պետք է ծնվի մեր Ֆիլդուսին

Կամ նոր, կախարդ մի հոմեր:

Դըթվաբուրթյան հաղար լեռներ դու հաթթեցիր անդադար,

Կյանքըդ դարձավ դյուցազնական դըրվաղների լեռնապար:

Գո դործերի ամեն դըլաղ, ամեն կատար անտառան

Կվայիլեր մի հերոսի որպես փառքի հուշարձան:

Եվ բազմացե՛ղ այս աշխարհում,

Պարտեղներում այս դալար,

Քեզ է երգում

Ամեն բաղուկ,

Ամեն հողի,

Ամեն լար.

Քեզ և երգում ժողովուրդներն իրենց անմահ երգերով

Եվ քո անունն ամեն սըրտում դառնում է ույթ ու կորով:

Բայց ոչ մի երգ դեռ չի հասել քո անտիկ բարձրության:

Դեռ չի սպասել...

Եվ կըստաովի՞, արդյոք, անտակ մի օվիլան:

Կա քո մասին շարահյուսված քեզ արժանի մի պոեմ.

Խորհըրդային երկի՛րն է այդ:

Կանգնած է նա որպես վեմ,

Որպես ամբողջ հողմազալար մըրրիկներ ի կենտրոնում

Ու վարդամատ արշալույսի դըրոշն է վառ ծածանում:

Եվ դու, արծիւ՛յ այդ ամբողջի երկնակարկառ կատարին,
Հեռաթափանց քո հայացքով նայում ես ողջ աշխարհին,
Տեսնում անցյալը, և ներկան, և հեռավոր աստղան
Եվ օջախները չարիքի և մեծ ուղին փրկության:

Արծիւ՛յ ևս դու բարձրադընա,

Եվ մարդ ևս, մարդ իսկական,

Սըրտումըդ կա մարդկային քաղցըր հույզերի մի օվկիան.

Գըրկում ես դու մանուկներին,

Դու ծաղիկներ ևս սիրում,

Հիշում ես հին ընկերներին քեզ հետ ապրած աքսորում,

Ձի մոռանում քո ջերմ խոսքերն ու քո ժըպիտը բարի

Քեզ հյուսիս եկած բանվորուհին մեր լեռնական աշխարհի:

Հըրճվում ես դու քո երջանիկ ժողովրդի հըրճվանքով

Քեզ հարազատ են

Եվ՛ Լենին,

Եվ՛ Բեթհովեն,

Եվ՛ Ձեխով:

Երբ դիչերվա ուշ պահերին,

Ծըխամորճից անբաժան,

Դու մաղիստրախ ես որդում մեր մարդկային պատմության,—

Հիշում ես քո Սվետլանային,

Ու, որպես հայր ըզդայուն,

Թերթում նըրա դասադըրքերն ու տետրակները նայում:

Չափել սահմանը քո սըրտի՝

Դըժվար է չառ,

Ուժից վե՛ր.

Պետք է լինել մի փրդուսի,

Կամ նոր կախարդ մի Հոմեր:

Դու արդեւքները պատմության խորտակեցիր մեծաբար.

Կյանքըդ դարձավ դյուցազնական դըրվաղների լեռնասղար:

Ահա կանգնած է իմ առաջ,

Որպես Մասիս բարձրաբերձ,

Ճարիցինյան քո էպոսին

Եվ՛ ևս,

Անխոնջ բանաստեղծ,

Դեպի կատարն եմ մաղըլցում՝

Սըրտումըս դող ու կորով՝

Մեր հայկական վիպերդության բաղմաղարյան ոտքերով:

ԴՐՎԱԳ ԱՌԱՋԻՆ

Ընմլի անքուն սըրահներում

Տաղնապ է,

Տո՛թ,

Եռուղեռ:

Հեռախոսները զիւ զանդում են անդադար ողջ դիչեր:

Քարտեզի դեմ կանգնած է նա,

Իլիչը, Լո՛ււ.

Ու լարված,

Հեռադրական համբալներով

Ու հարցերով պաշարված:

Հաղթության ելք է նա փընտում,

Այրվում անխոնջ,

Անըսպա՛ռ՝

Ծողացնելով ճակատն ինչպես հաղարմոյան մի լամբար:

Լուսարձակներն իր հանճարի նետելով մոռ ու հեռուն՝

Պըտտեցնում է դեպքերի քառասյին դիչերում:

Անվերջ դըծում է քառսում

Հաղար ուղի,

Հաղար գիծ,

Լենինը ելք է որոնում օրհասական օղակից:

Արեմուտքում—

Այնտեղ, չըքնաղ Ուկրաինայի դաշտերում

Լուսկուլական սովալըլուի Երկաթե գայլն է թոնում,
Հոշոտելով քաղաք ու դյուղ՝ անցնում է նա անողոք
Մինչև հանքերը Դոնրասի,

Մինչև խողաղ Տաղանդոգ:

Արյունիկըդակ
Լիզում է նա Երկրի հյուսիսը—անընդհատ,
Դուրս է տանում վաղոններով

Յորեն

Ու ճարպ

Ու երկաթ:

Արևելքում Կուչակն է բերտ

Իր խաժամուժ գընդերով,

Ձևոտըլակները հորդան է մոլորված և խրոտի,
Յըզված է լայնարձակ Սիրիքը Մոսկվայից, Պիտերից,
Իր հացառատ ավաններով,

Արտաներով հյուսիսից:

Իսկ Հարավում,

Սաղաղ Դոնի տափաստանում անսահման

Կաղակներին է դըրդըլում Կրասնովը՝ նենդ ատաման,

Ձինում նըրանց օտարերկրյա խոստումներով արնախում,

Անդլիական ստերլինգով նա Ռուսաստանն է ծախում:

Գիշառիչներն են լող տալիս Հյուսիսային օվկիանում,

Բրիտանական զըրահանավն այնտեղ դեսանտ է հանում:—

Եվ Հյուսիսից,

Արևմուտքից,

Արևելքից,

Հարավից

Նրանք խուժում են՝ ռոնալով արյան, ոսկու ծարավից:

Ամենուրեք ռադմահակատ,

Ինչպես հըրե մի օղակ,

Երկնք հասնող հըրդեհներում խեղդվում են դյուղ ու քաղաք:

Անդուլ սեղմում է թըշնամին

Եվ նոր ուժեր հավաքում,

Եվ մըտածում է Առաջնորդըն այդ մահվան օղակում.

«Նորից մըտել ենք պատերազմ՝ հոգնած և մերկ և անհաց,

Եվ բախտը հեղափոխության նըրա ելքից է կախված...»:

Լենինը ելք է որոնում,

Հաղթանակի ճանապարհ՝

Շողացելով ճակատն ինչպես հաղարմոյան մի լամբար:

Անդուլ սեղմում է թըշնամին օղակը ժանտ:
Իսկ ներսից՝

Մենչեիկները,

Էսերները,

Թըշնամուն դաշնակից,

Եթալած ոհմակը «ձախեղ»-ի,

Եվ նա, մասնիչը, Հուդան,

Դավ ևն նյութում,

Վիշեր փորում անիվի տակ պատմության:

Նըրանք ճըշում են ջըղաղար ժողովներում, փողոցում,

Հանուն Մարքսի, հայրենիքի՝ ախանջ և օդ սըղոցում,

Բայց այցելում են դիշերով օտարերկրյա դեսպանին

Ու վաճառում իրենց երկիրն,

Իրենց պապիվն

Ու հողին:

Նըրանք նրվում են կեղծ,

Լալիս ևն,

Սարտաժ ևն անում՝

Դարան մըտած՝

Հայրենասեր հերոսներին ըսպանում,

Եվ Մոսկվայում,

Սամարայում,

Սարատովում,

Ռիրենսկում,

Երկրի բոլոր կենտրոններում,

Երկրի սըրտում ու կըծքում

Յըրուսաղիմ իրենց ուժերն են կուտակում տենդադին՝

Ջեռք մեկնելով դահլճներին—

Կըրասնովին, Կուչակին:

Դըրսից—ոստիս,

Ներսից—ոստիս,

Դավաղըրություն

Ու ոճիր,

Ճակատներից ամեն վայրկյան դուժում է նոր հեռադիր,

Դեպք է դալիս դեպքի վըրա,

Վըտանդի հետ՝ նոր վըտանդ,

Դըղըրդում են դեպքերն ահեղ, կըրճանարար որպես տանկ,

Նա մերթ նայում է քարտեզին,

Հեռախոսին մոտենում,

Ու մերթ քայլում է ժպտալով՝ ձեռքը պահած զըրպանում,

Ըստորադրում է դեկրետներ,

Գլխավորները ընթացիկ,
Քայլ ներա կամքը՝ վիթխարի մի աղեղի նրման ձեռն
Լարված է նույն ներպատակին,
Նույն թիրախին է նայում.
Փրնտում է վրձնական օղակը պատմության շղթայում,
Այն օղակը, որից բռնած որպես կամքի մի ախտան՝
Փոխեց նա սև ճակատագիրը բազմատանջ մարդկության:
Ինչպես այն դեռը հորդածուր դեպի օվկիան հոսելիս,—
Երբ որ հանկարծ երկրաշարժից լեռները փուլ են դալիս
Եվ նրա հունը խանդարում,— ուռչում է բուռն, անդադար,
Եվ լեռան կուրծքը պատռելով բացում է նոր ճանապարհ,—
Այդպես Լենինն է կուտակվել,

Ահազնացել,

Վարարել,

Նրա համար չըկա վիճակ անհուսալի և անել:
Միտքը փորում է անդադար մի նոր ընթացք, ուղեղիծ.
Լենինը ելք է որոնում օրհասական օղակից:
Բայց ի՞նչ են իմպերիալիզմի տանկերը դուռ, համարձակ,
Եվ ցարական դեներալները՝ Կոբնիլով ու Կոլչակ,
Մենշևիկյան, էսերական դավերը նենդ, այլանդակ,
Որ մղկներ Նրման փորում են վիթխարի լեռան տակ,—
Ի՞նչ է նրանց մահվան դալարքը մոլեղին և չըփերթ,
Երբ նրանց դեմ կանգնած է ինքը—

Պատմություն իբրև բերդ,

Իբր նրանց դեմ կանգնած է ինքը—

Ժողովուրդ մի հրդոր,

Լեռների պես անընկճելի,

Պատեններով բյուրավոր:

Զե՞ որ նրա շարքերի մեջ,

Միշտ նրա հետ,

Միշտ առաջ,

Բուլլեիներն են արշավում արծիվների նրման քաջ,
Որոնք սովոր են սըրաթե դեպի արև սավառնել,
Ու հայրենի հողի համար

Կռվել,

Հաղթել,

Ու մեռնել:

Արդեն ռադի ճակատներում կարմիր դընդերը խիզախ
Հաղթանակի, փառքի համարվ են տարածում աջ ու ձախ,
Վորոշիլովը դոնրասյան բանվորների բըռուցքով
Լուկուլլական բանակների երկաթե քիթն է փըշում,

Շնորհ է նետվում դեպի ոսոխ աքիլեսյան մոլուցքով՝
Գումարտակները կոփելով մըշտարորոք մարտերում,
Այդ Շահումյանն է ծածանում Բազմի վրա համարձակ
Խորհուրդների իշխանության բոսորափայլ դըրոշակ,
Այդ Չապաևն է սըլանում հողմի նրման մարտից մարտ,
Վազում է փառքն իր առջևից իբրև ահեղ ավանդարդ,
Այդ Ժողովուրդն է անըսպառ,

Հավերժական, որպես հող,

Թևավորված կոմունիզմի պատգամներով լուսաշող,
Ի՞նչ են նրա հորձանքի դեմ դընդերը սև, ըսպիտակ.
Ժողովուրդը կըսազանի իր հայրենիքն անխորտակ:
Բայց կա ուրիշ մի թըշնամի՝

Տանկից, դավից էլ ահեղ,

Հրետանային թընդյուններից

Ու հըրդեհից խելահեղ.

Բըռնում է նա հրեղների իր ժանտ, ոսկրոտ մատներով,
Նրա շընչից խամբում են կամք,

Խիզախություն,

Ու կորով,

Հըսկան ընկնում է ուժասպառ,

Հանձարի լույսը հանդում,

Մայրը սիրած մանկան համար դառնում է դալ արնախում,
Նրա շընչից թոչնում է սեր,

Այտերի վարդ,

Ու կըրակ,

Ծաղկափըթիթ դեղեցկուհին դառնում է դեռ մի կըմախք,
Հողին դառնում է անասառ,

Խամբում են իղձ ու երազ,

Կյանքի ծառից մարդիկ ընկնում են՝

Չըծաղկած դեռահաս...—

Այդ սովն է,

Սովը սոսկալի—

Նա մոտեցել է արդեն,

Կանգնած է նա Հոկաեմբեյան

Ժողովրդին դեմ առ դեմ,

Ոսկրոտ իր ձեռքը՝ կարկառած քաղաքների կոկորդին՝
Քայլում է նա և չողացնում իր ահավոր դերանդին:

Քայլում է նա

Եվ իբեն հեռ մոլուցք ու կիրք է բերում,

Կըրճրտացնում է ատամներն անհուսալի հերթերում,

Կըրճրտացնում է ատամներն

Ու կատարի նըվում.

«Հա՛ց»...

Ի՞նչ հացն աշնանդ, կուլակային ամբարներում է թաղված:
Փըռում է հացն ամբարներում,

Կամ երկրից դուրս է հոսում,
Որ դառնա փող,

Ու թընդանոթ

Ծուկաների քառսում:

Դըրսից՝ ոստիս,

Ներսից՝ ոստիս,

Սովը՝ նըրանց դաշնակից.

Լենինը ելք է որոնում ալդե եռասակ օղակից:

«Հացն է օղակը հիմնական,—

Վըճում է նա համարձակ,—

Հացի համար կազմակերպել խաչակրած արշավանք:

Մերկացրած սըրի նըման միտքը չօղում է ղըլխում,

Նա առյուծի մի ոստյունով ղեպի ղըրիչն է նետվում:

«Կրասնովն ուզում է Ռուսիայից անջատել Դոնն ու Կուբանն

Ու ալդե մարդերը հացառատ հանձնել օտար պետության,

Զըրկել հացից սովալըլուկ մեր բանվորին, դուռըացուն:

Ժողկոմխոհը ժողովրդին ղեպի պայքար է կոչում!

Կոչում է ձեզ ղեպի պայքար՝

Հանուն հացի ու կյանքի.

Պետք է խըլենք մեր հացն ու կյանքը՝ պարազիտ կուլակի,

Սպեկուլյանտի ճիրաններից՝

Զենքի ու ժով,

Անխրնո՛ւ:

Ոչ միայն հող ու գործարան,

Այլ հացն էլ պետք է դառնա

Համայնական:

Պետք է մարքել երկաթուղու ամեն ղիծ

Չեխոսլավակ խոժաններից,

Կըրասնովյան ոհմակից:

Պետք է ստեղծել աշխատանքի հանդըստավետ մըթնոլորտ,

Որ բարեբով լըցվի, աճի երկիրը մեր կենսահոգի:

Թող բյուրավոր պրոլետարները,

Մոսկվայի,

Պետերի,

Կազմեն հացի դուռարտակներ,

Գընան խորքերը երկրի,

Եւ խըլեն հացը թըշնամու կըպչուն ու կարծր ձեռքից.

Ոչ հողը,

Ոչ իշխանությունը,

Ոչ էլ հացը փըրկիչ՝

Մենք չենք ղիջի ժողովրդի ղահլճներին արնախում:

Կրասնովն ու սովը ձեռք-ձեռքի են մոլեկոնած հարձակում:

Մա՛հ երկուսին.

Իդե՛ն—Պետե՛ր,

Իդե՛ն—Կուբա՛ն,

Դո՛ն—Իդե՛ն—

Չանդահարում է Ստալինին.

— Կոչը պարտատ է արդեն:

Գալիս է նա սահուն, հանդիստ ու համաչափ քայլերով,

Նույն ծըխամորճը չուրթերին.

Կարճես անհող, անխրոով:

Իլիչն ուրախ և սիրալիք ղիմավորում է նըրան,

Եվ ըսկըսում անմիջապես.

— Սովը կանգնած է ղըռան,

Եվ մոտ է շատ,

Չուխաղանց մոտ է փըլուղումն աճելի.

Մհավոր ծանրը մայիսից հետո կըլան ավելի

Քան ծանրագույն,

Հունիս,

Հուլիս

և օգոստոս:

Անկասկած՝

Երկրի վիճակը ծայրահեղ իրեն լարման է հասած...

Եվ դույն առ է ճըղնաժամն ամենասուր և շատ բարդ:

Գալիս են դառն փորձության բաղձաթիվ՝ օր ու շաբաթ,

Եթե այսօր փըլընք նըրանց ղիմադրությունը ղըժի

Եվ մեզ հացով ապահովենք, մինչև որ հունձը հասնի,

Արդեն անհաղթ ենք...

Եւշտակի նա ժողկոմին է նայում:

Մի պահ անհոգ է լըռություն Կրեմլի կըլոր սըրահում:

Ծուխն է ելնում ծըխամորճից բաղձադալար խոհի պես,

Ծըլի միջից երկու հայացք,

Երկու արծիվ սըրառես,

Իբար ղիտում են,

Թափանցում

Ու կըրահում են խղիւղաւ,

Չափում ամեն մի խորութիւն,

Յըրում ամեն մըթնչաղ:

Ու բարձրանում է սիրտը ջերմ,

Ինչպէս ալիքն օվկիանոսում:

Մըտերիմ ցափ է ալիք, արդյոք,

Թե՛ հիացմունք է անհուն.

Իլիչը շատ է զուենատիւ,

Կարծես հոգնած է, հիւանդ...

Սակայն ողին փրթիթում, ծաղկում է ինչպէս հոգն արդաւանդ:

Ինչպէս հըստա՛կ է նա տեսնում

Հորիզոնները,

Հեռուն,

Ինչպէս խղիւղաւ է նա ճախրում ամենակուլ բոցերում,

Ինչպէս տեսնո՛ւմ է պայքարի ամեն կեռման ելեւջ.

Կըչում է նա դասակարգներն՝ ասես առած ափի մէջ:

Բայց ժամը չէ...

Եվ թող լըռեն կարեկցութիւն, հիացում:

Եվ Ստալինը մեղմ, դանդաղ իրեն կարծիքն է հայտնում.

— Չըկան անել զըրութիւններ.

Հիանալի է ասում:

Հացն է օդակը հիմնական,

Եվ կունենանք նաեւ հաց:

Դըրա համար մենք ուժ կըտանք հարաւային ճակատին:

Պեսք է հըզոր հաւատարիմ ձեռք ուղարկել Յարիցի՛ն:

Յարիցիներ զըրաւելով՝

Նըրանք

Դոնից մինչ Ուրալ

Կըմխանան

Ու կըստեղծեն մեր դեմ ճակատ միացաւ,

Կառնեն Հարաւ ու Կասդ—անբաւ ալիք ամբարները հացի,

Կըստարեն և զորքը մեր Հյուսիսային Կովկասի,

Հետո,

Դոնից մինչև Ուրալ,

Մեկ ճակատով,

Միաձուլ

Կըհարձակվեն Մոսկովայի վըրա:

Ոչ, մենք անխոնջ և անդուլ

Պիտի կանգնենք Յարիցիի պաշտպանութան դիրքերում:

Հաղթանակի բախտը հիմա այնտեղ է լուկ վըճըրում:

Յարիցիներ չըտաւ,

Մեռնել,

Բայց պահպանել Յարիցին—

Այս կլինի մեր պայքարի նըշանաբանը մեկին:

— Իրավացի՞ եք...

Աշխուժով Իլիչը վեր է կենում,

Քայլում արագ՝ բըթամատերը բաճկոնի թեւերում:

Կարծես մեկ սիրտ է փոթորկվում երկու հզոր կըծքի տակ,

Երկու դըլիւով է լույս տալիս մեկ միաձուլ արեղակ:

Ինչպէս որ Մարքսը և Էնգելսը, դեռ իրար անծանօթ,

Որոնելով մարդկային ցեղը փը՛րկելու ճանապարհ,

Պայծառատես մըտքի թևով հայտնըվեցին իրար մոտ,—

Այդպէս Իլիչն ու Նա հոգով հաճախ կանխում են իրար:

Ու մայիսի քըսանինին ժողկոմների խորհըրդում
Լենինն արդեն այն պատմական վըկայականն է կարդում.

«Ժողկոմ ընկեր Ստալինը,—

Շեշտում է նա ամեն տառ,—

Հաստատում է Հարաւային Ռուսաստանի դեկաւար՝

Երկրին պարեն հայթայթելու: Եվ նա ունի անսահման

Իրաւունքներ: Ժողկոմխորհները մարդային, տեղական,

Ջոկատների պետերն ամեն և շտաբները նըրանց,

Երկաթուղու կոմիտեներն ու վարչական ամեն անձ,

Ծովի, դետի առևտրական նաւատորմները բոլոր,

Հեռադրական ու փոստային ամեն հիմնարկ, լիազոր—

Եվ պարենի կոմիտեները—պարտաւոր են, անչեղ

Նըրա ամեն կարգադըրութիւնը կատարել ամեն տեղ»:

ԳՐՎԱԳԻ ԵՐԿՐՈՐԴ

նցավ գիշերն իր խոհերով, երազներով անքննին։
Աշտարակները վերամբարձ՝ հըսկում են լուռ Կըրեմլինը։
Կըրեմլին բացվեց մի առավոտ,

Վառդաբույր ու մըռայլ,

Քաղցի վազերը հերթերում ըսկըսեցին մըռմըռալ,
Խոթու ճակատը երկնքի ճեղքեց կայծակն իր թըրով,
Դեպի Հարավ նահանջեցին ամպերը դուր զնդերով։

Ահա Կարմիր հրապարակում,

Տողանցի մեջ միաձուլ,

Հեռւմ են գոռ երկու ավտո,

Զըրահապատ երկու ցուլ։

Եվ ուղմիկները, որ կանգնած են մարտական շարքերում,
Ու հայացքները սովատանջ հույսով հառել են հեռուն,
Այդ ուղմիկները պանծալի՝ հողով ուրախ են, հըպարտ.
Գիտեն, որ Նա կառավարողի նըրանց այսօր դեպի մարտ,
Նա— Լենինի ամենամոտ ընկեր Ժողկոմ Ստալինն,
Ազնիվ որդին Ժողովրդի, Կուսակցության սիրելին։

Ահա Սպասյան դարպասի մոտ Նըրա Ժըպիտն է շողում։

Նա մտանում է,

Բարեւում՝

Զըվարթաճայն ու խոհուն։

Փայլատակում են սըվիկներ,

Օգում թընդում է ուռան,

Ելնում է նա զըրահապատ,

Ու մարտիկները նըրան

Ահա հ գիտում են...

Զինվորի անշուք շինելը հաղին,

Հարազատ աստղը մահուդյա սաղավարտի ճակատին,

Դիմում է նա դումարտակին։

Խոսքերը ջերմ են, հըստակ։

Եվ բարախում է սիրան ազնիվ ամեն մեկի կըրծքի տակ։

— Սուլյալ երկրին հասցընել հաց...

Խնդիրը ծանր է, հըսկա։

Եվ պատմական է, պատվավոր,

Ամեն ուղմիկ թող ըզդա։

Պետք է պատեն ի հաղար շըլթա,

Անցնել հաղար ծուղակից,

Պետք է մաքրել երկաթուղին—

Ամեն կայան,

Ամեն դիժ։

Երբ ցարական իշխանությունը զորք էր մարտ ուղարկում

Զըրով, խաչով ու բուրվառով,—

Ուներ նա լուկ մի ձըղտում.

Ռազմիկներին հողին վառել ատելութամբ հոսցող,

Վանել սըրաից եզրաշրջանի ըզդացմունքի ամեն ցող,

Գիտակցությունը հանդընել,

Լույսը մարել՝ սրբապան,

Ու վեհ մարդուն դարձնել բուլթ, արյունախում մի դադան։

Պըռկատարիտը ձեզ ասում է բարձրաճայն.

Ընկերներ,

Դուք ձեր եզրայր կազակներին տանում եք ոչ թե սերմեր

Ատելության ու շար ողու,

Այլ սըրաի ցավ, բախտանք,

Համոզումի ջընքույշ խոսքեր,

Գիտութան լույս

Ու նոր կյանք։

Մատոնների որոտը գոռ բըռնել է օդ ու դետին.

Այս Կոմիսարն է Լենինյան զընում Կարմիր Ֆարիցիին։

Նա վաղանում խաղաղ նըստած՝

Իր ծըխամորձն է ծըխում,

Եվ խոհն ինչպես Թուր-Կայծակին վալլատակում է զըլխում.

«Տրոցկին խարդախ է,

Խորամանկ,

Եւ խորթ է նա Իլիչին:

Իլիչն արծիւ է լեռնային,

Իսկ նա՝

Մըժեղ մի չընչին:

Երկնոս աղվես՝ հոկտեմբերյան առյուծի մորթը հաղած:

Նա Բըրեստում ժողովրդին դավաճանեց՝ անկասկած:

Նա չի տեսնում պայքարի ելքը,

Մեծ ուղին պատմութիւն.

Ասկայն առած էր ուսերին մարդարեւի պատմութիւն՝

Ամբիոնից վայր է դըլորում խոսքի դատարկ տակառներ:

Նա հեշտութեամբ օտարերկրյա բանկի արծաթը կառնէր:

Նա ռազմական ապարատները ողողում է համառ.

Կոստիլովյան ըսպաներով,

Լըբանսներով անհամար,

Ատում է նա ժողովրդի ծոցից ելած քաջերին,

Ճակատների բախտը հանձնում է ցարամուլ ցեղերին:

Ինչպե՞ս նա դեմքը չար ծրուց,

Աչքերը, նե՛նդ չողացին,

Երբ որ Իլիչն առաջարկեց մարդ ուղարկել Յարիցին:

Ռեբմըն դա՛լ կըլարի նա,

Կըխանդարի աջ ու ձախ՝

Էլբասնովյան խալարամուլ ոհմակներին աջակից:

Պետր է ջարդել նաև նըրա դիմադրութիւնը խարդախ,

Որ հաց հասնի Կարմիր Մոսկովա վանդական հարավից»:

Լեցիւմ է օդը հաղթական մոտոռների որոտով:

Տախտատանում կապույտ մըլուչն է ծալալում իրբե ծով:

Նա վազոնում նըստած հանդարտ՝

Բեխերն է խիտ՝ ոլորում

Եւ խոհն ինչպե՞ս հուժկու կայծակ՝

Լուսալորում է հեռուն:

«Տրոցկին ոսոխն է Իլիչի...»

Մեղքեր ունի նա անթիւ:

Բայց մի չընչին մըժեղ է նա,

Իլիչը՝ սեղ մի արծիւ,

Որ սալառնում է՝ հեզներով ամեն մըրրիկ,

Ամեն բուք:

Լողում է նա օվկիանոսի ալիքներում ինչպե՞ս ձուկ»:

Եւ ինքնիրեն նա վերհիշում է այն օրերն ահալոր,

Երբ միլիոնները մարդկային—

Ռամիկ,

Ռազմիկ

Ու բանվոր—

Պատերազմի արյունահորդ ամպրոպներում դադաղած՝

Տենչում էին՝

Խաղաղութիւն,

Աղատութիւն,

Հող ու հաց,

Մինչ «պատերազմ» էին ճըչում «մինչև վախճան հաղթական»—

Գեներալներն արյունիլըզակ,

Ամեն նեխածք ու տակնք,

Երբ «Նադոլներ» հացկատակ,

Այդ՝ պատմութիւն ծաղրածուն,

Բուլճեիկյան կուսակցութիւն ուժը հատակ էր քըչում,

Երբ զալթամուլ դիվիզիաները,

Գեո հըզոր ու դըժխեմ,

Կանդնած էին մեր հողնարեւի, հուսալքովող զորքի դեմ,

Երբ ոսկեզոծ Արեմուտի «սոցիալիստները» ծախված

Եղրայրասպան բանակներին՝ առնում էին, իրբե վարձ,

Թնդանութի մաղնատներից մինխտրական պորտֆելներ,—

Խառնիճաղանչ այդ օրերին պարզեց Իլիչին անվահեր

Խորհըրդային հեղաշրջման աշխարհացունց դըրոշակ:

Այդ մի թըռիչք ահալոր,

Սուգումն էր այդ՝ մինչև տակ:

Սակայն Իլիչը պարզ տեսնում եր ամեն ելք,

Ամեն դիժ,

Դըրա համար նա չէր սարսում ոչ մի խիզախ թըռիչքից:

Պայծառ հողով տեսնում էր նա

Պայքարի մոտն ու հեռուն,

Տեսնում էր՝

Մոտ է հաղթանակն օրհասական մարտերում,

Ռուսաստանում հեղաշրջումը վերջ կըտար ըսպանդին,

Եւ կըլողար Արեմուտը նըրա կարմիր դերանդին:

Հեղաշրջումը կատարվեց...

Բայց Դուխոնինը խարդախ

Ձէր ենթարկվում բուլճեիկյան ժողկոմխորհին,

Անհապաղ,

Ձէր կամենում գինադադար հայտարարել ճակատում:

Շարունակում էր պատերազմը,

Կործանիչ, արնախում:

Հիշում է պարզ...

Կանգնած էին հեռավորական արկղի դեմ՝
Տաղնապահույն՝

Իլիչն

Ու ինքը:

Ծանր էր ժամը,

Դրժխեմ:

Սըռտվարար գեներալի ձեռքումն էր ուժն այդ սլահին,
Տասնեկերու միլիոնանոց բանակի ուժն ահադին:

Եվ ըստաներ

Ու յունկերներ,

Ամեն կարիճ ու գեռուն

Ապըստամբում էին արդեն տաղնապալից Պիտերում
Խորհրդային կարգերի դեմ,

Այն չիկացած օրերին,

Երբ Կերենսկու վարձու բանակն էր մոտենում Պիտերին...—
Ահեղ էր ժամը...

Եվ Իլիչը լուռ կանգնեց ինքնասույզ,

Հետո, հանկարծ, նրա դեմքին փայլատակեց ինչ որ լույս...
Արդեն վրձակ էր:

Եվ ասավ.

— Գրեանք՝ առանց հապաղման,

Ռադիոն մարդուն երբեմնե պետք էլ էր եղել դեռ ալքան:

Եվ նա ստահակ Դուխանինն հանեց ռադիո-հրամանով

Եվ կոչ արավ զինվորներին նրա դիմի վրայով՝

Շրջապատել ըստաներին,

Վերջ առլ կրովին չարադետ,

Եղբայրանալ գերմանական բազմաշարքար զորքի հետ,

Ու հաքտատել խաղաղութունը ձեռքերով սեփական:

Այդ մի թըրիչը էր դեպ անհայտը...:

Բայց Իլիչն անսասան

Նետում էր ծովը գեպերի—

Նա հասկանում էր հըստակ

Փոթորիկ ուժը և լեզուն ալիքներից մինչև տակ:

Թընդում է օդը մարտական մոտոռների որոտով:

Երկաթե երթը ժողկոմի արդեն հասնում է Կոլլով:

Նա արժվային իր տեղերով աղահ գիտում է ուղին

Հարցեր տալիս, ուշիմ լըսում ամեն անցնող-դարձողին:

Շահատներից իրեն հասնող հեռագիրները հատու,

Պատասխանները կըցկըտուր Դոնից փախած դյուդացու,
Նըրան հերիք են, որ տեսնի գեպերի հունը, շըղթան,
Ընտրի հարվածը

Եվ բուպեն անտարակույս հաղթության:

Քուստաժուտից նա միզասըող տափաստանին է նայում
Եվ բոցկըլտում է խոհն, ինչպես հալոցքը թեժ դոմնայում.
Սովյալ երկրին հասցընել հաց...

Սընդերը ծանր է, դըժվար.

Պետք է անցնել դավի, մահվան կախարդական մի աշխարհ,

Պետք է հաղթել Կըրասնովյան յոթըլխանի դեերին,

Պետք է գընանել ամեն դըռան,

Ամեն հոգու բանալին:

Բայց որքան մեծ են վըտանդներն ու հաղթանակը հեռու,
Այնքան աճում է նըրա կամքը և ոգին՝ հաղթելու:

«Մոսկվա, Կըրեմլը, Ժողկոմխորհ,

Տալիս է նա Իլիչին

Իր ծըրադերը նախնական,

Իր հեռագիրն առաջին.—

Հասա Կոլլով:

Շարունակում եմ ճանապարհը հաջող:

Ուղարկեցեք ինժեներներ ու բանվորներ հասկացող.

Պետք է արագ նորոգել գիծը իստավ-Յուրդ ու Պետրովսկի

Ու կառուցեց Կըլիար-Բրիանսկ երկաթուղին.

Այդ է լուկ

Հացն անվըրեսպ ցանկալի տեղ հասցընելու ճանապարհ:

Ցարիցինի երկաթուղին չի դիմանա շատ երկար:

Բազու նամակ եմ ուղարկում:

Հաղորդեցեք նորույթներ:

Ու ծըխամորճը շուրթերին՝ նըստած է նա ողջ գիշեր:

Դեռ նոր էր չողն արեղական ցողի վըրա փայլերում,

Նըրա գնացքը կանգ առավ Ցարիցինյան վազգալում:

Վաստակաբեկ հըսկայի պես լոկոմոթիվը հեաց

Ու Վուլգա-մայըը շառաղույն իր ժըլիտով երևաց:

Փըռված, ափի երկարությամբ,

Իր դարուփոս թաղերով,

Խուլ դըրըրում էր Ցարիցինը:

Սուլիչները խըռով

Անդրկական թընդանիթի դործարանից կանչեցին:
Շորենապեղը լի հացով կանգնած էին եղերքին:
Այս Յարեցինն է:

Ուղիներն այստեղ իրար են դալիս,
Այստեղ ոնց որ երկու քույրեր ծունկը ծընկի են տալիս
Վոլգան ու Դոնը խաժաշյա:

Եվ քարածուխը Դոնի
Հյուսիսային անտառն առատ,
Այնիմ մետաղն Ուրալի,

Ու Բազալի նավթը,
Հարավի ցորենը հորդ ինչպես ծով—
Գալիս անցնում են անդադար ցարեցինյան հանդույցով:

Այստեղ իրար են հանդիպում երկամուղու երեք դիմ,
Որոնք դալիս են Մոսկվայից,
Ուղաղ Դոնից,
Կուրանից,

Ու Վոլգայով անթիվ նավեր ղընում են Կասպ ու հեռուն.
Յարեցինի փառքը ղընում է հեռավոր ավերում:
Դործատերերը փարեղի,

Վերակացուն լորդական
Այստեղ թողին մետաղածույլ դործարաններն ու փախան,
Այստեղ անտառ են մըշակում քառասունվեց դործարան.

Պրոլետարիաան այստեղ հըզոր է իր ոգով լենինյան:
Հենց դըրանից է, որ բացել է իր երախն ահարեկ
Ռեակցիայի կատաղած դայլը Հարավից—Արևելք,

Ձըղում է կուռ տալ Յարեցինը,
Որ շարժվի հաղթական
Դեպի Մոսկվա,

Դեպի երկրի ղըլուխն ու սիրտը:
Սակայն
Ամուր խրված է Յարեցինը, ոնց որ սեպ անխորտակ,
Գալի կոկորդը և դադանը չի կարող այլանդակ

Իր ծընոտներն իրար բերել...
Եվ Կոմիսարը դարձյալ
Մըտքում կրկնեց.

«Այո, մեռնել,
Բայց Յարեցինը չըտալ»:
Վազգալի պետը հորանջում և արթնանում է քընից:
Նըբան կանչել է մի Ժողովում հենց նոր եկած կենտրոնից:

Դընում է նա դեպի վազոն—և մըտածում ծուլարար.
«Գալիս անցնում են իմ ղըլուխով օրական տաս կոմիսար»:
Ահա և սա.

Բեխերը թալ,
Մարերը սև,
Արծվաքիթ:

Ոտքի ելավ, առաջ եկավ,
Թեթևաքայլ ու հանդիստ.
— Ասե՛ք, ընկեր, ինչո՞ւ ձեզ մոտ այսքան վազոն է կանգնած:
Որքա՞ն ունեք շողեքարչեր.

Քանի՞սն են ողջ.
Վըսանդված:
Վազգալի պետը կանգ առավ:
Չունեի որոշ պատասխան:

— Ասե՛ք, խընդրե՛մ. պարենով լի կառվարմեր ձեզ մոտ կա՞ն:
Օրը քանի՞սն եք ուղարկում դեպի Մոսկվա,
Ու Պիտեր...

Վազգալի պետը կանգ առավ կաթվածահար.
Չըզխտեր:
— Ասե՛ք, ինչպե՞ս են բուրժուաները ձեր անհող աշխարհում
Եվ օրական ինչքա՞ն են հաց և ալլ պարեն ըստառում:

— Ինչքան ուղե՛ն.
Յարեցինում առատ է հացն ինչպես ծով,—
Պատասխանեց վազգալի պետը տեղական պարծանքով:

— Իսկ դուք լըսե՞լ եք...
Բանվորները Պիտերում,
Մոսկվայում

Թեփով թըլած ութերորդ ֆունտ հացի հերթեր են պահում...
Վազգալի պետը դուրս եկավ քննությունից այդ ահեղ
Ճակընդեղի պես կարմըրած,

Հարված ոնց որ նետաղեղ:
Նա ինքնիրեն խոսում էր.
«Սա... ուրիշ նյութից է թըլված:

Սա ճառ չառավ,
Չըբարկացավ,
Բանտարկելով չըստառնաց:

Միայն ծըխում էր ծըխամորճ ու մե՛ղճ հարցեր էր տալիս,
Բայց այնպիսի կըրակ հարցեր, որ սիրտըդ եռ է դալիս,
Որ դու պատրաստ ես խորտակել

Ամեն արդեւը, ամեն թումբ,
Ինքըդ դառնալ հացի պաշար,

Հացի վաղոն,
Կառախումբ...»:

Յարիցիքնի՜ կայարանում՝

Տաղնապ է, տենդ,

Եւ ու զեռ:

Շողեքարչերը զիւ սուլում են ամբողջ օր ու զիշեր:

Պատրաստ կանգնած են զընացքները լի ձկնով ու հացով:

Աղբանքատար վաղոններն երկար ու ձիգ փողոցով

Ժողկոմն անցնում է համբարայլ,

Հաշվում ամեն մի վաղոն

Եւ՛ ըստուգում շողեքարչերը հարցերով իր ըզզոն:

Եկա՛վ կըրկին վաղգալի պետը ժըլտալով հեռապառ,

Ձինվորական բարե արվեց,

Կանգնեց ուղիղ իրբե ծառ:

— Ընկեր ժողկոմ,—

Հընչեց նըրա ձայնը խըրոխտ, երզկցիկ.—

Այսօր հացի երեք հարյուր վաղոն Մոսկվա համփեցիքն:

Բանակայինն է մոռենում,

Պատվի բըռնում ուշադիր.

— Ընկեր ժողկոմ,

Ընդունեցե՛ք ժողկոմխորհրդ հեռազիր:

Նա հեռազիրն անում է չտապ:

Տիրում է խոր լըռություն:

Նա մոռենում է լսողներին

Եւ՛ հեռազիրը կարդում.

«Շատապ,

Ժողկոմ Ստալինին,

Հունիսի յոթ,

Յարիցին:

Այսօր ցերեկ մի ձախ հսեր ուսմբով խըփեց Միրբախին:

Այդ Անտանտին

Կամ ցարամու սե ութերին է օդնում:

Էսերները մարդասպանին հանձնել չէին կամենում:

Ձերբակալել են Լացիսին,

Ձերթինսկուն

Ու մեր դեմ

Ապըստամբել:

Հենց այս զիշեր մերոնք անահ կըճընչեն:

Եւ՛ մենք կասենք ժողովրդին,

Առանց դադանիք պահելու,—

Պրովոկացիոն պատերազմից մեկ մազաչափ ենք հեռու:

Ամենուրեք պետք է ճընչել,

Անողորմ զենքը ձեռին,

Այլ հիստերիկ,

Ողբմեղի,

Արկածամուլ ցեցերին:

Գրեք Բաղու Շահումյանին,

Թե դործն ինչպես է զընում.

Հերմանացիք խոսք են տըվել մեր ղեսղանին Բեռլինում,

Որ Թույլ չըտան տաճիկներին Բազմի վըրա հարձակվել:

Դըրա համար նախք է ուզում:

Իհարկե, պետք է զիջել:

Այսպես է: Չախ էսերներն հանդեպ եղևք անխընա:

Հաճախիկ հաղորդեցեք:

Լենին»:

Կարդում է լուռ նա,

Յոսման ալիքը բարձրանում,

Ալեկոծում է հոգին,

Ու փըշըրվում է՝ զիպչելով կամքի ամուր քարափին:

Նա չտապ զընում է իր վաղոն,

Թեթևաքայլ, շանթալից,

Զինակիցները վաղելով հաղիվ հասան հատից:

Ու հեռազրում է անհաղաղ.

«Մոսկվա, ընկեր Լենինին:

Այսօր հենց՝ մարդ կերթա Բաղու նամակի հետ միասին:

Իսկ հիստերիկներն հանդեպ մեր ձեռքը չի կարկամի:

Ուժ կունենանք թըշնամու հետ վարվել իրբե թըշնամի»:

ԴՐՎԱԳ ԵՐՐՈՐԴ

ա զուրս ելալ ժողոված խորհից հոգով թունտ ու մրտալ:
Ինչպես մարտում օրհասական տանուլ տըլած գեներալ:
Կարինեում նրստած է ալժըմ՝ ձեռքը շող ճակատին,
փայլում է պող, ոնց որ զաշույն, ակնոցների տակին:
Ճակատներից ամեն վայրկյան դալիս է նոր հեռադիր,
Պարեն ու զենք են պահանջում զորամասերը կարմիր,
Հեռախոսները խռուրտում են,

Ողջ գիշեր առանց քուն՝
Կոմիսարներ են ըսպասում կարինեալի միջանցքում,
Եվ հայհոյում են.

«Ո՞վ է դա, առանց հերթի մրտած ներս,
Որ ժամերով Ձինժողկոմին ըզրադեցնում է ալդպես»:
Կարինեում ճարտարագետ Ալեքսեն է նրստած:
Եվ Ձինժողկոմը նրա հետ խոսում է ջերմ, սրբաբարաց:
Ուղիղ նալում է նա նրբան՝ մերկացնելով իր հոգին,
Շողացնելով դեմքին ժրպիտ և ակնոցի տակին:
Մի պահ կարծես կասկածելով, կարծես վախից ալլալոված,
Ճարտարագետ Ալեքսենը չեչտակի տըլավ հարց,
Նա կամեցալ նրա հոգին մինչև հառակը բանալ.

— Ասեք, խնդրեմ,
Ընկեր ժողկոմ,

Ինչպե՞ս, արդյոք, հասկանալ
Ձեր հրահանգը...

— Հասկացեք այնպե՛ս, ինչպես յես տըլի:
Եվ որպեսզի ալեկի պարզ,

Աներկիմաստ հասկացվի,—
Հաղորդեցե՛ք Սովինկովին,

Որ նա զործի տնվարան,
Որ Լենինի վերարկայալ մենք համաձայն ենք նրան,
Որ իրագեկ ու համաձայն են լիդերներն աջերի
Ու ձախերի խմբակը...

Պա՞րզ է:

Աներկիմա:

Անթերի՞...

Ճարտարագետ Ալեքսենը հուզմունքից զուռնավեց:
Ոտքի ելալ:

— Ամեն ինչ պարզ է:

Որոշված է:

Այդպե՛ս...

Գընդակ ու սով կըզան Մոսկվա Դոնից՝ հացի փոխարեն:
Ֆեչ ևս Մոսկվա կըերեմ նավթ, ոչ Ստալինը՝ պարեն:

Նըվաղախումբը գիլ թընդում է բաղամարդ բուրվարում:
Պաշտոնաթող օֆիցերները մաղուրկա են պարում՝
Փախըստական արկինների նաղուկ իրանը զըրկած:
Վխարիններում ինչքան տեսն՝

Օղի՛,

Երչի՛կ,

ձերմակ հա՛ց:

Ի՛նչ երջանի՛կ է Յարիցինը,

Ինչ՝ առա՛տ, հյուրասե՛ր.

Երկըր բոլոր կենտրոններից ալստեղ փախած բուրժուանը
Ազատ չըրջում են Վոլդայի տերբաալոր եղերքին՝
Շողացնելով մատնիքների աղնիվ քարերն ու ոսկին:
Ազատ չըրջում են փողոցում

Եվ ըսպասում անխրուով,

Մինչև քաղաք մըանի Կրասնովն իր ըսպիտակ զորքերով:
Մինչդեռ այնտեղ, դեռեղերյա բանվորական թաղերում,
Մարդկանց արյունն ուրիշ կյանքի երազներով է եռում:
Այնտեղ հընչում են լենինյան բոցաբարձու պատգամներ,
Ծըխներույգները վիթխարի այնտեղ պահակ են կանգնել:

Այնտեղ վիճում են մոլեղին, բանում, զինվում օրն ի բուն,
Հընոցապան իման Կովաչը բարձրանում է արերուն
Ու ծանրախոհ

Ծեծում,

Կրում,

Բոցավառում է հողին.

Բարձրացնելով բրուկնեքը վեր մուրճի նըման ահաղին:
Հանդում է լուռ արեն արնոտ բըլուրները կոտում:
Մեղերը վառ բոսորագույն ափիշաներ են թըլում
Նվ կամ կախված հորիզոնից ոսկենըկար մի քարտեղ,
Որ կըռահում է մարդկության ոսկյա դալոցը կարծես:
Մայրամուտի ոսկին վառվում է վոլդայի հայելում
Ուր սիրավառ հանդիպումի պահերն են խոլ վայելում:
Նըստած նավակը հեշտասահ երիտասարդ և աղջիկ:
Հեռվից դալիս է զիւ մի երդ:

Պոստի վըրա ահա ձիդ,

Լարված կանգնած: Է Սվետոզարը,

Քաջ աղմուկի սերրական,

Լըսում է երդը և հիշում իր երազի աղջկան.

Արեն ինչ վառ է փոթորիկից հետո,
Կենդանացնում է նա արար-աշխարհ,
Կոչում է նոր կյանքի ծաղիկ ու ծառ,
Արեն ինչ վառ է փոթորիկից հետո.

Արև դիտեմ

Ավելի վառ,

Դու ես, աղջիկ,

Արևըս վառ:

Դու, իմ անդին,

Դու ես միակ

Արևըս վառ:

Արեն ինչ քաղցր է մայրմուտի ժամին,
Ոսկե քողով աշխարհը ծածկելիս,
Հըրաժեշտի ողջույնը մեզ տալիս,
Արեն ինչ քաղցր է մայրմուտի ժամին...

Ալեքսենն ու որդիները, խիստ լարված, մըտախոհ,
Բափառեցին Ֆարիցինում առավոտից երեկո:

Չափալիկեցին երկարությունն ու լայնքն ամեն փողոցի,
Մըտան չտարը ռազմական Հյուսիսային Կովկասի:
Ճարտարագետը պահակին տըվեց երեք անցադիր:
Ու Սվետոզարը խիստ խոժոռ պատասխանեց.

— Սպասի՛ր:

Բայց դենեղալ Նոսովիչին քարտուղարները նըրան
Զինվորական ողջույն տըվին ու կարինետը տարան:
Նա դենեղալ Նոսովիչին պաշտոնապես ծանոթ չեղ,
Սակայն նըրա կյանքի դադանիքն ու պատմությունը դիտեղ:
Այդ դենեղալը քաջ հայանի էր իրըր թունդ մոնարխիստ,
Բուլեիզմի անհաշտ ոտիս:

Սակայն Կարմիր բանակից

Պոկ չի դալիս,

Թեկուղ նըրանց աչքին «հին դայլ» է նա սոսի:

Երբ Տրոցկին ուղևորվում էր այս դարնան Բրեստ-Լիտովսկի,
Բանակցություն ըսկըսելու դերմանական զորքի հետ,—
Նոսովիչը զընաց Կիևի լերեռ աղմի մասնագետ:
Բուլեիզմին այնտեղ նըրա դավադրությունը բացին:
Նա կալանքից փախավ Մոսկվա:

Բայց Մոսկվայում այդ մասին

Արդեն տեղյակ էին վաղուց:

Կայարանից տարան բանտ:

Նա Չեկայի նկուղներում պառկեց անհույս և հիվանդ,
Մինչև Տրոցկին վերադարձավ,

Բանտից հանեց վերըստին,

Զինվորական նախկին վարկով ճամփեց նըրան Ֆարիցին
Ու ողջ չտարը ռազմական Հարավային ճակատի
Հանձնեց նրան...

Շտարի պետն արագ ելնում է վոտի

Եվ բարեում է հյուրերին զինվորական սառնությամբ:

Մի պահ տիրում է լըռություն:

Մըռայլ է նա որպես ամպ:

Մըտոտ դըլուխը դեղնավուն, ոնց որ կեղևը սեխի,

Ուռչում, իջնում են անդադար ռոնդերը լայն, ամհհի,

Քիտ, ալեխառ հոնքերն իջել են աչքերին, ինչպես մեղ:

— Գուցե հողնած է դենեղալը...

— Ո՛չ, խնդրե՛մ, նըստեցե՛ք:

Հաղորդեցե՛ք չըրահանդները,

Ես պատրաստ եմ լըսել:—

Ճարտարագետն առաջ թեքվում և ըսկըսում է խոսել:

— Եղա արևուն, Տրոցկուն ահա :

Նա մերն է այժմ ու հավատ :

Նա համաձայն է Լենինի վերաբերյալ—մերոնց հետ :

Դա ամեն ինչ է :

Մոսկվայի ընդհատակյա կոմիտեն

Մահախորձ է կազմակերպում բոլշևիկյան շեֆի դեմ :

Որոշվել է պարզ է և ամեն բացառություներով ավելորդ :

Պետք է ստեղծել մահախորձի ներպատասխան մեթոդներ :

Մոսկվայի սեղծված է չորս կողմից մահվան կարմիր օղակում :

Ամեն դյուղում խրոտվում են, սով ամեն քաղաքում :

Որպեսզի կուշտ և լի Հարավն օդնի սովյալ Հյուսիսին,

Լենինն իրեն մոտիկ մարդուն է դործուղել Յարիցին :

Իսկ ես պետք է նրանց համար բենդին ու նավթ ամբարում :

Վո՛ւ—Մասլինը չի ստանա Հարավից հաց ու պարեն :

Երբ որ սովի զուհատ ասպետն էր որկրածույլ դրահող

Ահեղ կանցնի բոլշևիկյան քաղաքներին վերայով,

Երբ դավադրում Պուտինովյան՝ մետաղադործն ու ժամացույց

Հանքանյութի սովից հանդուգ Մարտենի մոտ կընկնի վար,

Երբ սովն իր ձեռքը հուպ կըտա բանվորներին կոկորդին՝

Դուքս ճղմելով բոլշևիկի վերջին կաթիլն ու ոգին,—

Այն ժամանակ մահախորձի դրնդակն արդար կըլինի :

Եվ դիտարկված է բոլշևիկի :

Նա առանց Լենինի

Այլևս չի կարող պահել իշխանությունը ձեռքին :

Այն ժամանակ մեր բանակները Վոլգայի եզերքին

Կրճիտանա, և կարչավեն դեպի Մոսկվայի սովահեղձ :

— Խոսում եք դուք, պարոն,

ինչպես...

Մի իսկական բանաստեղծ,—

Մըռայլ կըտրում է դեներալն իր լավատես դավապցին

Ու թաշկինակը հանելով մաքրում է քիթն ահադին :

— Ո՛ւ, դեներալ,

Ես չեմ խոսում Ձեզ հետ որպես բանաստեղծ :

Գործի ընթացքն ու ծրարդիլն եմ շարադրում ես այստեղ :

Եվ այն, ինչ որ Ձեզ հայտնեցի, գեղումը չէ մեկ հոգու,

Այլ՝ ծրարդիլն է Կենտրոնի,

Սավինկովի ու Տրոցկու :

— Գիտե՛մ ես այդ պարոններին,

Ձեր այդ Տրոցկու՛ն էլ դիտեմ,—

Եվ դեներալն իր պորտպղարը կոտորաբար հըրեց դեն,—

Կերենսկու պես,

Ներանից վառ,

Մի անտամ գայլ է նա,

Կարծում է՝ ինքն անմիջապես մի Բոնապարտ կըդառնա,

Հենց որ Լենինն էլ չը լինի :

Ողորմելի՛ «Բոնապարտ» :

Կարծում է նա՝

Միայն Լենինն է :

Ել չըկա ուրիշ մարդ :

— Ես, դեներալ, չեմ հասկանում պատճառը Ձեր ցատումի :

Ո՞վ է այն մարդը, Լենինից վրտանդավոր թըշնամի...

Այն ժամանակ խուժում է ներս, ազդրկելով, հաստպառ

Մի ներբախտ կերտասարդ :

Ճակատային կոմիտար :

Կապի բաժինը քըքըրված է,

Երեսները՝ ցեխոտ,

Մաղերն ինչպես բանակների ճամփի վերա բուսած խոտ :

Միայն աչքերն են վառ չոզում :

Խոսում է նա ցատավից :

— Հենց նոր, ընկեր չտարի պես, խրամատից եմ դալիս,

Կաշալից :

Զե՛ որ վամպուշտ ենք պահանջել մենք ըշտապ :

Ինչո՞ւ մեզ չեն պատասխանում :

Ոչ կոմանդարմ,

Ոչ չտար :

Ոչ ոք հրացան չէր կրակում,

Ձեր ըստառում մի զընդակ,

Առանց նըշան ունենալու կազակներին ըստիտակ :

Բայց մեր վամպուշտը վերջացավ :

Պետք էր անցնել հարձակման :

Եվ մարտիկները ուռաներով թըշնամու դեմ սըլացան :

Գնդացրային հրե կարկուտն արնոտ իր հունձն էր անում :

Մեր զընդի կեսն էր մընացել, երբ մենք հասանք թըշնամուն :

Մըլինամարար կատաղի էր :

Չորամարը նըբանց

Կանոնավոր էր մեղանից և քանակով գերադանց :

Նրանք ուզում էին խըլել էչերոնները հացի՝

Կաշալիսում վաղուց կանդամ :

Բայց դուռը մեր առնացի՝

Բեկովադրյան կազակներին ես չըպըրոկեց դեպի Դոն

Եվ ուղարկեց դեպի Մոսկվա հացի երեք եչելոն :

Դընդի քառորդն է մընացել արյունահեղ մարտերում :

Սպիտակներն նոր հըղոր դորամասեր են բերում:

Կըրկին դալու են մեղ վըրա՝

Ոտից դըլուլս ղինված, Կուշտ:

Իսկ մենք չունենք ոչ օթանդակ ուժեր, ոչ հաց,

Ոչ փամփուշտ,

Ոչ մարտական հըրամաններ,

Ոչ կապ, ոչ լուր—տեղեկանք,

Ունենք միայն բուլշևիկյան ամուր ոգի,

Միայն կամք:—

Այսպես խոսում էր կոմիսարը, բորբոքվում դառնաղին՝

Դուրս թափելով իր մարտական ազնիվ ցասումն ու հոգին:

Դավաղիրները մեկ-մեկի աչքով արին նենդորեն:

Շտաբի պետը «զայրացավ»,

Ինչ որ խոսեց ինքնիրեն,

Ինչ որ նայեց բոլի-նոսում,

Չանդահարեց ինչ որ տեղ,

Ինչ որ մեկին հանդիմանեց՝ սաստիկ հուզված ու սըրտնեղ,

Ու դառնալով կոմիսարին՝

Ասավ,

Հուզված արտաքուստ.

— Դու կըստանաս,

Այսօր եկթ,

Ռադամբլերը և հաղուստ:

Եբբ կոմիսարը ձեռքն անհույս թափահարեց ու զընաց,

Ճարտարադետը վերըստին իր դավաղյին տըվով հարց.

— Ես, գեներալ, չեմ հասկանում իմաստը Ձեր ցասումի:

Ո՞վ է այն մարդը Լենինից վըտանդավոր թըշնամի:—

Հեռախոսը հրամայական շեշտով ուժգին զըրընդաց:

Շտաբի պետը հեղնանքով առավ կրկին,

Ու հանկարծ

Ըզդաստացավ՝

Ընդունելով հեղարարո եղանակ:

Քըրտնեկ էր նա այդ կարճատև խոսակցության ժամանակ.

— Ով է այն մա՞րդը...

Նա այստեղ է:

Նա դործում է արդեն:

Չանդահարեց, որ անհապաղ օթանդակ ուժ ուղարկեմ

Կաշալինին:

Դեռ նոր, երեկ է նա եկել Ֆարիցին,

Բայց իրազեկ է և արագ միջամըտում է դործին:

Ֆիկել է նա հացի համար:

Բայց արդեն պարզ է նըրան,

Որ պաշարված է ամեն դիժ, յուրաքանչյուր կայարան

Մոմոնտովյան կաղակների թշնամական օղակով,

Եվ նա կըռվով պիտի խըլի հացի ամեն մի վազոն:

Նա այդ գիտե:

Բայց Ստալինն ուրիշ նյութից է ձուլված.

Նըրա համար չըկա արդեւը,

Անլուծելի չըկա հարց:

Եկել է նա հացի համար.

Ուրեմըն հաց կըտանի,

Թեկուզ Տրոցկին դառնա հաղար, երկու հաղար զըլխանի:

Եվ ինչպես փիղը մըլիններին, նա կը ճըղմի ոտքի տակ

Եվ Ձեր Տրոցկուն, և՛ աջերին, և «ձախ»-երին հաց-կատակ:

— Ո՛հ— հիացել է գեներալն ինչպես... կարմիր բանաստեղծ:—

Ֆինժեների կըրտսեր որդին չըղիմացավ ու խայթեց:—

Ծեր գեներալը խեթ՝ նայեց անբարտապան լակտոն.

— Ո՛հ, ես մի հին գինյութրական եմ,

Եվ իբրև այդպիսին,

Գընահատում եմ թըշնամու արժեքն ու ուժն իրական:

Ստալինը դործի հսկա է: Սոսկալի:

Եվ չըկան

Այդքան հըմուտ վարչադետներ մեր այսօրվա բանակում:

Հըների մեջ տաղանդավոր շատ մարդ եմ ես ճանաչում,

Բայց նըրանցից ոչ ոք չունեւ այսքան եռանդ ու կորուս:

Բըռնում է սա իր դործն ամուր, պողպատաձուլ մատներով,

Ինչպես առյուծն իր որսը:

Նա հացի համար է եկել:

Բայց երբ տեսավ, որ չի կարող ըստանալ հացն անարդեւ,

Իսկույն հառեց նա իր հայացքը ռազմական ճակատին.

Նա գեներալ Սենսարյովին նըրդեն սեղմել է պատին.

Նըրա տըված հըրամանները հավաքում է, քըննում

Եվ ամեն տեղ հակասություն ու նըման բան է դըտնում:

Նա թափանցում է ամեն տեղ,

Պեղում ամեն ուղղությամբ,

Ջըղտում է նա վերակազմել ռազմաճակատը:

Նա շատ

Գիշեր-ցերեկ անքուն իր հոգն է պատրաստում տեղալից:

Նա Լենինին ամեն վայրկյան նոր հեռազիր է տալիս:

Փորում է հին ամեն հիմունք,

Ամեն օրենք

Ու արդեւը,

Ամեն փակից և ծուղակից ղընում է նա հանկարծ ե.ք:
Ժըպում եք դուք, երիտասարդ...

Օ ո՛հ, ես չեմ հիանում,
Այլ պարզ տեսնում եմ մեր ղործի վրասնդավոր թընամուն:

Գեներալի խոսքից հետո տերեց մի պազ լըռություն:
Լոկ «ինտերվուզն» էր հետախույզ մի սենյակից կըտկըտում:
Ինժեների ավազ վորդին նայեց անհույս, դալկահար:
Կարծես թե լույսը հանդցըրին,

Տերեց մի ծանրը խախտար:
Ինժեների ճաղատ ճակատը խոր կընճիւն ակոսեց,
Եվ կեզծ, անհույս վըտտահությամբ,
Կերկեր ձայնով նա խոսեց.

— Բայց մոռանում է գեներալը, որ մեզ հետ են այսօր
Եվրոպական պետություններն ու բանակները հըղոր,
Որ գեոպանները՝ ֆրանսական,

Ամերիկյան,
Աերական

Ճարիցինում մեզ հետ կապված են դաշինքով սըրբադան:
Խորհուրդներով ու ֆինանսով կոթանդակեն մեզ նըրանք:
Կաշապը չաղ կըտանք:

Ոսկին,

Ինչպես հըղոր մի կըրակ,
Բարոյական ամեն պատենչ ու կաղապար կհալի,
Կըղարձնի մարդկանց հըլու,

Գործի համար ցանկալի:

Տեսեք, թընդում է գեո օրկեստրը բաղմամարդ ըուլվարում-
Այդ ցարական օֆիցերները մաղուրկա են պարում՝
Փախըտտական տիկիներին նաղուկ խրանը ղըրկած:
Այդ ժողովուրդը մերն է գեո:

Մեզ հետ կըղա անկասկած

Եվ սերբական այստեղի գունդը,

Որ ճափեկ է Տրոցկին:

Հենց որ Կրասնովն իր բանակով կըմոտենա քաղաքին,
Մենք այդ գընդի սըվիններով կաղըտտամընք սըրանց գեմ:
Երբ Յարիցինը տաղալվի,

Մոսկվան անգոր է արդեն:

Եվ այս ըստորը, գեներալ,

Ձեզումը չէ իմ հոգու,

Այլ՝ հըրահանդն է Կենտրոնի—

Սալինկովի ու Տրոցկու:

ԴՐՎԱԳ ԶՈՐՐՈՐԴ

ըվաղախումբը գեո թընդում է բաղմամարդ ըուլվարում:
Դեո դալաղի օֆիցերները մաղուրկա են պարում:
Անհոդ ցընծում է Յարիցինը,

Հյուրընկալ, սըրտադե՛ն.

Արկերի ձայնը չի հասնում նըրա հարբած ակնջին:
Գաղաքային դուման նիստեր է դումարում գեո հանդիստ,
Էւերական տերբորխաներ և դոկտորներ մոնարխիստ,
Ակնոցավոր մունեստիկներ սահմանադիր ժողովի,
Փողոցներում աղատ շըրջում են

Ու վիճում կատաղի:

Շուկայի մուկն է շըվացնում՝

Շիվիոտ կոտայումը հաղին,

Հուլունդաշող իր քրտակում կայտառ ղընդում է ոսկին,
Եվ կուլակները բեռներով ճըրմակ հացի և օղու
Շոգենավից արադ իջնում են և չուկան ողողում:
Խետտորանները լի թընդում են,

Փըրփըրում է գինին,

Երկար արեւ են ցանկանում «քաղաքի հայր» Միլինին,
Որ խընճույթի սեղանի շուրջ, ուրախ ժըպիտն աչքերում,
Գոհարաշող տիկնոջ թաթիկն է երկյուղած համըուրում:

«Ա՛խ, չնայած որ ըուլչեկի,

Բայց նա հըրաչք է, հոգի՛...»:

Եվ միլինյան «բուլեղմի» դուլքն են անում ուղղակի
Ֆազվից փոխած նախնիներն

Ու շուք հույսով տապալկում,
Մինչև ընկնի Շահումյանի իշխանութունը թաղվում:
Մինչև Կրասնովն օտարերկրյա տանկերի դուռ դղրդողով
Մըտնի քաղաքը Յարիցին:

Մոլեղնահույզ, ոնց որ ծով
Արդեն ճակատը մոտենում է քաղաքի դռներին:
Դոնի սպիտակ օձը ֆլուշում է, դալարվում մոլեղին՝
Ջրահաղատ երաններից ժայթքելով բոց ու զընդակ:
Կարմիր դնդերը նահանջում են ահռելի ճնշման տակ
Իլովկայում, Կաշակնում, Ելմաթայում ու Ջիրում:
Օձը սեղմում է Յարիցին,

Ամեն կողմից պաշարում:
Կարմիր դնդերը գիմաղրում են արնաքամ, առնացի՝
Մինչդեռ շտարը սաղմալան չյուսիսային Կովկասի—
Տըրուցու դըրած մասնապետները,

Սըլուրդներ թունալից,
Կարմիր ճակատը քայքայում են,
Հարվածում թիկունքից:
Նըրանք անմիտ, հակասական հըրամաններ են տալիս,
Չորքը հաբավ են ուղարկում,

Ձինամըթերքը՝ հյուսիս,
Թաղցընում են ոստիների միտումն ու ուժն իրական,
Յույց չեն տալիս նրանց այնտեղ,
Որտեղ նըրանք իրավ կան,
Նրանք ուղղում են մարտական հարվածը մեր արևմուտք,
Այնինչ ոստիս արևելքից է հարձակվում անաղմուկ:
Դեմը՝ ոստիս,

Ետևը՝ դավ,
Սարգավանանք ու լըքում,
Թվում է՝ և ըս մի հարված, և Յարիցին անընդուն՝
Կընկնի սպիտակ դեերի ձեռքը՝

Պետերբուրգն ու Մոսկվան
Այլևս չեն ըստանա հաց դընացընելով անխափան,
Պուտիլովյան դործարանում մետաղագործը քաղցած
Հանքանյութի սովից հանգչող մարտենի մոտ կընկնի ցած,
Լենինի շտապ հեռադրերն էլ չեն հասնի Յարիցին
Եվ Մոսկվայի վըրա կերթան Կոլչակ ու սով միասին:

Ֆայց ի՞նչ է Կրասնովի,
Եվ ի՞նչ են դավ ու դարան,
Երբ Ստալինն արդեն եկել է և հասել կայարան:
Նշա վազոնն ահա կանգնած է զուղահեռ դըծերում
Եվ նըրա շուրջը մարդկային մի մեծ դանդված է հոռում,
Գընդապետներ,

Պարտիզաններ՝
Ճակատներից եկած նոր,
Երկաթուղու կոմիսարներ,
Պարենային լեազոր,
Կուսակցական աշխատողներ,
Նախաստիներ կըծքարաց

Ու բանվորներ՝ մետաղաձուլ դործարանից ուղարկված—
Ետ են դալիս նըրա մոտից,
Կամ ըլտաղում են այնտեղ
Ապրանքատար վազոնների փողոցներով ձիգ ու նեղ:
Բոլոր նըրանք, որոնք պատրաստ են մաքառել անվըհատ,
Բոլոր նըրանք, որոնք ունեն հաղթելու կամք ու հավատ,
Որոնց իզձերը վհճ, սղնիվ են,

Ենդերները խըրթին,
Որոնք ծարավ են լենինյան անդամաճան խորհըրին,—
Բոլոր նըրանք դեպի այնտեղ,
Դեպի Ստալինն են զընում
Եվ ընդունում է բոլորին նա իր հատուկ վազոնում:

Դրասեղանից վերև կախված է մեծադիր մի քարտեզ,
Որին նայում է նա՝ ժայռից ամպին նայող արծվի պես:
Սաղողներում սեղմած շալվարն ու սև կիտելը հաղին,
Վերև սանրած վարթամ ու սև մազերի դեզն ահագին,
Պըղընձակուռ դեմքի վըրա բեխերը թավ իջած վար
Եվ պիրի շըրթունքը՝ հաստատում են կամքը մեծ և անառ:
Զախ ձեռքը միշտ իր ծխացող ծըխամորձից անրաժան՝
Աջը մեկնում ու բարևում է ջերմութամբ հայրական:
Եվ իր թավշյա խոբունի ձայնով խոսում է նա մարդկանց հետ,
Որպես հոգու խիղախ թարգման

Ու հանձարեղ սըրտադետ:
Մըտերմական հարցեր տալիս
Ու ծիծաղում կաթողին,
Պարզ իմաստուն իր խոսքերով նա հըրդհում է հոգին:
Մարդկանց աչքից ասես ընկնում է վարազույրը խավար:
Նըրանք աշխարհն արդեն տեսնում են նոր լույսով բոցավառ:
Նըրանք տեսնում են երրնաչող իդեալն իրենց պայքարի:

Սհա ժըպում է տպագրան, ինչպես չըքնաղ սիրուհի:
Երբանք իրենց հողում զգում են

Թե

Ու թափ

Ու կորով,

Նայում հեռու հորիզոնին երազաչող աչքերով:

Գուրս են գալիս նրա մտայն վերածնված ու հըպարտ
եվ արչավում են խանդավառ

Դեպի դադդահ,

Դեպի մարտ:

Ցարիցին ղեկավարները վաղոնումն են արդեն:
Նըստած են լուս,

Ոմանք մըռայլ,

Ոմանք ուրախ, ժըպտողամ:

Թիայն աչքերն են սընսղըղում ծըխի թավիչ ամպի տակ
եվ նա այսպես վերջացրեց իր ճառը կարճ ու հըստակ:

— Հեռաղըրված է լենինին,

Որ մենք երկու չարաթում

Կըտանք երկու միլիոն վութ հաց:

Գործել համառ և արթուն

Եվ Իլիչին տրված խոստումը կատարել անթերի:

Նընդիրը ծանր է, անկասկած,

Եվ արդեւենքն՝ ահուկ:

Բայց աշխարհում չըկա արդեւք, որ դիմանա անվախճան
Բանվոր դասի,

Բուլշևիզմի,

Կազմակերպված հարձակման:

Կազմակերպվածություն...

Ահա

Գաղտնիքը մեր հաղթության:

Յիշ մեծ ուժին չի դիմանա

Ոչ տաղառաժ,

Ոչ օվկիան:

Երմանն ասես կըրծքում զգաց այդ խոսքերի ուժը մեծ:
Կապույտ աչքերը վայլեցին, նա բըռունցքները սեղմեց,
Եվ ըսկըսեց աղնով արշունն ալեկոծվել ու ետալ:

Սիմոն Միլինը գեռ լըռում էր անհանգիստ ու մըռայլ:

Հեռո սրտթևաց նա:

— Շատ բարի. Մոսկվային սկսեք է տալ հաց:

Բայց բարձրանում է հենց այստեղ քաղաքական մի նուրբ հարց-
կարո՞ղ եմ ևս ստաճարկել իմ քաղաքի բանվորին,

Որ նա աղբի կես ֆունտ հացով,

Չպահանջի ավելին:

Նըրա՞ համար նա զըրավեց իշխանություն, դործարան,

Որ սեփական իշխանությունը կես ֆունտ հաց տա նըրան:

Ո՛չ ընկերներ, Յարիցին լանվորն ըմբոստ է, հըպարտ:

Նա չի թույլ տա որ կիրառվի իր քաղաքում հացի քարտ:

«Բաղաքի հայրն» իրեն կարծիքն էր վար ծորում ծանրությամբ:

Ու Ժողկոմի ծըխամորճից ելնում էր ծուխն ինչպես ամպ:

Միլին...

Գիտեր նա այդ մարդուն,

Բրեստ-Լիտովսկի ժամանակ,

Երբ վաճառեց երկրի շահերը Տրոցկին նենդ և անարդ,

Թընամական գեներալի դայլարարս սալոնում,

Ակնոցավոր ծճի խարդախ գերքերն է սա պաշտպանում:

Սա այն Միլինն է, որի դեմ Սերգան զըրել է այնքան:

Սա է հուզում, հըրահըրում ճըղճիմ կըրքեր տեղական:

Յարիցին լուչեիկներն այս աղվեսին են լըսում,

Դըրսից եկած ուժերի դեմ անմըտաբար ընդլըղում:

Թույլ չըտալով միջամբտել իրենց «նեքքին դորճերին»:

«Նեքքին դորճեր» ունի այս մարդը,

Այս վայելուն դարչելին:

Ժողկոմը ծուխը ներս քաշեց ու շեշտակի արվավ հարց.

— Իսկ եթե դուք Յարիցին լանվորներին սուեք պարզ,

Թե Մոսկվայի ու Պիտերի ձեք եղբայրներն այս պահին—

Սովից հյուծվում և ուժասպառ հենվում են պաղ դադդահին,

Թե բախող հեղափոխության Յարիցինից է կախված,

Եվ թե լենինը հույս ունի,

Որ դո՛ւք միայն կըտաք հաց,

Եթե նըրանց դուք պարզ սուեք ճըշմարտությունը լուրբ,

Ի՞նչ էք կարծում,

Յարիցինում կըզընալի՞ մի բանվոր,

Որ ողջ հողով չըցանկանա կիսել պատառն իր հացի,

Որ իր բաղուկը սովատանջ հայրենիքին չըպարզի:—

Կարճես զըլլինն ըստանալով չողեմուրճի մի հարված՝

Լըռեց Միլինը:

Լըռություն արեց խորին ու լարված:

Սիմոն Կովաչն ըզգաց խոնավ ու հարադատ մի կըսկիծ:

Ալեկոծված նա վեր ելավ ու ձայն խընդրեց Ժողկոմից:

Այսպէս խոսեց.

— Ես ծերունի եմ, վաթսուն մեկ տարեկան:

Բառասուն հինգ տարի ծամել եմ թեժ երկաթ ու դեռ կամ:

Եւ Դյումոյի դորժարանից եմ:

Հինգ հազար պրովտար

Ինձ ուղարկել են այս վաղոն,

Քեզ մոտ, բնիկեր կոմիսար:

Գիտեմ ես իմ բանվորներն ընդհանրապէս սիրտն ու լեզուն:

Նըրանք էլ ինձ են ճանաչում,

Նըրանք էլ ինձ են լըսում:

Եկել եմ ես, որ իմանամ ճշմարտութիւնն իսկական:

Դու ասացիր ճշմարտութիւնը.

Պետերիւրդն ու Մոսկովան,

Մեր եղբայրները հարազատ,

Իլիչը,

Մեր սիրելին,

Մեղանից հաց են պահանջում:

Կըտանք, կըտանք ավելին:

Նայեց Ժողովոմը վիթխարի մետաղաւում ծերունիին

Ու թափանցեց մինչեւ հատակ նըրա հայացքն ու հողին:

Այդ պատասխանն էր իսկական ցարիցինյան բանվորի:

Թող թըշնամին ինչքան կուղե դավեր նյութի, դաւարվի,

Քանի որ կա իման Կովաչ,

Այսպիսի նյութ մարդկային,

Ցարիցինի պրովտարիստը հաց կըտա Մոսկովային:

Ժամը երկուսն էր գիշերվա և Ստալինը հողնած:

«Մոսկովա,

Կրեմլ,

Լենինին»—

Նոր հեռագիրը գընաց—

«Գեռ գիծը չենք վերականգնել ցարիցինից Կուրմոյար:

Ես, ում որ հարկն է հայհոյում եմ,

Խըթանում անդադար,

Եվ հույս ունեմ, որ շատ շուտով երկաթուղին կըբանանք:

Հավատացած եղեք, որ մենք չենք խընայի ոչ մի ֆանք,

Որ չենք խըղճա և ոչ ոքի,

Ոչ ուրիշին

Եվ ոչ մեզ,

Բայց հաց կըտանք ժամանակին:

Եվ քունը ծանր ու անտես

Ձաղաղարի նըման կախում է Ժողովոմի կոպերից:

Թեթե ներհում է և բացում խակուն աչքերը նորից,

Չանդահարում է.

— Չայցեին ձերբակալել այս գիշեր.

Իրեն օգտին նա վաճառում է պետական ապրանքներ,

Սպեկուլյանտ է նա, այլ ոչ առևտրական լիազոր:—

Ու թընդանութն է որոտում ըստեպներում հեռավոր...

Չորս օր հետո Իլիչն իրուր աղաբարեց աչխարհին.

«Խըռովարար ղեներալները նենգորեն վերցըրին

Մեր սիրելիյան երկաթուղու մի շարք խոչոր կենտրոններ:

Այդ կընեղի սովյալ երկրին,

Կըբարդացնի դործը մեր:

Բայց մեր ամբողջ չեն վերցնի սովի կամքով խելագար

Իմպերիալիստ ղեներալները ցարական և օտար:

Հաբալային մարդերը մեր մեզ օգնության են դալիս.

Ստալինն այնտեղ,

Ցարիցինումն է:

Նա մեզ հույս է տալիս,

Որ մոտակա շաբաթներում հաց կուղարկի անպատճառ:

Նա կուղարկի Մոսկովա հացի պատկառելի մի պաշար:

ԳՐԱԴԱՌԱՅԻՆ ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆ

այսինքն դարունն ուկրայնական մեծագույն զաւարտում:
Քամին հեռից ընդմիջումովս հողի բուրմունքն է բերու-
կընդին վարի, ցանքս համար ըստեղ ելալ զյուզացին,
Սեռհողում խոնարհ քայլում է մենավոր նըրա ձին:

Կապույտ, անամպ երկընթի տակ,

Բարդինների սուրբակում

Թընդում է երգը հայրենի,

Գարմունն անուշ նըվաղում:

Երիտասարդ աղջիկ, տըղա շաղիկներով ծաղկավառ

Բուրբուկեցին զարմունի շուրջ

Եվ ըսկըսվեց մենասպար:

Կաղնեքաղուկ Տարասն է այդ,

Բանիւրը քաջ Լուդանի,

Եկել է դէռ, որ Լյուբայից կարոտն առնի ու տանի,

Որ համբուրի ձեռքերը սուրբ իր ծերացած հորն ու մոր,

Վերադառնա նորից Լուդան, մըտնի մըթին հանքահոր:

Պարում է նա սիրատուհոր, ինչպես մըրընդին ըստեղի,

Ով կըխի իր Լյուբային,

Ով բաժանվել կըստիպի:

Մի հայր ունեմ ես ալեհեր,
Մայրըս՝ բարի մի պառավ:
Եկ, սեռչյա, անուշ իմ սեր,
Իմ սիրտը քեզ է ծարավ:

Խըրճիթ ունեմ առվի ափին,
Շըվաք ունեմ պարտեղում:
Եկ, սեռչյա, իմ թանկադին,
Դու ես միայն պաղատում:

Նըթույդ ունեմ արաղավաղ,
Ոսկեղաստակ թուր ունեմ:
Եկ, սեռչյա, կյանքիս երազ,
Քեզ նոր աշխարհ թըրընեմ:

Եթե մեռնեմ կըռվի դաշտում,
Թող չունենա՛մ դերեղման:
Հիշես ու լաս, միայն թե դուն,
Թող քո՛ սըրտում ես մընամ:

— Զա՛ն, դարմունիստ, քո երգն անուշ իմ սըրտի երգն է կարծես: —

Կըրծքին խըփեց Տարասը խենթ ու կանդ առալ կաղնու պես:

Եվ Լյուբայի ձեռքից բըռնած՝ տարալ ըստվերը ծառի,

Որ սիրտն ինչպես հարբած բաղն՝ թըփըրտալուց դադարի:

— Լյուբա, նայի՛ր,

Երկինքն ինչ լա՛յն

Ու, ինչ կապո՛ւյտ է այսօր,

Դաշտերն ինչպես կանա՛չ են, տե՛ս,

Ծառերն՝ ինչպես մեղմորո՛ր,

Առուն ինչ քա՛ղցր է կըկըլում,

Փարվում փափուկ սեղերին, —

Երկինք,

Երկիր,

Ա՛խ, ինչ նըմա՞ն են,

Ինչ նըմա՞ն իմ սերին:

Ո՞ւր է երկինք այդ աչքերից ավելի լույս ու պայծառ:

Քեզնից դալար և սըլացիկ՝

Ո՞ւր է բարդի,

Ո՞ւր է ծառ:

Զըկա մի սուրբ ավելի սուրբ քո համբույրից բոցակեզ:

Սըրո՞ւմ ես ինձ, Լյուբով, ասա՛,

Խոսի՛ր...

Միայն՝

Ձըխափե՛ս...—

Սերահարի սըրտում դանձեր կան,

Ազամանդ ու դոհար.

Երանի քեզ, եթե եղել ես դու մի օր սիրահար:

Սերահարի աչքին աշխարհը վարդազուն է ներկված:

— Տարաս, կուզես աշխարհն ինձ տուր,

Կուզես, միայն յամաք հա՛ց,

Կուզես բոլորտ և անտի՛ր դու թան քաշեմ ձիու հետ.

Գո՛նն եմ, Տարաս,

Նորից ես քոնն եմ ե՛մ այսօր, ե՛մ հավետ:

Ձահել աղջիկն իր Տարասի դըրկում ժըպտաց բախտավոր:

Բայց այդ պահին կանաչ մարդից թըռան ահով երկու լոր,

Արագիւններն ահարեկված իրենց թեկերը բացին.

Ուրիշ թըռչուն էր սավառնում բարդիներե՛ր դադաթին:

Այդ ոչ արծիվ էր,

Ոչ ուրուր,

Ոչ էլ մի այլ զիշատիչ.

Նա ավելի սարսափելի էր թեւավոր վիշապից:

Պըտույտ դորձեց որոտալով...

Թընդաց երկինք ու գետին...

Փոշու ամպով դարձն ու թե երկինք ի վեր նետվեցին...

Երիտասարդը քարացավ՝

Սիրած աղջիկն իր առաջ.

Անհետացավ օդում վերջին նըրա մըրմունջը.

«Տարա՛ս...»:

Ինչ որ երկու վայրկյան առաջ՝

Երես էր, աչքեր էր ուրախ,

Դարձավ մըսի և արյունի անկերպարան մի շաղախ:

Աբտասվելով թաղեց Տարասն իր անդըլուխ սիրածին,

Հետո մըռայլ վերադարձավ,

Ձենքերն առավ,

Հեծավ ձին:

Խըրխըջալով սուրում է ձին հայրենական ըստեպում.

Այնտեղ, ուր քաջ Վորոչիլովն իր զորամասն է կոփում:

Եվ մորմոքում է իր հոգում Տարասը խենթ, վըշտարեկ:

«Թըռի՛ր, իմ ձի,

Առա՛ջ, առա՛ջ,

Ետ մի՛ նայի՛ր դու երբեք:

Այնտեղ արյունն է սիրուհուս,

Սերն է այնտեղ զըխառված.

Հիմա ես իմ հայրենիքում ոչ սեր ունեմ և ոչ հաց:

Մընաք բարո՛վ իմ հայրենի կարկաչահոս առունք,

Մընաք բարո՛վ,

Արև, երկի՛նք,

Իմ ծերունի հեր ու մե՛ր,

Մընաս բարո՛վ, առվի ափին նվիրական դերեղման,

Եթե մեռնեմ կըռվի դաշտում,

Թող չունենա՛մ դերեղման:

Թո՛ղ ինձ հիշեն միայն սիրո ուկրայնական երգերում,

Պատմեն բոլոր աղջիկներին,

Թե վո՛նց էի ես սիրում,

Պատմեն՝ ինչպես բարդու սավերում զըրկել էի ես նըրան,

Երկինքն ինչ պա՛րզ էր ու կապո՛ւյտ,

Առուն՝ ինչ մե՛ղմ, կըլկըլա՛ն:

Պատմեն, ինչպես օտարերկրյա ուրուրն օդում կըռնչաց,

Եվ ինչպես մահն իր կըտուցից որոտալով իջավ ցած,

Ինչպես աղջիկն արնաշաղախ, անշունչ ընկավ իմ առաջ,

Ինչպես լյուբան վերջին անգամ կանչեց անունըս— Տարա՛ս:

Պատմեն, ինչպես ես ձի հեծա և սըլացա կովի դաշտ,

Ու թըշամուն կոտորեցի վըրիժառու և անհաշտ,

Ինչպես նըրանց վըռնդեցի մեր դաշտերից աննըման,

Ինչպես ընկա կըռվի դաշտում և չունեցա դերեղման»:

Այսպես խոսում է ինքնիրեն և ձին ամուր խըթանում,

Նըրա ուղին դեպի հերոս Վորոչիլովն է տանում:

Իսկ ետե՛րց՝ դեռ մըռնչում է կոկորդով կըռուպայան

Ջավթողական արյունիլըզակ մոնարխիզմի դուռ բուղան:

Պողպատակուռ պըճեղներով քանդելով դաշտ ու անտառ,

Սարսափ ու մահ տարածելով՝ քայլում է նա անդադար:

Մատղալ խոտի ու մանկական զիակների վըրայով

Գայլում է նա՝

Դեպի Դոնրաս,

Ու Տադանրոդ,

Ու Ռոստով:

Փախչում են մեր կարմիր դրնդերը դեռ տըկար և անդեկ,
Խնչպես փոշին հողմի առաջ, խուճապի մեջ ահարեկ:

Հեռադրական կարգադրութուն,
Հեռվում պայթած երկու արկ,
Եվ հանձնում է կայարան,

Լըվում է դյուղ ու քաղաք:
Խորհրդային օրենքն անցնում է ոնց որ քաղցրը երազ,
Ամենուրեք վերածնվում են հին կարգերը մեռած:
Կըրկին խըլում է հողը ետ կալվածատերն արնախում,
Եվ դյուղացուն հողից հանում են, ըսպանում ու կախում:
«Ո՛ւր է այն ուժը, որ կանգնի զավթիչների դորքի դեմ»:
Նըրանց դրնդերը սանձարձակ,

Շարքերը կուռ են ու սեղմ...»:
Տարասն այսպես մըտածելով՝ քըչում էր ձին ըստեպում,
Այնտեղ, ուր քաջ Վորոշիլովն իր դորամասն է կոխում:

— Այո՛, ընկեր Վորոշիլով, բանվոր եմ ես Լուդանի:
Տեսել եմ ձեզ այնտեղ, երբ դեռ ես խակ էի, պատանի:
Հանքահորում բուլճերիկյան ձեր խոսքը շատ եմ լըսել,
Օղնել եմ ձեզ ինքնահոգար,

Թըռուցիկներ տարածել:
Հետո երկար ծառայեցի ցարի հեծյալ դրնդերում:
Ընդունի՛ր ինձ,
Իմ ձին ու թուրն էլ ես ինձ հետ եմ բերում:

— Շա՛տ լավ, — ասաց Վորոշիլովն, —

Այսօր կըլի՛վ կըլինի՛ս —
Զավթիչներին պիտի խըփենք հանուն ընկեր Լենինի,
Դու ցույց կըտաս քո թըրի ուժն ու քաջությունը մարտում:
Նայի՛ր արդեն բըլբի վըրա ոսոխն է սև խըլըրտում:
Այսպես խոսեց քաջ դորավարն ու որոտաց հըրաման:
— Հեծնել ձիերն ակընթարթում,

Վայրկյանն է դու հարձակման,

Առա՛ջ,

Առա՛ջ,

Իմ ետևի՛ց,

Հայրենիքի՛ դավակներ... —

Եվ թուրն ահեղ մերկացըրած՝

Նա սըլացավ դարն ի վեր:
Հերոս ջոկատն առաջ անցավ, չըջան տալով ձախ թևից,
Թըշնամական դորքերի դեմ:

Նըրանք իրար ետևից
Կալիո էին՝

Շարքերը խիտ,
Հըրացանները սեղմած,
Առաջ քայլող պատերի պես,

Կարծես անսիրտ,

Անխմաց:

Երես առած իրենց նախկին հաղթությունից թալաղեր՝
Ըսպան քայլում էր առաջից՝ ինչպես վայլուն մի աքլոր:

Կանգնի՛ր այստեղ, դետմանական դուռդության դաժան ցուլ:
Ճարձատեցին դընդացիները դայրադին և անդուլ:
Պատերը կանգ առան մի պահ,

Երեքացին,

Փըլվեցին:

— Գըլուխը լա՛րձըր, արինե՛ր, —

Գոռաց ըսպան մուկերին: —

Բայց այդ պահին մեր դորավարն իր նըժույլի փոթորկով
Հասավ թևից,

Եվ կեռ թըրի դյուցադնական մի դարկով
Ընկավ ըսպան դըլխապատառ:

Նըշանն էր այդ դըրոհի:

Եվ հետևալը դուրս նետվեց ուռաներով ամեհի:

Օսնովի մոտ կանաչ հովտում իրար դիպան մուկերին,

Ջիերը ծառս եղան հուժկու, թըրերն իրար ձուլվեցին,

Եվ փուլ եկան դորապատերն իրար վըրա կուտակված,

Դարձան մըսի և մետաղի մըրնչացող մի զանգված:

Տընքոց ու ձի՛չ օրհասական, թըրի շառաչ, հըրնդյուն,

Ներքե թափված աղիքներով ձիերն են խուլ վըրընջում:

Ռուս հանքադորձը հարվածում է սըլինով ու կոթով,

Ու զավթածուլ «ասպետն» ընկնում է պարտասուն ճակատով:

Տարասն առաջ է մըխըրձվում թըշնամական դորքի մեջ,

Օղում իր թուրն է բոցկըլտում, սըրտում վըրեժն իր անլեջ,

Իր դեմ տեսնում է սարսափից ալանդակված երեսներ:

— Ա՛ռ... ա՛ռ... կանգնի՛ր,

Ո՛ւր էք փախչում,

Աղնըվարյուն հերոսներ,

Խիզախ էք դուք,

Երբ նահանջում են ձեր դիմաց,

Առճապում,

Անմեղ մանկանց,

Աղջիկների՛,

Դըլխին կըրակ եք թափում...

Իսկ երբ ձեր դեմն դոնրայտան բանվորի ձեռքը պողպատ,
փախչում եք դուք...

Դե մի՛ փախչեք,

Առա՛ջ եկեք սնց ուր պատ:

Բայց խուճապում են այն դավթիչ գընդերն արդեն սոսկահար՝

Ինչպես տերեն աշնանային, ինչպես փուշին հողմավար:

Խուճապն իրրե անդուստլ հեղեղ միշտ աճելով մոլեգին,

Թափով դիպչում է նոր եկող դեռ անսասան պատերին

Ու խորապակում, քըչում, տանում է սարսափի ունոցով՝

Թողած ետև ավար, դերի, դիակ ու թամբ իրար քով:

Հակատամարտը վերջացավ:

Ռադմի ավարն են տանում:

Հերոսական մի էջ դըրվեց մեր պատմութան մատյանում:

«Ահա՛ հաղար իննը հարյուր տասնեութի ապրիլին

Վորոշիլովը, քաջ բանվոր ու Դոնբասի սիրելին,

Իր հանքափոր ընկերների մի փոքրաթիվ ջոկատով,

Խարկովի տակ,

Օսնովի մոտ,

Անհավասար ճակատով,

Ջավթողական դիվիզիոնի պողպատ մըռութը ջարդեց:

Առավ դերին հաղարներով.

Թընդանոթներ առավ վեց,

Առավ անթիվ դընդացիներ,

Առավ փամփուշտ անքանակ,

Առավ բազում ավտոմորիլ,

Առավ երկու սավառնակ»:

Անցան օրերն ու ամիսներն անհավասար մարտերում:

Ջոկատն աճեց,

Դարձավ բանակ:

Հասավ համբավը հեռուն:

Սակայն ինչպե՞ս մեր թերափարտ դընդերը դեմ կանդներին

Օտարերկրյա երեսուն հինգ դիվիզիոնի գըրոհին:

Նրանք ունեն թընդանոթեր,

Սավառնակներ

Ու տանկեր,

Մերոնք ունեն միայն սըվին ու միայն սիրտ անսկզեր,

Նըրանք ունեն պահեստ, ամբար,

Եվ հաղնըլած են, և կուշտ,

Մերոնք՝ միայն բորիկ ոտքեր,

Ջուներն ոչ հաց, ոչ հագուստ:

Նըրանք ունեն ըսպակույտ՝ կոփված ուղմի հընոցում,

Մերոնք դեռ նոր են մարտական փակադակները բացում:

Նըրանք առան մեր աղբյուրները երկաթի և հացի,

Եվ կըտրեցին երկաթուղին Հյուսիսային Կովկասի:

Նըրանք ոտքի կանգնեցին կաղակներին ըսպիտակ.

Տընքում է հողը կրամնովյան հորդաների ոտքի տակ:

Նըրանք առան ամբողջ Դոնբասն ու դեռ գընում են համառ

Մինչև ավերը ճոխ՝ Դոնի, մինչև հեռու—Վոլգա—մայր:

— Ուրեմըն պետք է պահպանել ուժերը մեր մարտական,

Ու նահանջով հասնել այնտեղ, Յարիցինին օդնության,—

Այսպես խոսեց Վորոշիլովին իր զորքերին հողնարեկ՝

Ջեռքին պետքառտ պահած կեռ թուրը պարզելով արևելք:

Եվ ըսկըվեց այն մեծ նահանջը, հոգնատանջ այն ուղին

Յոնոտոպից մինչև Լուզան, Լիխից մինչև Յարիցին:

Ծըրջապատված

Դեռմանական

Ու կրամնովյան

Գընդերով,

Նըրանց համառ հարձակումները ձախ և աջ նետելով,

Ութսուն և հինգ էշկոնները քարշ տալով իրեն հետ,

Քայլում էր զորքը համընթաց ուղիներով չարաղետ:

Ամենուրեք թընդանոթներն էին ոռնում օրն ի բուն,

Գընդացիներն էին անդուլ դիչեր, ցերեկ ճարճատում,

Ծըփում էր շուրջը մոլեղին՝ Դոնի սպիտակ վանդեյան.

Ջորքը կովով էր նըվաճում յուրաքանչյուր կայարան:

Ու Կոմանդարմը,

Սեդ նըստած իրեն աշխատ նըժույղին.

Կայառու վարդում էր թեից թե.

Քաջալերում ամենքին:

Նըրա ձիու ականջի տակ հաճախ դընդադն էր չաչում,

Նըրա դըլխին արկերն էին մահաաբսուտ շառաչում,

Նըրա կյանքի համար դողում էր սիրտն անա՛հ Ռուդնեի,

Նըրան խընդրում և աղերսում էին, որ նա չընետվի

Կովի տաք տեղը:

Բայց նա միշտ փայլատակում էր այնտեղ,

Ուր դերազանց էր թըչնամին

Եվ ընդհարումն՝ արնահեղ:

Եվ նա թողնում էր կայարանը միայն այն ժամանակ,
երբ արդեն դուրս էին եկել վերջին ջոկատ ու զննացք:
Տարասը ձին խաղացնելով ճանապարհին էր նայում
Եվ անվեհեր կոմանդարմի տեսքով հուզվում, հմայվում:
Նա Տարասի կողքով երեկ անցավ արագ, ինչպես հողմ:
Եթե կանգներ դեթ մեկ վայրկյան,

Եթե նայեր նրա կողմ...

Տարասն ուրիշ երջանկով թյուն այլևս չէր ցանկանա:
Բայց ի՞նչ...

Արթուրն էս, թե քնած...

Նայի՛ր, Տարաս,

Ահա նա...

Իրեն աշխատ ձիուն նրստած դալիս է նա դեմ առ դեմ:
Նա մոտենում է Տարասին,

Հայաստանում է արդեն.

— Օսնովի մոտ էս քեզ տեսա.

Քաջ էս, Տարաս,

Անձնահոր:

Ինչի՞ կարիք ունես, ասա,

Ծրվի՛ր: Ինչո՞ւ էս արխուր:

Ու կոմանդարմը ջերմ ժպտում է՝ նայելով Տարասին.

Խորացնելով պաձառ ախոսն արևախանձ երեսին:

Ժպտում է նա՝

Ճակատն անրիծ,

Հոնքերը խիտ,

Անվեհեր:

Քաղցրաժրպիտ շրթունքներին՝ խարտյաչ ու կարճ բեխիկներ:

Աչքերը պարզ են ու կապույտ,

Ինչպես դարնան առավոտ.

Ի՞նչ կա արդյոք, այդ աչքերում՝ այդքան խորունկ ու ծանոթ:

Դողում է սիրտը Տարասի

Եվ նա խոսում է հանդարտ.

— Հիմա միայն էս մի խնդիր ունեմ, ընկեր կոմանդարմ—

Ինձ թույլ տրվե՛ք՝ ոնց որ չըվաք լինեմ Ձեզնից անբաժան

Ու պահպանել Ձեր կյանքը մեծ՝ իմ այս կրծքով սեփական:

Քայլում է դորքը համբընթաց՝

Թողած փոշին ետևում:

Կործանարար տափաստաններն անընկճելի են թըվում:

Ութսուն և հինգ էլեկոնները մեկ-մեկի ետեից

Գիշեր-ցերեկ դանդաղ սողում են:

Շուրջը մութ, քիսալից,

Դոնի սպիտակ վանդեական ճահիճն է դեռ խըլըրտում:

Եվ պայթեցնում են կամուրջները,

Ճամփաները քանդում:

Դիպչում է արկը պայթուցիկ նյութով լեցուն զննացքին.

Օրհասական զրգրաբույսով դողում են օդ ու դետին,

Խալարի մեջ փայտատակում է հըրդեհի շեղ լեզուն,

Վառվում է շենքը մարդկային աղաղակով լեփ-լեցուն:

Էլեկոններն անդուլ սողում են՝ ծանրաչարժ հեռավոր

Պայթեցրած կամուրջների

Ու վիհերի վըրայով:

Վերափոքներն են խոր արնքում արյունաներկ վաղոնում,

Ոմանք հոգնած ընկնում են թաց արտախ մեջ ու քնած,

Ոմանք տանջվում են ծարավից,

Ոմանք՝ բոկոտ ու քաղցած,

Ոմանք հիվանդ ընկերներին են քարշ տալիս չալակած:

Ռազմիկները ցերեկն արթուն պառկում են դուր զիբքերում,

Գիշերն անքուն տառապելով սեւերն իրար են բերում,

Վերականգնում երկաթգիծը:

Կազակներն ըսպիտակ՝

Քանդված ուսերը թալանում են,

Թաղցընում դեղի տակ

Ու դիշերով սայլին զըրած՝ աղարակներն են տանում,

Խորտակելով ճանապարհներն իրենց մոտիկ շրջանում:

Եվ ջրմուղներն են պայթեցնում զըծի ամրոցը երկայնքով

Լիկից մինչև Բելոկոլիավ

Ու Ժիրնովից Մոսկով:

Ու մարդկային շրթան ձրգվում է զննացքից մինչև ձոր.

Ջուրը քաշում են դույլերով առվակներից մանրածոր,

Որ վիթխարի շողեկաթսան լըցնեն ջրով կենարար:

Լեցուն դատարկ ջրի դույլերն անդուլ տալիս են իրար:

Մինչ վերստ թնամական տերությունն է ճախրում,

Ընկնում է ուժըրը որոտով,

Խառնվում են ջուր և արյուն,

Շարքից ընկած հերոսներին փոխարինում են նորեր

Եվ աշխատում է կուռ շրջան տեղում կանգնած, աներեր:

Երեք ամիս անցնում է դորքը տանջալից իր ուղին.

Երեք ամիս բեկորվարդյան Դոնն է ձրլատում մոլեղին

Էշեղենները մեկ-մեկից սրվիններով բաժանել,
Էշեղենները մեկ-մեկից անջատ-անջատ կըլանել:
Ֆիցխեւտուր-մոմոնտովյան կաղակներն ծովը մութ,
Ալեկոծված մինչև հասակ

Ծընչելով շանթ ու կարկուտ,
Դրնացքներն է մոտենում արիւններով ահագին
Ու ոռնածայն,

Հողմացրերով,

Փոշիանում է կրկին:

Անցնում է զորքը համարաքայլ դեպի վըսեմ նըստատակ՝
Տառապանքի կարմիր օվկյանը կիսելով մինչև տակ:
Երգում է մեկը թախծազին տափաստանի դիշերում
Ու մեծ հողին կոմանդարմի ցավից հուզվում է, ետում.

Դնեպրից այն կողմ կրակ ու բոց,
Դոնն էլ ծրխով է պատած,
Մեր սըրտերում կրակ ու բոց,
Ետ ենք նայում կարոտած:

Ետ ենք նայում, ետ ենք նայում,
Ու ախ քաջում տխրազին.
Այնտեղ թողել ենք տեղ ու առնն;
Ալեոբ մայր, ջահել կին:

Մեր չեն տըներն ամայացան,
Այրիացան մեր կանայք,
Մեր մանուկները որբացան.
Ա՛խ, դու դաժան ժամանակ:

Անցնում է զորքն ինչպես լիարոտ,
Հեռվից նա լույս է տալիս,
Ու հեռավոր ըստեպներից դեպի այդ լույսն են դալիս
Բոլոր նըրանք,
Որ երազում են հայրենիք,
Իրավունք,
Որ դարերով կուռ են տըլել
Միայն քըրտինք ու արցունք,
Որոնց Դոնի հարուստ կաղակն «տարական» անլանեց,
Զըրկեց, քամեց,
Եվ անպատվեց

Եվ աշպատիժ ըստանեց:

Այդ արտաքսված հարազատները մեծ հողի ոռնական,
Որոնց աչքին արդեն բացվում է լուսաշող սպաղան,
Վաղմած բազում դումարտակներ,

Ազմուկներով ցընծալից,

Դեպի իրենց ազատարար Կարմիր Բանակն են դալիս:
Նըրանց կոփում,

Կաղմակերպում է Շչադենկոն դյուցազուն՝

Հողիններում բորբոքելով կըսվի կորով

Ու ցատում:

Հոսում է զորքը համբընթաց,

Ուր-մուր,

Ինչպես դեռ,

Ճանապարհին ընդունելով

Եվ ձուլելով իրեն հետ,

Վըտակների նըման վարար,

Նոր ջոկատներ ու դընդեր,

Եվ մեծանում է անդադար:

Աշխարհը չի տեսել դեռ,

Որ նահանջող զորամասերը բաղմանան քանակով:

Գըսնոֆոնյան բյուրից միայն կեսը հասավ մինչև ծով,
Բոնապարտի զորքը հեղեղ էր, երբ դալիս էր Մոսկվա,
Նահանջելիս

Նա բարակեց

Ինչպես ասվալն ամուլիս:

Բայց զորավար Վոբոչևովը բաղմանում է անվերջ,

Նըրա բանակն անդուլ ածում է նահանջի վուշու մեջ,

Ետ է զընում,

Դյուցազնարար,

Ինչպես Դավիթը Սաանա,

Որ մայր հողից նոր թափ առած՝ թըշնամու դեմ խոյանա:

Գայում է զորքը,

Ետևում տափաստաններն են անծիր.

Առաջապահ զորամասերը կըսվելով հասան Չիր:

Դիմացը Դոնն է հարադատ:

— Վոլոջո՛ւյն,

Վոլոջո՛ւյն,

Վըսեմ մա՛յր,

Քա՛յ գիրկըդ լայն,

Տո՛ւր քո հերոս որդիներին՝

Ճանապարհ :

Բայց Դոնը համը է :

Նա, մըռայլ դալարվելով իր հունում՝

Մեծ կամուրջի վերջին դերանն

Ու տախտակներն է տանում :

Ախրն պառկած մի պատանի իրողությունը դիտեր .

— Սպիտակներն այստեղ կամուրջը քանդեցին այս դիշեր :

Եվ Կոմանդարմը սըրամբտած ասպանդակեց իրեն ձին ,

Մոտիկներով շըրջապատված՝

Կանգնեց դետի եզերքին :

Դիմացը՝ Դոնն է կամուրջի մընացորդները տանում ,

Իսկ ետեւից՝

Հողնած բանակն է կուտակվել կայանում :

Էշերները կանգ առան ,

Ինչպես հողնած կարավան ,

Մինչ խըլըրտում է թըշնամին ըստեպներում հարեան :

Դոնից այն կողմ ,

Ամպակուտակ հորիզոնի ետեւում ,

Արդեն վաղան է ,

Յարիցինը :

Ձուր կատակ է թըվում...

Իրողություն է այս , արդյոք ,

Թե՛ դառանցանք է , անուրջ .

Ձե՞ որ մի քայլ էր մընացել ,

Վերջի՛ն մի քայլ ,

Մի կամուրջ ,

Եվ դորքն արդեն նվիրական նըպատակին կըհասներ :

Ինչպե՛ս հանկարծ աղտուցան այդքան պայծառ երազներ :

Որքան մոտիկ ,

Այնքան անհաս է Յարիցինը հիմա :

Առաջը դետն է անկամուրջ ,

Ետեն՝ արյուն է ու մահ

Եվ Կոմանդարմը հարց տըվեց՝

Խոհի կընճիւրը դեմքին .

— Խոսե՛ք , ընկեր մասնագետներ ,

Պատասխանեք ինձ մեկի՛ն .

Քանի՞ օրում կը կառույցեք Դոնի վըրա նոր կամուրջ :—

Եվ պատասխանը հարվածեց դիտակցությունն ինչպես մուրճ .

— Մեզ մեկ և կես ամիս է պետք այստեղ , ընկեր Կոմանդարմ :

Եվ նա խոսեց՝

Ձրսպած խըռովքն

Ու ժըպտով՝ հեղնախառն .

— Ի՞նչ...

Մեկ ու կես ամի՞ս .

Այդ չա՛տ է ,

Ձախազա՛նց ,

Ինժեներ՛ը :

Տըվե՛ք ինձ հեղափոխական ժամանակի նորմաներ :

Կս մեկ ու կես ամիս այստեղ բանակը չեմ կանդնեցնի .

Կըքայքայվի զորքի ողին ,

Մարտական հուրը կանցնի՛ ,

Մեզ կըճըղմի ամեն կողմից նախահարձակ թըշնամին ,

Էշերները ռազմական մըթերքներով թանկադին՝

Կընկենն ազա՛ Կրասնովի ձեռքը :

Ո՛չ . կըլի՛ն հաշվեցեք ,

Մեզ , ալեկի , քան կես ամիս ,

Այստեղ մընալը ,

— Երբե՛ք :

Կօրո՛ւտ է :

Մա՛հ :

Եվ ըսկըսվեց հերոսական եռուղեռ ,

Անթիվ սայլեր ճըռընչացին

Քարով , վայտով ծանրաբեռ :

Հաղարավոր մարդիկ բերում էին քարերն ու թափում

Եվ Դոնն ահեղ ,

Ինչպես վիշապ ,

Անվերջ խըլում էր , լափում

Լեռնակուտակ այդ կերակուրը :

Եվ թըվում էր , թե նա

Կուտե քարերը ողջ երկրի

Եվ երբեք չի հաղենա :

Եվ դետն էին ընկնում հաճախ արկերը թե՛ պայթուցիկ՝

Ջըրի պըղտոր շատըրվաններ շըպրտելով դեպ երկինք :

Մինչդեռ եռում էր աշխատանքն

Անընկճելի , տենդալից ,

Պարդախ ոստին ամեն կողմից հանդուգըն հուպ էր տալիս ,

Արեւմուտքից՝

Գետմանական դեներալներն արնախում ,

Ճանտ Մոմոնտովն էր հարավից ,

Նիժնի-Չիրից հոխորտում,
Դսկ հյուսիսից,

Ուստ-Խոպերից,

Ուստ-Մեդվեդից ըսպիտակ

Ֆիցիսկաովերովի հորդան էր արշավում սանձարձակ,
Շըրջալատված դիշեր-ցերեկ թըշնամական օղակում՝
Ձորքը բանում էր անդադար,

Երկաթ, դերան հավաքում

Ու կառուցում Դոնի կամուրջը:

Բարձրանում են ահա

Քարե սյուները հաստատուն

Որպես ոտքեր ափահա,

Երկաթեղեն թևերն ամուր ահա դըրկում են իրար,
Ահա կամարը հաղթական,

Ահա ուղին փըրկարար:

Ահա անցնում է ավանդարդը՝ երդելով հըրճվազին,
Անցան ձիերը՝ կուռ սլախերը դուփելով տախտակին,
Անցան խոփու թընդանոթները խոլական դըղիքով,
Անցավ հըզոր դըրահակիրը նորակերտ կամուրջով,
Անցան բոլոր էշերոնները մեկ-մեկի ետևից,
Անցավ հոգնած արիերդարդը, ալրուձին ուղեկից:
Եվ Կոմանդարմը լուռ նըստած իր փրփրաբաշ նոսրիցին,
Դյուցազնական խոհերով լի,

Կանգնած Դոնի եզերքին,

Բաղմաչարչար իր բանակի ալդ մեծ անցումն էր դիտում,
Մինչև ըստեպն ամալալալ,

Սուզվեց արևը միգում:

Եվ երբ անցան վերջին վաշտերը,

Սալաղները վերջին,

Վորոշիլովն ուրախացած նայեց հըսկա կամուրջին,

Նայեց հեռու տափաստանին,

Ճանապարհին իր անցած,

Եվ ահադին մի ապառաժ նըրա ուսից ընկավ ցած:

Այստեղ նահանջը վերջացավ:

Վաղն առավոտը ծեղին

Իր ողջունի ձեղ Յարիցինը Վուլգայի եզերքին:

Այս մեծ կըռվի ճակատադիրն հիմա այնտեղ է լուծվում,

Այնտեղ կոփվում է նոր բըռունցք

Ինչպես չուգուն հընոցում,

Ստալինն այնտեղ է,

Նա սպասում է հինգերորդ բանակին...

Եվ Կոմանդարմը խանդավառ ասպանդակից իրեն ձին:

ԴՐՎԱԳ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

Երթալուխ Երեկոյան Երկինքն անամալ էր, անբիծ:
Ու Սվետոզարը դուրս եկավ Ձինվորական Շտաբից:
Իջավ գետափ, որ ըզրոտներ,
Առներ միքիչ մաքուր օդ,

Նոր զորանոց վերադառնար,

Քըներ մինչև առավոտ:

Հոգնած էր նա:

Սակայն սըրտում ըզզում էր խոլ մի կորով.

Երիտասարդ հոգին լեցուն էր անորոշ հույսերով:

Մի հոծ ամբոխ էր խըլըտում տերբասովոր եզերքին՝

Շողացնելով մատնիներ զոհարեղենն ու ոսկին:

Հանդչում էր բորբ արևն այնտեղ,

Բըլուրներ ի ետևում

Վուլգայի ջուրը համբահոս՝

Հալած ոսկի էր թըվում:

Հեռըհեռ գընաց ոսկին,

Մընաց դալուկն իրիկվա,

Հոսեց գիշերն,

Ամալալալ ըզրոտավայրն առափնյա:

Միայն զուլգերը սիրահար էին ուղում դընալ տուն:

Պաարառ էին

Ամբողջ գիշեր

Շրջել անխոնջ

Եվ արթուն,

Ամբողջ գիշեր անվերջ խոսել,

Իրարով լի և կարոտ,

Կամ լո՛ւս, անխո՛ս,

Գրելու՞ն գրելի՞ս,

Նըստել մինչև առախոտ:

Եվ խավարում գետեղերյա մի բան հանկարծ խըչըրտաց.

Գե՞տն էր վարվեց իր ավերին,

Կարմիր կեռա՞նք ընկավ ցած,

Քե՛ր երջանիկ սիրահարի համբույրն էր այդ առաջին,

Որ գեղեցուկ թևով հասավ Սվետոդարի ականջին:

Նա վեր կացավ հենված տեղից,

Քայլեց գեղի գորանոց:

Արտում այլովում էր անամոք սիրո կարոտն իբրև բոց.

Ա՛խ մեկի հետ մտերմանա՛լ,

Գետավ իջնել թևանցուկ,

Նըրա գրկում հողին բանա՛լ,

Թափել դադանիք և արցունք...

Ջահել արդան այս հույզերով երկար քայլեց գեղի տուն,

Հետո գետավ վերադարձավ...

Նա տուն գրնալ չէր ուղում:

Տերբասի մոտ նըրա առաջ ելավ հանկարծ մի աղջիկ.

— Բորի՛ս,—

Գոռաց սըրտապատառ,

Ու կանգ առավ ջըղաճիդ:

Սվետոդարին նայեց երկար,

Ոնց որ սիրուց կախարդված,

Հետո հենվեց էլեքտրոսյանն

Ու վըտարեկ հեծկտաց:

Երկտասարդ օտարականը քարացավ զարմանքից.

— Ասե՛ք, հողյակ.

Ի՞նչ վիշտ ունեք,

Ո՞ւմ տեղն, արդյոք, գրեթե ինձ:

Լաց մի՛ լինեք, խոսե՛ք.

Թերևս

Կարողանամ ձեզ ոգնել,

Կուզենայի՞ք երկու վայրկյան այստեղ ինձ հետ ըղբոսնել:

Աղջիկը շուտ եկավ մի պահ,

Նայեց նըրա երեսին,

Արտառուներն էլեքտրական լույսի ներքո շողացին՝

Կախված երկար թարթիչներից:

Աչքերը խոր, թախծալի,

Հասակը նուրբ էր,

Սըլացիկ

Ինչպես նոճին անտառի:

Սվետոդարի սըրտով անցավ երանական մի սաբառ:

Խոսեց աղջիկը մի ձայնով աղերսալի և տըխտեր.

— Ների՛ր, ընկեր օտարազդի, դու այս հիմար աղջրկան...

Բայց դու գիտե՞ս.

Ինչքան նըմա՞ն,

Ինչքան նըմա՞ն ևս նըրան.

Հասակը նո՛ւյն,

Քայլվածքը նո՛ւյն

Եվ նո՛ւյն աչքերը խոհուն

Մինչև անդամ քո ձայնը նույն մըտերմությամբ է դողում:

Դըրա համար սըխալվեցի,

Հավատացի հըրաչքին:

Իսկ դու... ների՛ր...—

Եվ հեծկըտաց աղջիկն էլի դառնաղին:

— Դե, ի՞մ հողյակ,

Հանդըստացե՛ք,

Ասե՛ք, ևս ումն եմ նըման,

Եվ կամ Ձեք վիշտն ամոքելու

Անդո՞ր եմ ևս,

Անարժա՞ն:

Խոսեց աղջիկն արտասովթոր.

— Ես ունեի մի եղբայր:

Նա կոմունիստ էր.

Ջոկատի քաղաքական կոմիսար:

Կոչակի դեմ պայքարելիս նա այս դարնանն ըսպանվեց:

Կըծիկ դարձավ հայրըս վըշտից,

Մայրըս լալիս է անվերջ:

Իսկ ես...

Ես դեռ չեմ հաշտվել կորուստի հետ իմ եղբոր:

Թըվում է՝ թե նա չի սպանվել,

Թըվում է՝ թե նա մեկ օր,

Ուրախ-ղըվարթ,

Եվ անվընաս,

Ռազմի դաշտից կըգա տուն:

Ես օրսըվում եմ այս հույսով,

Այս հըրաչքին հավատում:

— Ես ներկայում էի մի լիճ,—

Պատմեց տղան երազկոտ,—

Գիշերային խաղաղ մի լիճ

Եվ մի խրճիթ ներս մոտ:

Ջրճի բեկրեկ հայելու մեջ լուսինն էր լուռ դողդողում,

Ջրճի վրա անմեղուկյան լուսե կարապն էր լողում,

Խրճիթի մեջ ապրում էր նա,

Երազներս դիցուհին,

Տարուբերվում էր մի նավակ լճի մամուռ եղերքին:

Խաղաղության անրիժ ոգին էր լողանում իմ լճում.

Իմ այդ նկարը

«Երջանիկ խաղաղություն» էր կոչվում:

Աղջիկն ասաց.

— Խաղաղության քո լիճը թող, բարեկամ,

Եթե կարող ես՝ Վոլգա-մայրը պատկերի քո այդ անդամ,

Ինչպես պայթում է արիւ թեժ ներս հուզված հայելում,

Ինչպես ծաղող արևի դեմ ներս ցայտքերն են ցուում,

Ինչպես ուղմի նավերի տակ եռում է նա մոլուխամբ,

Ինչպես ներկվում է Վոլգան իր զավակների ալ արյամբ,

Ինչպես խղախ բանվորուհին ճակատամարտ է վարում,

Ինչպես ծնվում է նոր աշխարհ արնաշաղախ պայքարում...

Քո երազած խաղաղության լիճն աշխարհում դեռ չըկա,

Միայն արնոտ ու հաղթական կովից հետո նա կըկա:

Գրնանք մեր մոտ, իմ հայրը քեզ կուսուցանի շատ բաներ,

Կհավանի քեզ...

Դու նրման ես իմ եղբոր վաղամեռ:

— Գրնանք,— ասավ երիտասարդը՝ նոր ոգով արթնացած:

Կարծես ներս աչքից խավար մի վարադուլը ընկավ ցած:

Իման Կովաչն ու Մարիա Սերգեևնան միասին

Միակ դրստեր դիմաց ելան,

Դարբասի դուռը բացին:

— Նե՛րս եկ,— ասին,— երիտասարդ,

Մի բաժակ թեյ կըխըմես:

Նստավիայի հյուրը մեր հյուրն է,

Սիրելի է նա մեզ:

Ու Սվետլանա Ներս մըտավ:

Համեստ ու կոկ մի սենյակ:

Ճաշանդանը ծածկված էր սրվոցով ըսպիտակ,

Կուսամուտում ճապոնական մի ծաղկաման էր դրված,

Պատին մի դեմք երիտասարդ՝

Յուզաներկով ներկարված:

— Սա իմ ուղին է,—

Մղկղտաց մայրը հոգոց քաշելով,—

Իմ Նատաշան է ներկալը՝

Մըտքում անդիր հիշելով:

— Դիտե՛ս, Նատաշ, իմ նաղելի,—

Հանկարծ դիմեց աղջկան,—

Այսոք եկավ Ալեքսեևը,

Սիրավիբ այն տղան:

Ուղում էր քեզ դետալի տանել:

Ափսոս երկար չըմընաց.

Ոտքի վըրա հայրիկիդ հետ վիճեց, վիճեց և դընաց:

Հայրըդ կոպիտ պատասխանեց,

Վերավորեց պատանուն:

Դե՛ ևս թերուս եմ,

Վեճերից

Ոչինչ ես չեմ հասկանում,

Բայց ես մի բան հաստատ դիտեմ,

Այն, որ սիրում է նա քեզ,

Եվ շատ աղնիվ է,

Շատ խելոք.

Բախտիդ քարով չզարկես:

Իման Կովաչը ոլորեց բեխերը թավ ու երկար,

Հետո դիմեց իր պառավին՝

Կիսաքընքույշ,

Կիսաչար.

— Դու, Մարինա Սերգեևնա,

Մի՛ պըղտորի աղջկան.

Ես այդ դուռը պատանու մեջ բան չեմ դրանում դուրեկան:

Ներս հոգու աղնըվությունը ե՞րբ խկույն տեսար դու,

Դու մարդկանց մեջ միայն մի բան ես որոնում.

Փեսացո՛ւ

Նստա՛լ, հոգի՛ս.

Հեռո՛ւ պահիր քեզ այդ լաքած լակոտից.

Նա ընդունակ է սևացնել կյանքըդ,

Անունըդ անրիժ:

Սվետլանայի հոգին դողում էր տաղնապով մի խըրթին.

Ի՞նչ պատասխան կըտա աղջիկն իր հոր ու մոր խորհրդերն...

— Հայրի՛կ, դու զուր մի՛ բարկանա,—

Դուստրը խոսեց հեղարար,—

Ալեքսեևը քիչ դուռը է,

Բընությամբ դյուրավառ,

Բայց լավ տըղա է,

Շատ գիտե սլատմություններ ու փաստեր:
Հետաքրքիր մի բուսյ է դա:
Դու հավատա քո դրստեր,
Իրեն նա չի շրջապատի ընկերներով դավաճան:
Եթե հաճո է,

Ավետողար,

Ծանոթացնեմ քեզ նրբան:
— Դու մի՛ խափվիր, երիտասարդ,—

Կովաչը խիստ բորբոքվեց,—

Այդ գիծնադիտար մութ մի տարր է,

Ավազակ է շատ մեծ:

Կասկածելի է ինձ համար նրբա ուսումը չընչին.

Միայն Մարքսից է բարբառում,

Ձի ճանաչում Իլիչին:

Այդ չեմ ների մինչև անդամ ես հարադատ իմ որդուն:
Եթե տեսնե՞ք՝ ինչպես է նա Ստալինի դեմ հոխորտում:
Իսկ ես ասում եմ.

Ստալինը բոլշևիկ է հրմուտ,

Նա լավ գիտե թըշնամական դավերն ամեն սև ու մութ:

Եթե նա թույլ տա Յարիցինը Կրասնովին հանձնելու,

Ի՞նչ որտեղից հաց կուղարի Մոսկվա, Պիտեր կամ հեռու:

Իսկ այս աքլորը բարբառում,

Հակահառում է նա ինձ,

Իմ դեմ խոսում է իմ ցեխի բանվորների՝ անունից...

— Ինժեների կըրտներ որդին է...

Ես տեսել եմ նրբան,—

Ու Ավետողարը կարմրեց:

Մըտիկ տալով աղջրկան:

Ատելությունը ըզզաց հոգում դեպի տըղան անծանոթ,

Սըրտում հանկարծ իրար գիպան անդոր նախանձ ու ամոթ

Եվ որպեսզի իր հոգեկան տաղնապը լուռ թողցընի,

Ավելացրեց.

— Խեղճ տըղա է, համարձակ պատանի...

Սերբական գունդը քաջարի՝ տեղափոխված էր քաղաք:

Ամեն գիշեր դադարադողի այնտեղ լինում էր հավաք:

Ընչտ նորանոր խմբեր էին հրավիրվում հավաքին,

Միշտ նորանոր մարդիկ էին դալիս-դընում տենդադին:

Ավետողարին էլ այդ գիշեր իր վաշտապետը կոնչեց,

Ներս տանելուց առաջ՝

Գաղտնիք

Ու լըռություն պահանջեց:

Վաշտապետի սենյակը շուգ էր

Եվ ծըխով մըշուշված:

Ինժեների կըրտներ որդին դադանի իր ճառը հեաց.

— Բոլշևիկները

Պատերազմը

Ձրվեցում են անվերջ,

Ամբողջ աշխարհն են կամենում քաշել ահեղ բոցի մեջ:

Հողնած աշխարհն աղատության ունի միայն մեկ միջոց.

Հիմքից կըտրել

Ու հանդցընել

Բոլշևիկի ամեն բոց,

Որ ամեն մարդ վերադառնա իր հայրենիքը հեռու

Աշխատելու խաղաղ ու հաշտ,

Իր ապագան շինելու:

Մոսկվան անհույս դալարվում է մահվան կարմիր օղակում:

Ամեն գյուղում խրոփում թյուն է,

Սով ամեն քաղաքում:

Լուկ Յարիցինն է մընացել բոլշևիկին աղավեն,

Յարիցինից են ըստասում ռազմական ուժ ու պարեն:

Բայց Կոլչակի

Ու Կրասնովի

Չորամասերն ահադին

Արդեն դալիս են, մոտենում այս հաստակող քաղաքին:

Սերբական գունդը մեղ կողնի՝

Ներսից չըղթան պատանու,

Բոլշևիկի վերահասումն արագորեն կատարել:

Հաղթանակի պարագային յուրաքանչյուր սերբացի

Կը լիանա պարզենքով,

Նրա ճամբան կըրայվի,

Եվ նա փառքով,

Հարբստությամբ

Ապահովված՝

Կերթա տուն:

Պայտերական խոստումն է սա

Եվ հըրաման հաստատուն:

Երևաասարդ Ալեքսեյը շատ խոսեց, հոխորտաց՝

Պառակտելով Ավետողարի հողին գետի պես հարգած:

Հիշեց նա տունը հայրենի,

Իր Լեսկավան հեռավոր,

Քրոջական աչքերը հեղ

Այն խորհրդներն իրեն մոր...
Միտ, այս վայրկյան վերադառնա՛լ,
Գլուխը ներանց,

Անուշ լալ,
Լըսել խոսքերն այն հարազատ,
Ուրմել ջրերն այն դուլալ,
Սուղվել, լողալ Մորավայի ալիքներում քաղցրադին,
Ջերմ ալազի վերա պառկել,

Նայել կապույտ երկընթին:
Ինչպե՛ս ներս հոգին ձրգտում է հարազատ այն հեռուն:
Ո՞վ կա մոտիկ ներսն այստեղ,

Այս ահալոր ափերում:
Ով կա մոտի՛կ...
Եվ նա հիշում է Կովաչի աղջրկան:
Ներսն խաբում, դավաճանում է սընդուրված այս տըղան,
Իսկ նա, Նատաշը

Հավատում է և սիրում
Լակոտին,

Եվ չի տեսնում սըրս դործերն
Ու ձրգտումն ինքն ինքն:

Ի՞նչ դառնություն դըժոխային,
Բախտի հեղնանք ինչքան չար,
Մըյունիլըդակ իր Թընամուն սիրում է նա անկաշառ...
Իսկ ես... ևս ինչ եմ...

Մի օտար,
Պատահական մի ճամբորդ,
Դեպի անհայտն եմ խարխալում ուղիներով խորդ ու բորդ...
Ունե՞մ, արդյոք, ևս իրավունք՝

Ներս աչքերը բանալ,
Միջամբտել նըրանց դործին
Եվ ահամա ստորանալ:

Հըղոր է սերն ամեն բանից,
Արծիվ է սերն անվահեր,
Ճախրում է սերը երկընթում՝

Թընամության դահից վեր:
Նըրանք իրար անհաշտ ոտիս են անցավոր դործերով,
Սակայն սըրտերը կենդանի՝

Իրար ձուլված են սիրով,
Իդուր էր սիրտըս բարախում
Այնքան խորո՛ւնկ,

Սիրտ արեւ ճառագեց,
Սիրտ արեւ ճառագեց,

Բայց ոչ, ա՛խ, ո՛չ
Ինձ համար:

Իդուր էին ծեր Կովաչի խոսքերը ջերմ հայրական,
Իդուր սըրտիս երջանկությունը մոտ շողաց մի վայրկյան...
Սերն էլ խարեց ինձ,

Եվ հանեց հույսերս վառ ի դերև,
Ընկած եմ ևս հողմի բերան՝

Ինչպես պոկված մի տերև:
Երիտասարդն անգոր օրրում էր իր հույզերը դըժխեմ,
Բայց չէր հանդուժում ատելությունն ինձեների որդու դեմ:
Հակառակորդն ասես ըզդաց ներս խըռովքը խորին
Եվ մոտեցավ,

Ձեռքերն ամուր դրեց ներս ուսերին
Ու կատակեց.

— Այսպես, ուրեմն, ճիշտ է, չե՞, Սվետոդար,
Դու հայրենի Լեակալայում սիրած ունես անպատճառ:
Ու Սվետոդարը սառնությամբ իրեն ուսերն ազատեց,
Ինձեների վորդու հոգին կասկածի ժանդը պատեց:

Անցավ դաժան մի քանի օր անասելի տաղնապում:
Ու Սվետոդարը խանդախանձ՝

Դեպի տերրասն էր չափում,
Երբ այն «լաքած լակոտի» հետ Նատաշն անցավ Թեանցուկ:
Սվետոդարի հոգուն ախրեց աղեղալար մի անձուկ.
Ինչպես կապե՛լ է այդ խարդախն ու կախարդել աղջկան...
Գուցե աղջի՞կն էլ է կեղծում...

Նա է՞լ է նենդ,
Դավաճան:

Ախտո՛ս, ախտո՛ս,

Հաղա՛ր ախտոս,
Մերունազարդ Կովաչին...
Ուրեմն ինչո՞ւ Սվետոդարի խավար աչքերը բացին:
Ի՞նչ անի այժմ...

Ո՞ւմ դիմի...
Հո՞րը հայտնի:

Աղջըկա՞ն...
Ինչո՞ւ հայտնի.

Ի՞նչ դործ ունի նա վեճերում ուսասկան:
Նա սերը զինվոր է.

Սերն այստեղ ներս սըրտին չըժըպտաց,
Նա տուն կերթա՝

Իր օջախին

Իր լեռներին կարոտած:

Ներսէս օտար այս կըլովի մեջ՝

Մեկ չե՞, արդարեւ,

Թե ո՛վ—ո՛ւմ,

Թե ի՛նչ դուինի դրոշակներ կ'փողփողան փողոցում:

Այսպէս խոսում էր ինքնիրեն

Ու համոզում դառնութեամբ,

Ասկայն սըրտում լալիս էր ջերմ կարեկցութեան մի լույս ամպ,

Լըսում էր նա,

Կարծես հողուց,

Մի սըրտակեղ աղաղակ.

Ինչպէ՛ս թողնել ծեր Կովասին այս բոլորից անտեղյակ:

Տեսնել ինչպէս այդ վեհ ծերունին անշունչ ընկած է դեպին,

Իշխանութեան դահլիճը տեսնել այս պիղծ լակոտին,

Տեսնել չըքնաղ Նաաուրիային ներս դըրկում դալաղիւր—

Նա չի կարող.

Այդ անաղնիւ է,

Այդ հանցանք է,

Ոճիր:

Նա շուռ եկավ դեպի քաղաք

Եվ ըշտապեց հեռապառ:

Իայց ետեից հընչեց մի ձայն,

Ծրանթ մի ձայն,

— Սվետոզար...

Նա առաջ էր այդ:

Նա մոտեցավ՝ անտեթեկեթ ժըպիտով.

— Ասա ինձ. ո՞ւր ես ըշտապում?

Այդքան արագ ու վըրդով:

Դու խըռովե՞լ ես ինձանից:

Ի՞նչ կա, խոսիր՝

Մի տեսնենք:

Գընանք, ես լավ թիալարում եմ.

Նալակով կըղըտանենք:

Ու Սվետոզարը լուռ ու մունջ դընաց ներս ետեից:

Մի պահ ցընդեց ներս սըրտում խանդի խայթոց ու կըսկիծ:

Սահեց նալակը Վոլդայի դիշերային հայելում:

Զըբի բեկբեկ ալակներին լուսինն էր հեղ. ցոլցըլում:

Սըվալակով անց էր կենում դեփյուռ մի՛ զով, դուրեկան:

Որքան աղջիկն ուրախ ու պարզ,

Տըղան մըռայլել էր այնքան:

Նաաաւն ուղտւմ էր փարատել ներս խոհերը տըրտում:

Թիալաբում էր աշխուժով հոսանքն ի վեր, ու երգում.

Գարնան ամպից անուշ անձրև է դալիս,

Անձրևի տակ իմ սիրած յարն է դալիս:

Մէխ, ըսպասի՛ր, իմ լույս պատկեր, իմ այծյամ,

Ներս մի՛ դընա, թող քո տեսքով լիանամ:

Երեսիդ չողն ինձ խեղադար է արել,

Հըղարտ էի, հալվել, խոնարհ եմ դառել,

Մէխ, ըսպասի՛ր, իմ լույս պատկեր, իմ այծյամ,

Ներս մի՛ դընա, թող քո տեսքով լիանամ:

— Խոսի՛ր, ինչո՞ւ այդքան թըթվել ես,

Մըռայլվել, բարեկամ,

Կարծես քամին է անց կենում,

Կարծես կողքիդ ես չըկամ:

Տեսնո՞ւմ ես.

Ես ինչքան ուրախ եմ այս դիշեր,

Ինչ կայտա՛ռ:

Դու է՛լ ինձ հեռ ուրախացիր,

Մի երդ երդիր ինձ համար:

Տըղան ուժերը հալաբեց ու կըմկըմաց Ղարեկեր.

— Ուրախ ես դու.

Ուրախութեան համար ունես պատճառներ:

Դու սեր ունես,

Ընկեր ունես.

Այսօր անցար թեանցուկ:

Իսկ ես—

Տըրից եղերք նեալած,

Ես—մերժըլած,

Օտար ձուկ—

Ես ի՞նչ սըրտով ուրախանամ:

— Ախ, դու խանդո՞ւմ ես, իմ խենթ,—

Թիերը բաց թողեց աղջիկն

Ու բարձրաձայն ծիծաղեց:—

Կարծում ես դու, թե ես սիրո՞ւմ եմ այդ նախշուն աղվեսին:

Ոչ, բարեկամ.

Այդ քեզ թըվում է,

Այդ կասկած է մի սին:

Նա մի ճահիճ է չողչողուն,

Ներքուստ վըտած

Եվ սընանկ.

Նըրա հողում չըկա մի շող,

Մի լար՝ սիրո ընդունակ:

Եվ ես, թեկուզ նրա՝ համար այսոր ուրախ եմ այսքան,
Որ հասկացել եմ,

Վերջապես,

Բողաղերծել եմ նըրան:

Նա թըչնամի է թագնըլած,

Հայրիկըս ճիշտ էր ասում.

Խորհրդային իշխանության անկումն է նա երազում:

— Եթե միայն այդքան լինեիր,

Երազելով լիանա՞ր...

Երիտասարդը հառաչեց՝

Կարծես իր մեջ,

Իր համար:—

Այնպիսի ըզրաց նըրա ձայնում աղետադուժ մի տաղնապ,

Անմիջապես նա մահույի դըլուխն ուղղեց դեպի Թի,

Վայրի այծի թեթևությամբ նա դուրս եկավ նավակից:

Տըղան նըրան էր հետևում.

Սըրտում խոնավ մի թախիծ:

Գետի ափին իրար կողքի քայլում էին համբարար:

Խոսեց աղջիկը.

— Դու մի վիշտ ունես, ասա, Սվետոգար:

Պատմի՛ր բոլորը, ինչ դեռես,

Ինձ բա՛ց հողիդ մինչև վերջ:—

Եվ նըրա կուրծքը դեռատի՞ անում էր խոր ելակջ:

— Լըսի՛ր Նատաչ,

Իմ թանկադին,—

Խոսեց տըղան տատամսոտ,—

Ես քեզ առաջ, երբ դու եկար,

Դընում էի քո հոր մոտ:

Ինչ որ հիմա պիտի հայտնեմ,

Նըրան պիտի հայտնեի...

Երեք օր է, ինչ ես այրվում եմ բոցերում անհոգի...

Այսօր միայն որոշեցի՝

Հայտնել, ինչ որ ես դիտեմ.

Դավադրություն է պատրաստվում խորհրդային ղորքի դեմ.

Ծըրադըլած է Կրասնովին հանձնել քաղաքը ներսից:

Սլեքսենն էլ է այդ սև դավադրության մասնակից...

— Եվ այդ ամենն իմանալով՝

Լըսել ես դու երեք օր:

— Ես մեղավոր եմ քո առաջ,—

Խոսեց տըղան դըլխակոր,—

Կարծում էի,

Ինչո՞ւ ծածկեմ,

Թե դու սիրում ես նըրան,

Կարծում էի՝ չես հավատա իմ սոսկալի հայտնության,

Կըհամարես անարդ սաղբանք.

Առաջ եկած նախանձից.

Կարծում էի, թե քո աչքին նա անբասիր է, անբիծ:

Կարծում էի...

Ինչե՞ր չանցան իմ այս դըլխով հիվանդոտ...

Բայց իվերջո որոշեցի աճապարել քո հոր մոտ

Ու ծերուկին պատմել բոլորը...

Ես տեսա, վերջապես,

Որ հարցն այստեղ վերաբերում է

Ոչ թե ինձ,

Ոչ թե քեզ,

Սյլ բովանդակ ժողովըրդին,

Նըվիրական այն դործին,

Որի համար Լեսկավայից հասել եմ ես Յարիցին,

Որի համար աղնիվ քո հայրն է ողջ կյանքով պայքարում,

Որի համար ծընվեց Լենինն այս չարատանջ աշխարհում,

Որի համար նահատակվեց Բորիս Էդրայրը անդին,

Որով լեցուն է, իմ Նատաչ, դարնանաբույր քո հողին:

Ես ինքըս ինձ որոշեցի.

Եթե սիրում եմ նըրան,

Պետք է նըրա աչքի մըլուշը փարատեմ անվարան,

Թո՛ղ Նատաչան չհավատա,

Թո՛ղ ինձ ըստոր համարի,

Թող ինձ համար նըրա ժըպիտը,

Իմ արևը—մարի,

Միայն թե այս վոճիրը սև՝ չըկատարվի անխափան:

Դե, բարեկամ, արդեն հիմա հայտնի է քեզ ամեն բան:

Ինչպե՞ս վարվենք,

Ո՞ւմը դիմենք,

Որ այս աղետը-կանխենք:

Խոսեց աղջիկն ալեկոծված.

— Դու իմ անմիտ,

Իմ անխելք,

Դու չե՞ս տեսնում...

Դե լավ, լըսի՛ր.

Ես միայն քեզ եմ սիրում:

Բայց մի՞թե այդ է կարևոր այս խաժամուժ օրերում:

Դու ստացանձվել ես երեք օր,

Իմ ձուկ, և չես ըզդացել,

Ար մի խոշոր,

Մի սոսկալի,

Դավադրութիւն ես բացել,

Գընանք, սլառմենք իմ հայրեկին,

Մեղ լավ խորհուրդ կըտա նա:

Բայց այս մասին թող այն լակոտը վռչ մի բան չեմանա:

Դե տուն դընանք,

Մի վըհատվի՛ր,

Կըստյաբարենք միասին,

Հետո ձերոնց Լեռնավայրից կըփոխադրենք Յարեցին,

Կուղես, ինքներև ուղղակի կերթանք այնտեղ,

Լեռնավա.

Շուտով ամբողջ Եվրոպայում կարմիր դրոշ կըողա:

ԴՐՎԱԳ. ՅՈԹԵՐՈՐԴ.

ավադերները հավաքվել զինվորական շտաբում՝

Խորհըրդակցում են տաղնապով

Կամ խորասույղ մըտածում:

Ալեքսեն ու որդիները՝

Գիմնադիստ,

Օֆեցեր,

Սաստիկ դըժդոհ ևն դեներալ Սնեարյովից.

— Նա դիտեր,

Տեղյակ էր նա այս գիշերվա նիստի մասին կարևոր,

Բայց բացակա է քաղաքից,

Անհետացել է ուր որ...

Ես պահանջում եմ,

Պարոնայք,

Այսօր այս հարցը պարզել.

Կայսերական ըսպա՞ է նա,

Թե՛ բուշեիկ է դարձել:—

Եվ զիմնադիտը բորբոքված՝

Նոսովիչին է նայում,

Ամերիկյան հաստիկի տիգարը բերանի անկյունում:

Հեղնոտ նայում է դեներալն անբարտապան այդ խակին

Ու թաշկինակը հանելով մաքրում է քիթն ահադին,

Հետո խոսում է.

Բայրեկամ,

Իզո՛ւր եք դուք բոլորովում:
Քե՞ն ուղղական հեղաշրջումը ձեզ կատակ է թելում:
Անմըտություն է պահանջել Սնեարյովից ավելին,
Քան նա անում է:

Հիշեցե՛ք.

Իշխանությունը վերին
Ներքին աշտեղ նշանակել է ուղղական ղեկավար.
Եթե ամեն քայլափոխին նա դորձ անի մեզ համար,
Բուհեիկյան իր պաշտոնին չընդլիրվի արտաքուստ,
Ինչ է, կարծում եք թե Ստալինը,

Որ հըսկում է անշուշտ,
Այդ կարևոր դերքի վերա ներքին երկա՞ր կսկսի:
Ոչ. Սնեարյովին իր պարտքը մեծ՝ կայսերական ընդայի
Ըզգույշ և նուրբ է կատարում:

Ահա տեսե՛ք մի նամակ:
Կարդամ լրանք,
Եվ դրությունը դուք իսկույն կիմանաք:

Գրքում է ինձ մի բուհեիկ,
Ճակատային կոմիսար.

«... Պատրոն չըկա,
Եվ ուղարկում են սպիրտի մեծ պաշար
Եվ սպիրտով կաղմալուծում զորամասերը կարմիր:
Երեկ հարբած էին դերքում

Բանակային,
Կոմանդիր:

Ոմանք երգում էին անհող,
Ոմանք՝ նիրհում անըզգա:
Այն ժամանակ ըսպիտակները բլուրից մոտակա
Հանկարծակի դրոհ արվին:

Իրարանցում ու խուճապ:
Եվ մենք Արչեղը պահեցինք
Չբահապատի օգնությամբ:

Քանի՞ անդամ ըզդուշացրել ենք Ռադական Շտաբին,
Բայց ողողված են սպիրտով զորամասերը կրկին...»:
Այսպես ուրեմըն, պարոնայք.

Արաղն իր դործն է տեսնում:
Իսկ դուք վիճում եք անտեղի,
Սնեարյովին անգոսնում:
Սպիրտը նա ուղարկում է բուհեիկյան զորքերին,
Եվ անտեղյակ է այդ բանից իշխանությունը վերին:

Հեղաշրջման արվեստն այսօր անշափ թրթին է և բարդ.
Մեզ չի օգնի այստեղ և ոչ մի արկածի Բոնապարտ:
Ուրիշ է դարը.

Թշնամին,

Ուրիշ պայքար է այսօր:
Բուհեիկներն աշտեղ ուժեր են կուտակում ահապար,
Վորոշելովն աշտեղ շինում է մեծ կամուրջը Դոնի,
Երկու շարաթ,
Եվ Դոնբասի Բանակն աշտեղ կրկինի,
Պետրոգրադի

Եվ Մոսկվայի

Չափողներից անհամար
Գալիս են նոր գումարտակներ,

Իսկ Ստալինը, համա՛ռ,
Ցարիցինի լանդոններին կաղմակերպում է, դինում,
Ներա Չեկան գիշեր-ցերեկ անտես փոստայն է հինում:
Եթե այսպես շարունակվի

Եվ մենք անդորձ հոխորտանք,
Ցարիցինում կհափարի նա մի բրուտենցք անխորտակ
Ու մահացու հարված կբռնա Դոնի Սպիտակ լանակին:
Պետք է քանդել ու քայքայել նրա բրուտենցքն ահագին:
Կաղմակերպել—

Դա Ստալինի մեթոդն է,
Ուժն է նրա,

Իսկ մեր մեթոդը՝

Քայքայելն է
Անդադար,
Ախրճա...

Եվ Սնեարյովին այդ հասկացել է:

Ներս մտավ մի պահակ:
Դավադիրները սուս կացան:
Ծըխում էին գրխահակ:
— Ձեզ հետ խոսել է ցանկանում կոմգիվ ընկեր Կիկվիճեն:
— Ասա թող ներս բարեհաճի.

Մենք ըսպասում ենք արդեն:
Ու ներս մտավ մի հաղթանդամ
Բարձրահասակ արդամարդ,
Ջինվորական բարե տրիպ,
Կանգնեց խորոխտ ու հըպարտ:
Ստատիկ ստգում էր հասակին չերբեղական վերարկուն,

Պլխարկը թեք ունեւ դրբած,

Որ կիսով չափ էր ծածկում

Նրա մազերը խիտ դանդուր,

ձախտը լայն,

Ըսպխտակ,

Բեխերը նոր էին բուսել արծրակեռ քթի տակ,

Հոնքերը թուր՝ արծիւի թեւեր,

Աչքեր ունեւ նըշաձեւ,

Կողքից կախված ահադին թուրն ասեւ եղեղն էր թեթեւ:

Այդ Կիկլիձեն էր՝

Հոչակված հերոսական մարտերում.

Անունն անգամ ոտխներին մահվան սարսափ էր բերում:

Դավադիրները հերոսի խիզախ տեսքից վախեցան

Ու ժըղապալով սաքի ելան,

Ողջուն տըլին միաձայն.

— Բարո՞ւյ, բարո՞ւյ, ընկեր կոմդիլ,

Առա՛ջ եկեք,

Նըստեք մո՛տ:—

Ու դենեբալն առաջարկեց ամերիկյան ծըխախտ:

— Շնորհակալ եմ, — ժըղապալ կոմդիլին իրբեւ համեստ պատասխան.

Հետո նայեց ներկաներին մի հայացքով դըննական:

— Ամսի յոթին ես դիվիլիոներս հանեցի Տամբուլից

Զինժողկոմի հըրամանով:

Հըրամայել էր նա ինձ՝

Լինել այստեղ Մենսարյովի կարգադրության ենթակա:

Ու ուղմական հըրամանին հընադանդված՝

Ես եկա,

Թեպետ եւ ծանր էր դըրությունն իմ Տամբուլի նահանգում:

Արդյո՞ք՝ այստեղ է Մենսարյովը.

Ի՞նչ է նա պահանջում:—

Պատասխանեց չտարի պետը

— Լա՛վ արիւր, որ եկար,

Մենսարյովն է Յարիցինում զինվորական ղեկավար.

Բայց բացակա է քաղաքից:

Ես տեղակալն եմ. նըրա:

Այսօր դըրված է մարտական մի լուրջ խընդիր քեզ վըրա.

Առաջին դունդըդ հետեակ՝

Թող դիրք բըռնի Արչեդում:

Այնտեղ դործում է թըշնամին,

Նա նոր դըրոհ է նյութում:

Մի դումարտակ՝

Սերբյակովում դիրքերը թող պահպանի,

Ֆիլոնովում թող այլ մի դունդ:

Ինչպե՛ս նաեւ հընտանի:

Իսկ մնացած դըրամանն անմիջապէս հալաքիր,

Շարժվիր դեպի Ալեքսիկով

Եվ Ուրյուպինը:

Սընդիր,

Որ հարկավոր է կատարել քառասուն ութը ժամում:

Այդ մահացու վըրջին հարվածն է մերձիմահ թըշնամուն:

Այնտեղ նա թույլ է քանակով,

Անկողմակերպ եւ անկարգ,

Նրանք չունեն ուղմամըթերք.

Ոչ հըրացան եւ ոչ արկ:

Այս նոր խընդիրը հեշտությամբ դու կըլուծես, արդարեւ,

Եվ քո փառքի դափնիներին կա՛վելացնես նոր տերեւ:

Ժըստաց կոմդիլը հեղնաբար:

Ոտքի ելավ նա արագ.

— Փառքի մասին չեմ մըտածում,

Զինվոր եմ ես հասարակ՝

Բըլլեիկյան կուսակցության հըրամանին միշտ հըլու:

Եվ սըրբազան դործի համար պատրաստ եմ եւ մեռնելու:

Զեր հըրամանը մարտական կկատարվի տառ առ տառ:

Ու դուրս դընաց՝

Օրորվելով ինչպե՛ս դալար բարդի ծառ:

Բարեւ ձամիւս մաղթեց նըրան չտարի պետը հանգիստ

Ու հեղնանքով շարունակեց.

— Այսպէս «ընկեր» դիմնադիտ,

Տես՝ ինչ ահեղ մարդիկ ունեն բուլլեիկները մեր դեմ:

Մենամարտի կանչել սըրան՝

Զէիր ցանկա դու կարծեմ:

Մեր պայքարի անխափ մեթոդը քայքայելն է հիմա.

Ես այդ կարմիր Աքիլլեսին ուղարկեցի դեպի մահ—

Բաժանեցի ես նըրա ուժը մանրադույն մասերի՝

Ամեն մի մասն ուղարկելով երկու անգամ ավելի

Ուժեղ ու մեծ թշնամու դեմ:

Իսկ դու կարո՞ղ ես դործել.

Կիկլիձեի շարժման մասին Դուդալովին հաղորդել:

Գաջ Կիկլիձեն այդ հըրամանն աղնվորեն կատարեց:

Իր մասնատված դըրամասով նետվեց կովի ասպարեղ:

Առավ այսան Ալեքսիկով:

Չարմանք պատեց բոլորին:

Երկաթագինն արագորեն մարեց մինչև Պոլսըն:
Հետո շրջեց իր հարձակումն Ուրյուպինի ուղղությամբ:
Կահայն ոտին ամենուրեք

Նախատեղյակ,

Անխուճապ,

Գընդացիքի և արկերի տհեղ տարափ էր թափում:

Սըխալ հաշիվ էին արել Յարեցիկյան շտաբում:

Հերոս կոմիտիան անդուլ զընում էր,

Արշավում զայրացին,

Կարծախ ու մահ էր տարածում նրա խիզախ ալյուճին:

Ուրյուպինի վրա նեղակեց նա կայծակի սաստկությամբ.

Ջարդեց, փրչեց,

Ավար առավ,

Գերեց և զորք

Եվ շտաբ,

Դուռակովյան ըսպաներին պատժեց մահով տեղն ու տեղ:

Նա կատարեց իր մարտական խընդիրն արագ և անշեղ,

Նա Ուրյուպին քաղաքն առավ:

Ջախջախելով թընամուն:

Բայց սըխալած էր.

Դրանով

Պայքարը չէր վերջանում:

Հանգչում էր զորքը:

Հետախույզը ներս ընկավ հետապոտ

Ու հաղորդեց.

— Ընկեր կոմիտի, խափել են մեզ նենգարար:

Շըրջապատում են Ուրյուպինը կաղաններն ըսպխտակ.

Ունեն հեծյալ երկու զընդեր,

Չինված ու թարմ հետեակ,

Դիրք է բռնել բարձունքներում նրանց հուժկու հրետանին.

Երեք անգամ գերազանցում է մեզ թըլով թընամին:

Կոմիտի ծանրը չունչ քաշեց,

Խորատուղվեց մի վայրկյան,

Հետո արագ ոտքի ելավ

Ու թեյադրեց հըրաման.

— «Նահանջելու հընար չըկա.

Ոստիը մոտ է արդեն:

Թողնել քաղաքն անմիջապես

Ու գուրս ելնել դեմ առ դեմ:

Այսօր փառքով պիտի ծածկի իր զըրուական ամեն վտչո:

Եվ զորամասը երգելով ելավ կըրկին կալի դաշտ:

Ռոման ահեղ ուռաներով առաջ նետեց այրուճին:

Երկու մըրրիկ,

Որոտաշունչ,

Իրար եկան,

Չուլվեցին:

Թըրերը ծանրը զընդացին,

Ընկան ողորմիկ և նըթույլ,

Աղբյուրի սկես արյուն ցայալեց

Ամեն ճակատ,

Ամեն կուրծք:

Կիկվիճիկ հեծելազորը փոքրաթիվ էր.

Նըրան

Շըրջապատեց ամեն կողմից կաղանների սե լափան:

Բայց պայքարում էին մերոնք

Ինչպես վաղեր անձնուրաց.

Երկու հարյուր հեծյալներից

Հարյուր հիսուն լսկ մընաց:

Եվ կիկվիճեն,

Սըրտում կըսկիծ,

Արյան մըշուշն աչքերում,

Անհավասար մարտում ընկնող իր քաջերին էր նայում:

Ոչընչանում է այրուճին...

Դավադրություն է...

Ոճիր...

Հանկարծ զըլխում,

Ինչպես հայծակ,

Փայլատակեց մի վըճիռ.

Հեծելազորը պայքարից նա անհապաղ դուրս հանեց,

Եվ հետեակն ու հրետանին երկու թևի բաժանեց:

Մի ակընթարթ էր այդ...

Եվ նա

Նըշան տըվեց զըրոհի,

Եվ հետեակն առաջ նետվեց դեպ այրուճին ոտթի:

Կըրկին կըսկիը բորբոքվեց.

Մի կողմ սըլին,

Մի կողմ՝ սուր,

Կրկին իրար խառնըվեցին

Արյուն, քրտինք ու փըրփուր,

Զիերը ծառու եղան դարձյալ սըլինահար փոթերով:

Արևոտ պայտերը մարդկային դանդերի մեջ խըրելով:

Հովադների նըման մարդիկ թըռչում էին ձիու թամբ,

Հեծյալին ցած էին քաշում օրհասական մոլությամբ

Յիլ կըրծոտում էին իրար՝ արյան լըծում թափալած,
Մինչև հանդչում էր կոկորդում վերջին տընքոց ու հառաչ:
Ճակատամարտը վերջացավ:

Պարտված էր նենդ թընամին:

Սահայն մըռայլ էր Կիկլիձեն:

Չորամասում չըկային

Երեքհարյուր տասերկու մարդ,

Յոթանասուն երեք ձի,

Քեպետ ոտին էլ զոհ ուներ երկու անդամ ավելի:

Բազմամըթերք չըկար այլևս.

Ոչ վամպուշտ և ոչ արկ,

Իսկ պահեստի իր զորքն այնտեղ,

Հեռվում նըստած է գատաբի:

Մինչդեռ ոտին ուժեղանում է,

Ճամփաները կտպում:

Ոչ, խափեցին խորդախարար Յարիցիյան շտաբում:

Մըռայլ հոգով Ալեքսիկովը նահանջեց Կիկլիձեն:

Մենասրբովը այնտեղ էր:

Նա բաշտտեղյակ էր արդեն

Ողբերգությանը,

Որ ծաղեց Ուրյուպինյան ճակատում:

Նըստած կըլոր սեղանի շուրջ՝

Նա շոկոլադ էր ուտում,

Երբ ներս մըտավ կոմդիլին արադ՝

Չեկուցադիրը ձեռքին:

Կապույտ աչքերը ղինդեկի՝

Հոգնած էին,

Թախծադին:

Նուրբ խորշոմներ ուներ բարակ շուրթերի շուրջը պատած:

Երբ ըստիտակ ձեռքը մեկնեց դեպի բազմոցն ու ժըպոաց,

Կիկլիձենին թըլաց մի պահ, թե հանդիպել է իր հետ

Ոչ թե սազմի հրամանատար,

Այլ մի տիկին սեթեկի:

Նա հեղ լըսում էր կոմդիլին՝

Հորանջելով ծուլարար:

Եվ բան չասավ,

Չա՛րտասանեց

Որոշակի

Ոչ մի բան:

Ծըլմեց կոմդիլին այդ անտարբեր, տարարինակ վարմունքից:

Նա դուռնառնեց.

— Ընկեր ղինդեկի, արդյոք լըսում եք դուք ինձ:

Կըրկնում եմ ես.

Ինձ հարկավոր է անհատադ օղնություն:

Ոսոխը նոր ու թարմ ուժով այնտեղ թակարդ է նյութում:

Կը ջնխճալի իմ զորամասն անհավասար կովի մեջ:

Ինձ խափեցին:

Ես ձեզ գըրել եմ...

Դուք լըսում եք անվերջ:

Չինդեկը հեղ պատասխանեց՝

Դեմքին ժըպիտ մի ժըլատ.

— Ընկեր կոմդիլ,

Սառչում է թեյը...

Համեցե՛ք շոկոլադ...

Ու վեր կացավ դանդաղաչարժ,

Ինչպես հոգնած մի տիկին,

Նըստեց վադոնն իրեն հատուկ,

Վերադարձավ Յարիցին:

Հերոս կոմդիլը տապալկում էր ցատումով հոգեկան:

Սալոնինի և Սիվերսի զորամասերը եկան:

Եվ Սալոնինը կես դեռեր կոմդիլի շտաբը վարդեց:

— Վոդջույն, — ասավ, —

Ընկեր կոմդիլ,

Մեզ Սալոնին ուղարկեց.

Մեզ ուղարկեց նա թո խիդախ դիվիզիոնին օղնելու,

Կարող ես դու հանդըստանալ կայսրանից քիչ հեռու:

Կոմդիլին իր զորքը ճակատից քաշեց մոտիկ մի ավան:

Պայտում էր նա ձիերն արադ.

Ու պատրաստվում հարձակման:

Արդեն պատրաստ էր,

Երբ եկավ մի չարադույժ հեռադիր.

«Կոմդիլ ընկեր Կիկլիձենին.

Բե՛ր զորամասդ, փըրկի՛ր.

Խորհըրդային իշխանությունը Տամբուլում տապալկեց:

Հարվածի տակ է արդ Մոսկվան.

Վըտանդը լուրջ է և մեծ»:

Ինչպես մըռայլ մի Տաբիել,

Նըստած իր ձին սևաթույր,

Պոմդիլին ընկավ զորքի առաջ՝

Իր մըտքերին անձնատուր.

«Ինչո՞ւ, արդյոք, իմ զորամասը Տաճրովից հանեցին...
Ինչո՞ւ թողին քաղաքն անտեր».

Իսկ ինձ բերին Յարիցին...

Շտաբի պետն իմ ղեկիցիան անձնորեն մասնատեց.
Տըվալ սրխալ տեղեկանքներ...

Այդ ղեներալն ինձ խափեց:

Եվ թըշնամին ամենուրեք ալիքա՞ն ըզգաստ էր, արթուն:
Ինչո՞ւ ղեկիցիկը չուղարկեց ինձ անհատալ օդնություն:
Հոգիս հուզվում է...

Ինձ ուտում է ահավոր մի կասկած.

Անձեղ սխալ էր այդ, արդյոք,

Թե՛ դավ էր չար,

Մըտածված:

Ըստորաքաղ զավաճաննե՞ր են,

Թե՛ սրգեր անըզոն

Յարիցիյան շտաբներից մինչև այնտեղ... Ձեռնողկում»:

Ֆարիցինում հայտարարված է ռազմական զըրություն:

Սաղինը Կիլիկիձեի ղեկուցադիրն է կարգում՝

Ուրերևով բեխերը խիտ

Ու ծըխելով անդադար:

Եվ հեռաչիրը թեւադրում է.

«Ռազմական ղեկավար

Մեկսարյովը,

Իմ կարծիքով,

Խարդախորեն խանդարեց

Աղատելու երկաթուղին Կատենիկով—Տիխորեցի:

Դըրա համար էլ մեկնեցի անձամբ ես ինքը՝ հակառ:

Ինձ հեռ էին զըրահակիրն

Ու սպասարկող մի ջոկատ...

Ես համարված եմ.

Անկասկած՝

Գիծը լըրիվ կըրանանք

Ջրահատուի հեռ միասին, եթե առաջ ընթանանք

Մեր տաններկու հաղարանոց ըսպառաղեն բանակով,

Որ կաշկանդված է Գաշունում Սեկսարյովի հրահանգով:

Դըրա համար՝

Մեկսարյովի հրամաններին հակառակ՝

Մենք մի քանի սրոշումներ ընդունեցինք,

Եվ արագ

Կենսադործում ենք:

Շատ շուտով դիծը լըրիվ կըրացվի:

Չըկան արկեր և փամփուշտներ:

Չորքը ձըգտում է կրովի:

Այժմ էրկու խընդիր ունեմ,

Ընկեր Լենին,

Առաջին՝

Ե՛տ կանչեցեք Սեկսարյովին,

Նա խանդարիչ է գործին:

Նա չի կարող,

Նա չի ուզում,

Անընդունակ է գործել.

Իր ըսպխտակ հալընակից կաղակներին հարվածել...

Երկրորդ խնդիրը՝

Մեզ համար ուղարկեցեք ութը հաս

Ջըրահատու ավտոմոբիլ.

Փոխարինեք դույե ալդ

Քանակական սակավությունը մեր հետիտ գործերի

Փոխարինեք դույե նրանց կաղմակերպումը թերի»:

Կարգաց Լենինն այս հեռադիրն

Ու մակազրեց առանձին.

«Իմ կարծիքով՝

Համաձայնվե՛լ Ստալինի պահանջին»:

ԳՐՎԱԳ՝ ՈՒԹԵՐՈՐԳ՝

աղճադա կոնստանդինոփնան մտահուզված է շատ խիտա՝
Իլիէն ինչքա՛ն է դունաւոված:

Գիւղեր-ցերեկ անհանգիստ
Նեւովում է նա՝

Կրեմլից Կենտկոմ,

Կոմիտներնից դարձարան,
Ուր բանվորներն աղճադահույզ դիմաւորում են նրան,
Հաղարաւոր հարցեր տալիս

Եվ խանդավառ,

Եվ խըռով՝

Սովից այրվող իրենց աչքերը դալիքին հառելով:
Նրկրի բոլոր հեռուններից մարդիկ դիմում են նրբան:
Նա ընդունում է բոլորին,

Պատասխանում անխարան,
Խոսում, ժըպտում է կենսութախ

Եվ կատակներ է անում՝

Բըթամաւերը միշտ պահած բաճկոնակի թեկերում:

Բայց իր մըտքում աճում է հողաը՝

Վիթխարի ծանրությամբ

Ինչպես պաշտառ արեւի դեմ՝

Կարկըտարեր մի սեւ ամպ.

Հողսը քաղցած բանվորների

Եվ մութիկի հողսը մեծ,

Որ Սիբիրից հասած Մոսկվա՝

Մի դույզ մաշիկ պահանջեց,

Հողսը Կարմիր բանակներին,

Պայքարի հողսը դաժան,

Հողսը հանուր երկրազընդէ շղթայակալ մարդկության:

Գոտեմարտում է նա հողսի յոթգըլխանի դեմ հեռ

Ինչպես հերոս հեքիաթական

Սնհաղթելի մի ասպետ:

Այրվում է նա մարդկանց հողսով

Ինչպես արեւ կենսալից,

Ամեն վայրկյան նա նոր մի շող,

Մի հեռագիր է տալիս,

Արեգական շողերի պես ցայտում է միտքը նըրա՝

Դեպ արեւելք,

Դեպ արեւմուտք,

Դեպի Հյուսիս

Ու Հարավ:

Հեռադրներն արագ թռչում են ճարիցինը հեռու.

«Ժողկոմ ընկեր Ստալինին:

Էլ բան չըկա ուտելու—

Ոչ Պիտերում,

Ոչ Մոսկվայում:

Վիճակը ծանր է, անել:

Հաղորդեցե՛ք.

Ի՞նչ հընարքով կարող եք դուք մեզ օգնել:

Ձեզնից բացի ոչ մի տեղից ըստասելու հույս չկա:

Ուղարկեցե՛ք,

Ինչ որ կարող եք ձեռք բերել,

Ինչ որ կա,

Ձուկ, միս և ճարպ և ընդեղեն—

Ուղարկեցե՛ք անընդհատ,

Ուղարկեցե՛ք,

Միայն ինչքան կարող եք չուտ,

Միայն՝ չա՛տ:

Եվ Ստալինն իր վաղոնում այս հեռագիրը կարդաց:

Ծըխամորճում աչքովդ կրակն ավելի թե՛ կայծկըլտաց:

«Ձեզնից բացի ոչ մի տեղից...»

Ինչպես դրոշը մարտում,

Ինչպես կայծակը երկրնքի փոթորկաւունչ ոլորում,

Փայլատակեց այդ խոսքը բոց,

Այրեց նրբա սեծ հողին,
Նրա մըտքի օվկիանն ընկալ հողմի նրման մոլեղին:
«Ձեզնից բացի ոչ մի տեղից...»

Երկրի վրա ոչ մի խոսք
Դեռ չէր հնչել

Այսքան հուզիչ,

Այսքան ահեղ,

Անողորմ:

Նա վաղանում քայլում է լուռ

Ու ծրխամորճ է ծրխում,

Այդ ահազանդը Լենինի հուրհուրատում է գլըխում:

Ու մարդային կոմիտեում խոսեց նա կարճ ու դանդաղ.
«Ձեզնից բացի ոչ մի տեղից...»

Պետք է այս խոսքն անհապաղ

Հասնի ամեն կոմունիստի գիտակցությանն ու հոգուն,

Այս խոսքը պետք է գիտենա ամեն զինվոր բանակում:

Մեծադաժույլ զործարանի սուլոցը խորն է, խրոսվ:

Նրստած խոհուն

Եվ մըտահոգ

Մըկանաճիգ վըզներով՝

Լարված նայում են բանվորները բարձրադիր ամբիոնին,

Ուր օդ ու սիրտ է սրդոցում ակնոցավոր պատանին:

— Այս սա ծաղր է,

Ընկերներ՝,

Ճըչում է նա վըրդոված,—

Ֆարեցիների պըռլետարին առաջարկել կես ֆունտ հաց:

Ո՞վ Ռուսաստանը կըրծանեց,

Ո՞վ հանցըրեց այս օրին,

Այժմ էլ քըցում է ծանրությունը մեր հողնած ուսերին:

— Իսկ ո՞վ էս դու,—

Կովաչի դուստրը հարց նեանց հեզնաբար:

Ակնոցավորը կանգ առավ՝

Ձըզըտնելով ոչ մի բառ:

— Ով էլ լինի,

Ճըջմարտությունն է պաշտպանում պատանին,—

Տեղից ելավ Իդնատ Պոպովը,—

Ի՞նչ... գըրողը տանի.

Մարտենի մոտ էս օրական հարյուր կաթնա եմ բերում,

Կես ֆունտ հացով ինչպես բանեմ էս բոցակեզ ցեխերում:

Ես գյուղացի եմ,

Ոսկորներըս կարծբացել են հացով:

Կը խենթանամ, Էթե չուտեմ

Փորիս ամբողջ պահանջով:

— Իդնատը ճիշտ է բառառում,—

Հեզնեց Մերոնն ու հաղաց,—

Ես վըկայում եմ.

Նա խրժռում է օրական վեց ֆունտ հաց:

Վեց ֆունտ ուտում է օրական,

Վեց փութ հանում է շուկա:

Եվ դու, Իդնատ,

Մի՛ խանգարի.

Տեղին էր հարցն աղջրկա:

Ո՞վ է, իրոք, այս հսկաորը,

Ո՞ր զեխումն է բանում:

— Բանվոր եմ ես,

Բանվորների շահն եմ այստեղ պաշտպանում:

— Սո՛ւտ էս ստում.

Դու գիմնադիրս ես,

Մոսկվայից ուղարկված,—

Ամբինն թըռավ խեղախաբար աղջիկն ինչպես վայրի ա՛ծ,—

Գո՛հ հինվածքում, եղբայր,

Ձըկա

Բանվորական ոչ մի թեւ,

Երկու շարաթ է, ընդամեն,

Ինչ դործարան էս մրտել:

Եվ աշխատանքն ատում էս դու

Գործը լըբում ամեն ժամ,

Աչքըդ հառած աղջիկներին՝

Սիրաբանում էս էփան:

Դու Կրասնովի գալու մասին հեքիաթ էիր տսում ինձ.

Իսեք էս դու,

Եվ մի՛ խոսիր բանվորների սնունդից:

— Կօրչի՛ էսերը...—

Դահլիճում ահեղ աղմուկ բարձրացավ

Եվ գիմնադիրսը վայր իջավ բեմից սնց որ թըջված հավ:

Նախադահող բնիկը Երմանը դանդ տըվավ ժըպտաղեմ,

Հընոցապան իվան Կովաչը ծանրաքայլ ելավ բեմ:

Այսպես խոսեց.

— Ճըջմարտությունը դու սիրո՞ւմ էս, Իդնատ:

Մտածոքի ճըջմարտություն՝

Գիտե ամեն մի միջատ:

Ո՞րն է այսօր ճըջմարտություն.

Իդնատի փո՞րն անհաղուրդ,

Թե՛ տաղազան հայրենիքի,

Թե՛ մի սովյալ ժողովուրդ :
Յրջունակից մեր եղբայրները,
Մոսկվայում,
Պիտերում,
Սովից այրվող իրենց հայացքը Վոլգային ևն հասում,
Լենինը հաց է որոնում անբուն մինչև առավոտ,
Հավատարիմ իր զինակցին նա ուղարկել է մեզ մոտ :
Այնտեղ է նա,

Կայարանում,
Ես նրա մոտ գընացի
Եվ նա ասավ ինձ ահալոր ճըճարտությունը հացի :
Լուսամուտից նա Վոլգային երկար նայեց և ասավ :
«Վոլգան— դա մայրն է Ռուսիայի,

Հըզոր է նա,
Աըրտացավ,
Հերոսական նըրա որդին այսօր նրան է կանչում :
Ասում է. մայր,
Սովից հանգչում է իմ բաղուկը մարաում,
Ասում է, մայր,

Առա՛տ ևս դու,
Տո՛ւր քո սովյալ որդուն հաց :
Նա քո պատիվն է պահպանում ոտիներից մոլեղնած :
Այսպես ասավ,
Եվ իմ հոգուն տիբեց այրվող մի ամոթ :
Եվ, ընկերներ, ձեր անունով ես երգվեցի նըրա մոտ—
Ճարիցինի պրոլետարիատը հաց կըսա Մոսկվային :
Խեղուդ ոճի հազար լեզու

Եվ թույն թափի թըչնամին :
Դատեք ինքնե՛րը,
Ընկերներ,
Ո՞րն է բարին այս բանում :
Ռաենք այսօր այնքան

Ինչքան
Իզնատի փո՞րն է տանում,
Որպեսզի վաղն ըստրուկ դառնանք
Ու հավիտյան կիսաքա՞ղց,
Թե՛ կես ֆուստով ապրենք այսօր
Ու տանք սովյալ երկրին հաց,
Որպեսզի վաղը տեր դառնանք ազատ, արդար մեր հացին :
Ամեն բանվոր թող պատասխան տա ինքնիրեն այս հարցին :
Այսօր մենք չենք առաջնորդվում,
Իզնատ, միայն քո փորով,

Այլ մեր Լրկրի,
Դատակարգի,
Մեր պետութ՛յան
Շահերով...

— Կեցցե՛ Լենինը...
— Հաց կըտանք եղբայրական Մոսկվային,—
Ու վըների միանունքները նոր ուժով լարվեցին :
Իրար զխլան ավերը ծանրը, Էրկաթի զընդոցով :
— Կեցցե՛ Ստալինը...—
Շառաչեց միտինդն ինչպես անափ ծով :

Ճարիցինի կայարանում
Տաղնապ է, տոթ,
Ես ու դեռ :
Շողեքարչերն անդուլ հեռւմ են ամբողջ օր ու գիշեր :
Անվերջ մեկնում են դընացքները՝ լի ձըկնով ու հացով :
Ապրանքատար վաղոնների երկար ու ձիգ տողանցով
Ժողկոմն անցնում է անդադար
Ու վաղոններն ըստուգում,
Շոգից կիզված
Ու լողացած
Իր սեփական զըրախնքում :
Անվերջ մեկնում են դընացքներն...
Իսկ նա լարված,

Մըտահույզ,
Կանդնած հըսկա քարտեղի դեմ ամբողջ գիշեր մինչև լույս
Նոր աղբյուրներ է որոնում
Եվ նոր դըռներ է բացում,
Գիշերվա խոհն առավոտյան անչեղ գործի վերածում :
Այրվում է նա,
Ինչպես Լենին,
Ինչպես արև,

Անբապա
Եվ ուղարկում է կյանք արվող իր դընացքներն անդադար
Դեպի Օրբոլ,
Դեպի Պենզա,
Դեպի Կոստրոմ,
Դեպի Տվեր

Մինչև Սիմբիրսկ
Ու Նովոգորոդ,
Մինչև Մոսկվա
Եվ Պիտեր :

Նա ուղարկում է հաց տանող նավերը մինչ Աստրախան,
Մինչև հեռու Անդրբլովիաս,

Մինչև Բազու,

Թուրքեստան:

Անվերջ մեկնում են զրնացքները լի ձրկնով ու հացով
Ու նավերի կարավաններն են ծանրաբեռ մըտնում ծով:
Ստալինը հաց է ուղարկում զիշեր-ցերեկ անդադար,
Կտպրի մանուկը հաղթության...

Լենինը գոհ է, կայտառ:

Լուծո՞մթիվը ծանրահե սուրում է դույզ սեւերով՝
Ստալինյան հացով լեցուն վաթսուն վաղոն քարշ տալով:
Երկու հըզո՞ր զըրահապատ,

Կառախմբին ուղեկից,

Մեկը մաքրում է ճանապարհ,

Մյուսը դալիս ետեկից:

Զրահապատից արթուն գիտում է հեռուներն անըկատ
Պուտիլովյան բանվորների հայրենասեր մի ջոկատ:

Փամփուշտակալը խաչածն

Ու նրանակները կտպած,

Անտանյի շողից քըրտնած,

Արեւիսաշ,

Կրծքարաց,

Նրբանք երզում են,

Կատակում

Ու ծիծաղում սըրտադին՝

Արթուն աչքերը միշտ հառած վրտանդամուր ըստեպին:

Քանի՞ անգամ ըսպիտակներն ուղին կրտրել են հոնկտրծ,

Վայրենական օոնոցներով բրյուրներից իջել ցած,

Որ Թալանեն,

Ավար առնեն կարավանները հացի,

Որ թույլ չըտան, և ոչ մի բուռ կարմիր Պիտերը հառնի:

Ջոկատի պես Բարիս Կոստրովը,

Մարտնչյան մի ասպետ,

Որ պայքարում էր հալոցքի բոցաներախ դեի հեռ,

Հենց որ կարդաց Լենինի կոչը,

Մարտենից վայր իջավ,

Հացի համար հարավ մեկնող Ջոկատներին միացավ:

«Մընաս բարով,

Սիրուն Թամար,

Լաց մի՛ լինիր,

Իմ անդին,

Նախ և առաջ պետք է հաղթել սովի դեղին վիշապին»—
Ասավ, առավ, իրրե պաշար,

Փոքրիկ մըրոտ մի տետրակ,

Ուր նա երգեր էր հորինում բանից ազատ ժամանակ:

Արշավախումբը Կոստրովի հյուսած մի երգ է երգում

Մի հին ծանոթ եղանակով՝

Լըսած մանկութ օրոցքում.

Քեզ է դիմում Լենինը մեծ.

Մեզ հա՛ց սուր, հա՛ց, Վոլգա-մայր:

Նա քո չըքնաղ ափին ծընվեց

Ու կյանք առավ քեզ համար:

Ճամփել է նա քեզ աջակից

Իր հարազատ ժողկոմին.

Ստալինի հըզո՞ր զարկից

Կըլտրտակվի թըշնամին:

Մեզ չի հաղթի ոչ սուր, ոչ սով,

Ոչ էլ խավարը համառ,

Սընված քո սուրբ, արդար հացով՝

Անհաղթ ենք մենք, Վոլգա-մայր:

Շորորալով դանդաղաչարժ,

Ինչպես ուղտի կարավան,

Հացի զընացըր կես զիշեր հասավ Արշեղ կայարան:

— Ուսու...—

Ոռնաց կադակների հորդան՝ ոնց որ սև ամպրոպ

Ու խավարում ամեն կողմից զըրոհ տըվին քառատրոփ:

Կտիկտիցին զընգացիներն,

Ինչպես կարկուտ, մոլեղին,

Արիերն ահեղ շառաչյունով խավարը խիտ պատուցին:

Խավարի մեջ տեսավ Կոստրովը կադակին ըսպիտակ.

Դեպի զընացքն էր նա սողում՝

Ձեռքին պահած մի նրոնակ:

Ոստենց Բարիսը ոնց որ վաղր

Ու բըլբլեց կադակին,

Նըլեց նրոնակն

Ու ետ նետեց

Բադկի ուժով ահադին:

Բաղնեցին մենամարտել:

Իրար զըրկած՝ ընկան վայր
Ֆշչաց կաղակն ատելություն,

Մահվան կըրքից խելադար.
— Կը խորտակեմ երկաթուղին...

Ռեւոնեքն ամեն կրհնեմ...
Դու չես տանի մեր Դոնի հացը...

Ա՛ռ հա քեզ...

Կըսականի մ...

Վիշապային բազուկներէց Բորիսն իր վիզն ազատեց,
Զօքեց կըրծքին

Ու թալ միւրոքն ամուր ձեռքին վաթաթեց,
Ու պատասխան տըվալ նըրան՝

Տխտանարար հեւելով.

— Ես հացը տեղ կըհասցնեմ քո դիակէ՛լ վըրայով.

Դու հացը չես հալըշտակի պուտիլովյան բանվորից...

Ու խախտում կաղակներէ հորդան ոռնում է նորից:

Նմբողջ դիշեր օրհասական կըսկով չէր դադարում,

Մինչև արեւը բարձրացալ,

Շողաց արյան լըճերում:

Վերջին անգամ էլ կաղակները դիմեցին հարձակման.

Ու դիակներն անտեր թողած՝

Հողմացըրիւ հեռացան:

Կըրկին սահում են զընացքները նորողված ուխերով.

Կըրկին երգում են բանվորները մարտական հուզերով.

Վոլգան ու Դոնը մոտկվային

Եվ Պիտերին տըվին հաց,

Ապրեց մանուկը հաղթության

Ու հայր-լենինը ժըպտաց:

ԴՐՎԱԳ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

որոշելովն իր բանակով մըտալ Կարմիր Յարիցին:

Ինչպես վարդերը, որ բացվում են հորդարուն Մայիսին,

Նրա կարմիր դըրողակները փայլեցին քաղաքում,

Ուր թընամին իր մուխ ուժերն էր անդադար հավարում:

Վորոշելովն իր հետ բերալ իր բանակի պետերին.

Եկալ Ռուդենն առյուծասիրտ,

Կոմանդարմի սիրելին,

Եկալ հերոս Շչադենկոն՝

Ռամիկների զորապետ,

Ու խուզյակովն

Իր Դոնբասյան

Բուլչեիկյան

Գընդի հետ,

Եկալ Կուլիկը բոցաչունչ,

Հըրեւանու կիսաստված,

Եկան Արայումն

Ու Մադիտովը

Բոցերում լըվացված,

Եկան, լըցրին Յարիցինի երակները նոր աբյուն,

Մըտան մարզկոմ ու գործարան,

Հասան ամեն մի անկյուն,

Մըտան բուլվարը խառնահոծ,

Փակուղիները հետին ,
Եվ ամենուր Ստալինյան կանոն ու կարգ հաստեցին :

«Բազալի Հայր» Սիմոն Մելինը վերնվերնվում էր խոփու-
րենչ են եկել ամեն կողմից՝

Գրություններն ընթերցում...

Բայց Ստալինը ձեռքն ամուր թափահարեց հեղեղաբար
Եվ ըսկրեսց հերկուլեսյան իր աշխատանքը համառ :
Նա սաղմահան հիմնարկները ավելյան գոմերը մաքրեց .
Յրբեց շտաբը սաղմահան ,

Դավադրության բույնը մեծ ,

Հանեց աղվես Նոսովիչին

Ու սպաներին դավակից ,

Դարանակալ Մեկսարյովին

Նա վրտաբեց բանակից :

Փոխեց նրա անձիւս և նենդ հըրամանները բոլոր ,

Լարեց հըսկա սաղմահան

Ինչպես աղեղ գորավոր :

Նա Լենինի հըրահանգով հիմնեց Խորհուրդ Ռադական՝

Հավաքելով բոլոր փոկերն իրեն ձեռքում անասան :

Կողմեց բանակը Տասներորդ

Եվ տառջին ալբուսին ,

Չորամասերը ցիր ու ցան՝

Իրար եկան ,

Ձուլվեցին :

Վորոշիլովը հաստապեց նոր բանակի կոմանդարմ ,

Ժողովեց իր շուրջը բուլեիկ հերոսներին քաջազարմ :

Նա ցարական ըսպաներից տաավ դընդերը կարմիր

Պըուկատները թուր առան ,

Դարձան խիզախ կոմանդիր :

Տըոցիկին դըթղս էր .

Գազաղած՝

Հեռադըրներ էր տալիս ,

Հըրամաններ էր արձակում

Եվ ըսպանում շանթալից :

Բայց Ստալինը հեղեղանքով հեռադըրները կարդում

Ու տեսնելով , որ մուլթ կըրբեր են փոթորկում այդ մարդուն ,

Բըմժիծաղում էր ինքնիրեն

Ու մակադրում սանասիրտ .

«Թողնել

Առանց

Ու հաղորդեթյան» :

Իսկ ինքն անդուլ ,

Անհանգիստ

Շարունակում էր արժատից վերահասել ամեն խոց

Ու Ֆարիցինը դարձրնել անմատչելի մի ամբոց :

Նըվազախումբը չի թընդում այլևս հոժ բուլվարում ,

Պաշտոնաթող օֆիցերներն այլևս չեն դարգարում

Ֆարիցինի մայթերն իրենց բարակիբան տիկնանց հետ :

Իսկ չըրջում ըսպեկուլյանտը փողկապով սեթեթ :

Ֆարիցինում հայտարարված է սաղմահան դըրություն ,

Օրհասական բաղխումներն կըծու փառոցն է օդում ,

Մոտ են արդեն մոմանտովյան հըրոսակներն ըստահակ ,

Բընդանթի ահեղ սրտան արդեն հանում է քաղաք :

Ձըխակեր ամեն դեռուն .

Վաճառական ,

Ֆարիկանտ ,

Խալարամոլ տիրացուներ

Ու դոկտորներ մուլեռանդ ,

Բոլոր նըրանք ,

Որ դարերով ծըծել են հյուլթը մարդկանց

Ու վալեկել են անաշխատ՝

Ամեն՝ բարեք ,

Ամեն դանձ ,—

Մըտած՝ շարքերը դըլխակոր՝

Գընում են լուս և հըլու

Ֆարիցինի սլաշտպանության խըրամատներ փորելու :

Նըրանց հողում միայն մի տենչ ,

Մի չար երազ կա միայն ,

Որ Ֆարիցին մըտնի Կրասնովն իր տանկերով կործանման :

Բայց տկամա՝ Կրասնովի դեմ խըրամատներ են փորում ,

Անհույս նայում են ըստեպին

Ու դըլուխներն օրորում :

Մինչ հեռավոր դավադներում ,

Գիշեր ցերեկ անդադար ,

Անվերջ բուանում է շողշողուն սվիններն մի անտառ :

Այդ Ստալինն է քաղաքի սըրլետարխատը գինում ,

Վառվում է լույսը սղջ գիշեր նըրա անբուն վաղոնում .

Նա ցերեկները տապալիվում է հըրտապալ հարցերում

Ու դիշերները Լենինին ըստապ նամակ է դըրում :

Ծանր է վիճակը Հարավում:

Տրոցկու մարդիկ ասլիքատ
Նըբան թողին

Մի քայքայված,

Անդամալույծ

Ասլարատ:

Հեղիուկայան համառությամբ նա իր ուժերը լարեց
Ու հարձակվեց

Դեպի Հյուսիս,

Դեպի Հարավ—

Տիկարեցր:

Բայց Հյուսիսում կարմիր զորքերը քայքայված են արդեն:

Ե՛վ Միրոնովին է նահանջում,

Ե՛վ քաջարի կիկլիձեն,

Կաղակները սալտակ հորդան աշտեղ երես է առել,

Լիպկից մինչև Ալեքսիևով երկաթուղին դըրավել,

Կաղետական հըրոսակները դեպ Վոլգա խուժեցին՝

Նավարկությունը կըտրելու՝

Յարիցիկից Կամիշին:

Իսկ Ռոստովում

Կալինին զորքն է քայքայվում տենդալից,

Սոանց արկի ու գընդակի,

Եվ Տիկարեցր տալիս,

Անդրբիվկասը դավալում է սանձալից վիճակում,

Բրիտանական բուլդոզի հեռ մենամարտում է Բադուն,

Արդեն առել են կաղակներն Ստավրոպոլը բերրի,

Կըտրել ուղին՝

Պարենային

Հաղարավոր

Բեռները:

Ունում է շուրջը, ոնց որ գոռ,

Փոթորկահույզ մի օվկիան,

Կրասնովական կաղակները մշտաբորբոք Վանդեան:

Միայն կանդնած է Յարիցին՝

Անմատչելի, կըծքարաց,

Թըշնամական հորդաներով ամեն կողմից պաշարված,

Միայն կանդնած է Յարիցին

Իրրև անոռ մի Վերդեն

Բեկոզվարդյան գաղանային զըրոհներին զեմառդեմ:

Կարմիր զորքերը դուրս եկան,

Թըշնամու դեմ կանդնեցին,

Սկան սալան վոթորիկները—

Բուդյոննու ալրուձին,

Եկավ հեռու Ստավրոպոլից Կալակովի դիվիզիան,

Եկան Դոնից,

Ներքին Ձերից,

Հաղարավոր պարաիզան,

Եկան զորքերը Ռոդոֆյան՝

Մարաբորբոք Մոսկվայից,

Եկան բոլոր զորամասերը

Խանդավառ,

Յասալից,

Եկան հեռու քաղաքներից,

Ստեպներից անսահման

Ու դոնբայան բանիօրները հըլոր զորքին միացան:

Ալյաբևովը զրահակիրները մարտադու սուլեցին,

Նըբանց հեքից բոցահոսան՝ թընդաց երկինք ու դետին,

Քաջ Կուլիկի թընդանոթները—պահապան առյուծներ—

Յարիցին դըռների մոտ մըռընչացին դունչն ի վեր:

Կանդնեց կարմիր զորքի զլուխ,

Իրրև խիղախ կոմանդարմ,

Վորոշիլովը պանծալի,

Բուլեիկյան արծվի զարմ:

Կրասնովական Դոնի հորդան երկու լիկ էր հատված:

Արեմուտքից

Մոմոնտովի հեճեղադորը ոռնաց,

Ֆիցխեյտովի խուժանը հոխորտաց՝

Հյուսիսից,

Գալիս էին՝

Նորտակելով երկաթուղու ամեն դիծ,

Նոնում, ծածկում էին ըստեպն

Ինչպես մթին մառախուղ,

Եվ հըրդեհում ամեն քաղաք

Եվ թալանում ամեն դյուղ,

Գալիս էին՝

Բրիտանական կործանարար տանկերով

Ձինված խաչով

Ու բուրվառով,

Պատարադի զանդերով,

Գալիս էին

Ամեն կողմից

Ինչպես հեղեղն ահաւելե՛
Կարժիր զորքից իրենց թըլով երկու անգամ ավելի:
Գալիս էին՝

Գոռոզ, վրասահ,
Որ Յարիցինը կառնեն,
Էքեղոստան ամեն պալատ,
Ամեն խըրճիթ կըլստոնեն,
Ետեներից զալիս էին

Կանայք՝ չըվերթ երդելով,
Մարանքատար սալահներով,
Պարաններով,
Պարկերով,

Գալիս էին ըստեպներից
Ե՛վ մոտակա,
Ե՛վ հեռու՝

Յարիցինի ավարն անբալ՝
Ատլաս ու խոս տանելու:
Էտեներից զալիս էին ղեներալներն արնախում,
Սպեկուլյանտը մինիստրին արդեն պորտֆել էր ծախում,
Ետեներից զալիս էր ցարը,
Ճորտութեան բուլթ ուրին՝
Գոռոզ նըստած օտարերկրյա վասալութեան դահույքին:

Վառում էին ռազմադաշտերը բոցերում արնափայլ՝
Խաղաղ Դոնից մինչ Վոլգա-մայր,

Մեղվեդիցի մինչև Սալ:
Հակառակորդ երկու բանակ սողում էին դեպ իրար
Դարանակալ հովիտներով
Ու փոսերով անհամար,
Դոփում էին

Երբեմն կալ
Ու մերթ ավազն ըսպիտակ,
Տընքում էր հողն արշալատույր բանակների ոտքի տակ,
Քամին փախչում էր ըստեպից մահասարսուռ ոռնոցով,
Փետերն արյուն ու դիակներ էին տանում դեպի ծով:

Ըսպիտակներն առան կալաչը:

Ներս մըտան մոլեղին:
Երեսաներն օրոցներում սարսափահար զարթնեցին:
Ջարդում էին

Դարբաս ու դուռ

Օֆիցերները հարբած
Ու դուրս տանում խըրճիթներից
Կռիւկ, վերմակ,
Փետրաբարձ:

Փողոց փախան ջահել կանայք
Մարսափահար,
Կիսամերկ,

Մըթնում իրար խտնըվեցին
Օղնութան ճիւղ,
Լըկտի երգ...

Ամբողջ զիշեր՝
Առանցում էր,
Կողոպտում էր,
Դըժոխք,

Ամենուրեք՝
Խողի ճըղղոց,
Հալի կաշկաշ
Ու նըլովք:

Ու թըլըբտաց ամբողջ զիշեր ավանն ինչպես մորթված հավ,
Մինչև արեւը Վոլգայի հովիտներից բարձրացալ:

Առափնյայն փըչեց ուրիշ արյունահոտ մի քամի:
Հավաքեցին տըղամարդկանց հըրապարակը ժամի:
Կանգնած էր Ժուկը՝

Մոլեղին
Մոմոնտովյան օֆիցեր:
«Բոլշևիկի վարակի» դեմ քարոզ կարդաց մի տերտեր:
Ետը մեկնած՝ նա կոչ արալ—

Ձենքերն առնել,
Հեծնել ձին,
Ու կըսանտովյան զորքերի հետ դընալ դեպի Յարիցին:
Բայց Կալաշի ձեքունիներն ալսպես տըվին պատասխան.
— Երբ ձեզանից ստաջ մեզ մոտ բուլշևիկները եկան,—
Բերին մեզ հող,

Ազատութուն,
Եվ չըտարան ոչ մի հուռ:
Իսկ դուք բերիք նորից մըլարակ,
Թըշնամութուն,
Կողոպուտ:

Մոմոնտովյան ըսպան մըթնեց

Եվ ըստանաց մուկդին.

— Ես ձեռքդ կտես տալով կերթամ կարմիր ֆարթին:

Իմ ետեկի հոֆմանական հրդուր տանկերն են դալիս:

Ու կազակները կալաշի՝ մըռնչացին ցամաքից.

— Դու մի՛ սպառնա կազակներին.

Մահից այն կողմ ահ չըկա,

Իսկ եթե հիշտ է, որ մեղ մոտ օտարազգին պիտի դ.

Կանցնենք խկույն Լենինի կողմը...—

Դուևստովել էր ըստան:

— Նախազահին բերե՛ք,—

Ֆըշչաց՝

Որպես մուրի մարդասպան:

Եվ դուրս բերին Իդնատեին՝

Շըդթայակալ,

Գըզդըզված:

Թունոտ ու չար եղանակով կազակ ըստան փրսփըսաց.

— Նախկին չտարբա կապիտան...—

«Կայսերական օֆիցեր».

Իսկ ի՞նչ հանցանքով այս վայրկյան,

Դու ժամանակ ունես դեռ:

Բողջեկյան օձիգ լեզվով այս խոզերին համողի՛ր,

Հայտարարի՛ր,

Որ քո Լենինը...

Հասկանում ես...

Խոսի՛ր:

Եվ Իդնատե լուռ ու մունջ ելավ ամբիոնը քարե,

Որպես մորթվող ճըշմարտության մի տառապյալ մարդուր:

Այսպես խոսեց.

— Իմ եղբայրներ,

Բընիկ, եկվոր ժողովուրդ,

Հըրափեշտիս վերջին պահին թողնում եմ ձեզ մի խորհուրդ.

Դուք ինձ դիտեք.

Ծընվել եմ ես մեր հարադատ Կալաշով:

Շատերիդ հետ ես միայն հողն ու խովն էի ճանաչում:

Ցարի բանակն ինձ պարզեց կապիտանի աստիճան.

Ել ի՞նչ էր պետք...

Բայց ես, ահա, խոտորեցի իմ ճամփան:

Ես գընացի Լենինի հետ բողջեկյան ընդհատակ...

Եվ այժմ ձեզ,

Իմ եղբայրներ,

Ասում եմ ես բացարձակ.

Մի՛ հավատար

Այս վաճառված,

Հայրենադավ,

Շընեբին,

Մեր դեմ պայծառ է ապադան,

Լուսավորված է ուղին.

Պորհուրդների իշխանության ուղին է այդ փրկարար:

Եվ առաջնորդը մեր

Լենինն է...

— Կաց...

— Լըռի՛ր...

— Խեղադար...

Ոհրադործները վայր առան բոցարարառ հերոսին

Ու բազմության աչքի առաջ նըրա լեզուն կըտրեցին:

Թըռավ արնոտ չըրթունքներից մի սըրտակեղ աղաղակ.

— Կեցցե՛ Լենինը...—

Հասկացավ ամբիոն լուռ, գըլխահալ:

Պայթեց նազանը,

Նահատակը երերաց

Ու ծավլեց

Եվ այդ դիչեր մորթված սաղի՝ փետուրներում թավալվեց:

— Մարդասպաններ...

— Չարաբողիներ...

— Դավաճաններ...

— Դահիճներ...

Եվ բըռունցքներն ըստանական մեկնըվեցին դեպի վեր,

Զանդվածն ահեղ առաջ չարժվեց՝

Հորձանք տալով ինչպես ծով.

— Ջոկա՛ր— կըրա՛կ,—

Հըրամայեց ըստան օձի ֆըշչոցով:

Փակեց աչքերը քահանան

Ճիվաղների գործակից,

Ճաթճաթեցին գընդացիները «սուրբ հողու օթյակից»,

Ունաց դանդաղածը մարդկային մահվան ահեղ դալարքով,

Կարկըտահար հատկերի պես մարդիկ ընկան իրար քով,

Ցանկապառից փախչողներին բըռնում էին ու մորթում,

Երեք հարյուր դիակ ընկավ

Ժամանա առաջ,

Փողոցում:

Առան Կալաշ

Ու Կապուրան,

Հասան Սարեպու

Ու Գումրակ,

Գալարվեցին քաղաքի շուրջ իրրե օձեր բոցսղակ,
Ռազմահալարը պայտածե ետ էր դալիս օր-օրին,
Նեանց թեկերը,

Ձախ և աջ,

Արդեն հասան վալդային:

Կրասնովական ըստխառն դեւ կաղկանձում էր՝ հեռւմ՝
Ամուր սլըրկած կարմիր վերդենն իր դաղերէի թեկերում:
Եւ մաքառում էր Յարկեյինն

Իրրե անհաղթ մի տիտան,

Որ աղատում է լույս արեւ խալարից գերության:

Պետք էր ընկեր Ստալինին տեսնել այդ ժանտ օրերին.

Միշտ պաղ, հանդիստ,

Խորատուղլած իր խոհերի մեջ խորին,

Գիշեր-ցերեկ անքուն անցնում էր նա շտարից խրրամատ

Կըշտառում ամեն գըրոհ,

Ուղղում ամեն մի ճակատ:

Ահեղ վայրկյանն էր ճակատում:

Նեղում էր դու թըշնամին:

Կաղակային դադիր «ուռու՛ւն» արդեն բերում էր քամին:

Նըրանք ճեղքում էին չըղթան և քաղաքին մոտենում:

Եվ հըրամկաղմը հավաքվեց Ստալինի վազոնում:

— Ձորքը ջարդված է,

Փոքրաթիվ,—

Խոսեց Միլինն ու ժառապաւ,—

Նտեւ դեան է,

Եվ չըկա նահանջելու ճանապարհ:—

Բոլորն իրենց այրվող հայացքը ժողկոմին հասեցին:

Մինչ նա մաքրեց իր ծըխամորճը

Եվ լըցրեց վերըստին.

— Նահանջի միտքը սին երազ է,

Մահացու թուլություն:

Կտրած է նա,

Ով այդ մասին է այս վայրկյան մըտածում:

Միայն մի խոհ այս գըրությունը հիմնիվէ կըլտին.

Ինչպես ջարդել վերած մըտութը հանդըղնող սոսիսի,

Ինչպես հաղթել...

Դուք ա՛յս մասին մըտածեցեք, ընկերներ,

Մի մոռանա՛ք,

Որ մեր առաջ միայն մի հարց կա.

Մեռնել,

Ասկայն քաղաքը պաշտպանել,

Սակայն չըտա՛լ Յարկեյինն—

Ահա թե ինչ...

Գործի՛ դընել

Պատրո՛նը, ա՛րկը վերջին,

Կաղմակերպել լոնթիւրներէց պաշտպանության նոր դընդել՛ր:

Յարկեյինը պայքարելու անըսպառ ուժ ունի դեռ:

Դե՛հ, ընկերներ.

Դեպի խրամա՛տ:

Նահանջելու ոչ մի խո՛հ:

Կընահանջի ինքը Կրասնովն էդուց մինչև երեկո:

Եվ ծիծաղեց՝ իր հողնարեկ աչքերն ուրախ կըկոցած:

Խորդկանց ուսից առևս հըսկա մի աղտառ ընկալ ցած:

Անվերջ եռում էր արսենալն ինչպես հըսկա մըջնարուն:

Մարդիկ զինվում էին արագ

Եվ խըրամատ ըշտապում:

Ասլամադյանն ու Շեստակովն՝ արսենալի վարիչներ՝

Անքուն նըստած արկըղներին՝ խոսում էին այն դիշեր:

— Քունըս տանում է...

Ձորս գիշեր է, հե՛մ քընել,

Գարեղի՛ն:

Ա՛խ մի ջարդենք,

Շըպըրտենք Գենն այս կատաղած դեվերին,

Եվ՛ Վալդա-մոր անուշ գըրկում կլտղանամ մի անդամ,

Կերթամ անտորը հայրենի

Եվ կըքնեմ՝

Քըստն, ժամ:

Ասլամադյանն իր խոհերով տեղափոխվել էր հեռու,

Իր հայրենի սարերը սեղ,

Երազ լեռները Լոսու,

Ու մըռմըռում էր ինքնիրեն պատանկան մի հին երգ

Իր հընամյա ժողովըրդի բախտի մասին արնաներկ:

Ո՞ւմ լծի տակ է բաղմատանջ իր Հայաստանը հեծում,

Ո՞վ է ախրում այնտեղ հիմա,

Առևանդում

Ու ծեծում.

Խըմաղեանե՞րը սանձաթող,

Տանուտերե՞րը դաշնակ,

թէ՛ փառանքը տաճակախն՝

Արշան, մահի միշտ տնհաղ:

Եվ շո՛ւտ կըզա փրկութեան ժամը,

Յանկալի այն բուռն,

Երբ մեր դընդերն այն չարատանջ լեռներն ի վայր կըռփեն,

Կըխորտակեն խալարը խոււ,

Դարերի լուծը դաժան

Եվ կըծընվի մոխիրներէից մի նոր, չըքնալ Հայաստան...

Աւաճաղայան իր սըրտակեղ երազներէից արթնացալ,

Նայեց խոհուն,

Յրված մըտքերը հալաքեց և սասալ.

— Խոստովանում եմ,

Միխայիլ,

Հողիս լըքված էր արդեն,

Սիրաւս դողում էր, թե մերոնք վերտն՝ զ պիտի նահանջեն:

Բայց երբ ընկեր Ստալինին տեսա արդեան ստոնարդուն,

Համոզվեցի,

Որ կհաղթենք,

Որ ոչ մի ուժ աշխարհում

Ձի կարենա ընկճել նըրան...

Այդքան ամուր,

Անհողդո՛ղ...

Ոչ. նա իրոք որ պողպատից է—

Պողպատե առաջնորդ:

— Այդ հո աղպես է,

Բայց ասա.

Արդյոք, նա ե՞րբ է քնում:

Ամբողջ զիշեր լույս է վառվում նըրա անքուն վառոնում:

— Սո՛ւս,— Գարեղինը վեր կացալ

Ու հարթարեց իր գոտին:

Գալիս էր նա՝

Հանդի՛ստ, ժըտո՛ւն,

Ծոցատեարակը ձեռքին:

Աբենալի երկաթակու սանդուխդներից իջալ վայր,

Բարև արվեց ընկերներին,

Կարեկցորեն,

Իրրև հայր,

Հետո անցալ դենքով լեցուն արկըղներէ արանքով,

Դիտեց բուրդերը ումբերի՝

Դասավորված իրար քով

Ու հարց արվեց.

— Քանե՞ հրացան եք բաց թողել այս զիշեր:

Եվ ընկերները քարացան որպես երկու արձաններ:

Չըզխտին,

Չէին պահել ոչ մի հաշիվ

Ու համար

Առնում էին արկըղներով

Ու բաց թողնում անդադար:

Նա մըռայվեց:

Հետո խոսեց լակոնական ու հըստակ.

— Պետք է հաշվել

Եվ բասուղել՝

Ամեն սըվի՛ն,

Ամեն ա՛րկ:

Դավաղիրները հալաքված են տղահով հարկի տակ.

Շենքի ճակատը զարդարում է այլազգի դըրոշակ:

Գալի լուրը մասնակիցները հուսահատ են, մըռայլ.

Ոչ օժանդակ ուժեր ունեն

Ոչ էլ հըմուտ դեներալ:

Մենասրյովը տեղախալված է,

Նստովի՛չը՝ փախած:

— Գործը,— խոսեց Ալեքսեւը,—

Լուկ մաղից է կախված:

Կրասնովն այստեղ,

Քաղաքի տակն է:

Կարմիրներն էլ արդեն

Վերջին ջոկատն

Ու վերջին արկն են ուղարկում նըրա դեմ:

Այնինչ սերբերը տատանվում են:

Ստրուկներ և իժե՛ր...

Մենք պետք մեր խել ուժերով դործի անցնենք այս զիշեր:

Կռոնենք շտաբ

Եվ արենալ

Եվ, անհապաղ,

Անպայման,

Ճակատներին կթելաղրենք նահանջելու հըրաման:

Կարմիր դորքերը հողնատանջ են,

Ետ կըզան հաճույքով,

Եվ այդ կարող է օրոշել

Ճակատաղիրը...

— Բայց ո՞վ

Մեզ կըվերկի լուրհիկյան սարսափելի Ձեկայեց,

Նիթե տանուլ տանք...

Պարոնայք,

Ձեմ վախենում ես մահից,—

Պամածընեց եսեր ըստան իր չըրթունքները բարակ։—

Ուժեքը պետք է խնայել։

Գուցե մենք ղեռ կարենանք

Մեքրական գունդը դարձրենք մեր ելույթին մասնակից։

Ես սերբերին կըհամոզեմ։

Դուք ժամանակ տրվեք ինձ։

Նստալիան նոր է Դյումոյի գործարանից եկել տուն։

Կեռասենու չըվաքի տակ նա լըրագիր է կարդում։

Ու Սվետոզարը պարտեզի ցանկապատից ընկավ ներս

Ժողովոց աղջիկը խանդավառ,

Հետո մեկեն ըթթալիկց։

Սերբյան գընդի ջոկատապետը խիստ գունատ էր, հուզված։

— Նստալիա, ե՛լ,

Քանի ուշ է,—

Տաղնապալից նա հեաց,—

Դավադիրները հավաքված են կոնսուլի դահլիճում

Եվ մեր գընդի պատասխանին են անհամբեր ըստասում։

Ձը միացավ քաջարի գունդը մեր՝ նրանց ելույթին,

Մարտափառը վերադարձան Ալեքսեն ու սրգին։

Աղջիկը ներս վազեց արագ,

Սանդուխներով ելավ վեր

Ու ետ եկավ մի վայրկյան անց՝

Ձեռքին լեցուն ռեվոլվեր։

— Գընանք,— ասավ,—

Ես կըստասեմ...

Կոնսուլատի գըռան մոտ,

Իսկ դու հասիր պարետանոց,

Արա՛դ վազիր,

Թեթևո՛տ։

Եվ սերբ ջուլհակն ու ոռոտական բանվորուհին մանկամարդ

Կեռասու տակ համբուրվեցին

Ու սըլացան զեպի մարտ։

Կոնսուլատի դահլիճը լիքն է դավադիր ուժերով։

Նըրանք մըթանն են ըստասում՝

Տաղնապառնոյդ ու խըսով։

Լուսամուտից փողոց նայեց Ալեքսենը կըրտսեր,

Տեսավ աշտեղ Նստալիային՝

Կանգնած, հայացքը սեկո։

Աղջիկը լուրջ է մըտահոգ զեպի հետուն էր նայում,

Ու դիցական իր կեցվածքով անցորդներին հըմայում։

«Ժամադըրված ես,—

Գիմնադիտար բարբաջեց ինքնիրեն։—

Տեսնեք, թե ով պիտի գըրկի քեզ այս գիշեր քընքստեն,

Խա մաղութոտ սիրահարներն արդեն մեկնել են ճակատ։

Ես կըգըրկեմ էգուց իրանդ գեղեցիկ և հըպարտ։

Ես քեզ էգուց կըլողացնեմ արարատյան կոնյակով

Եվ չըրթունքներդ,

Որ լեցուն են վայրենի կըրակով,

Կըհամբուրեմ կատաղարար,

Կըհանգցընեմ ամեն բոց,

Հետո քամված լիմոնի պես կըշրպըրեմ քեզ փողոց...»։

Ու գիմնադիտար,

Հեշտամո՛ղ,

Նայեց կըրկին աղջիկան։

Հանկարծ կարճ ես նրա մորթով հագար մըջլուն անցկացան։

Նա կըռահեց վրապնդը մոտ,

Հեաց, ինչպես երազում։

— Մենք մատնըված ենք,

Պարոնայք...

Ա՛խ ես աղբւլ եմ ուզում...

Դուքս հանեցին ռեվոլվերներն

Ու վեր թըռան սոսկահար՝

Որոնելով վախուստի ելք՝

Յուրաքանչյուրն իր համար։

Բայց արդեն ուշ էր...

Դուռն ահեղ հալածանքից կործանվեց

Եվ սըվինները պող փայլով երեացին գըռան մեջ։

Եվ «Солдат революций» կորճ լուրով լույս տեսավ։

«Ցարիցինում հայտնարեվեց բեկողվարդյան խռոր դավ։

Ոչնչացված են սև դավի մասնակիցները մեղսոտ,

Միլիոններով դըրամ ու գանձ է գըտընվել նըրանց մոտ։

Ոորհըրդային իշխանության բազուկներով անվեհեր

Խեղդված է օձն իրեն ըընում՝

Նախքան պիտի նա խայթեր։

Ձգուչացե՛ք հուզանքից։

Ամեն սողուն,

Ամեն ոք,

Կարժանանա դատաստանի նույնքան դաժան, անողոր,
Ով հանդընի մեղսոտ իր ձեռքը բարձրացնել մի վայրկյան
Բնդդեմ արդար ժողովըրդի խորհրդային պետութեան»:

Սաչա Տրուրկան արագ անցավ դործարանից դործարան,
Ամեն ցեխում զըրընդալով իրբե դարբնող մի կըրտն:
Ճարեցինի պրոլետարները բոցակեղ ցեխերում
Պատկառելի բանվորուհուն լըսում էին ու ետում:
— Դեպի ձախ՝—

Աղաղակում էին նըրանք միաձայն,
Մուրճը հանձնում էին կանանց,
Իրենք առնում հըրացան:
Գործարանի դարպասներից դընում էին անընդհատ,
Գընում էին՝

Միահամուռ,
Շարքեր մըտած,
Ոնց որ պատ,
Գընում էին՝
Թընդանոթի դործարանից,
Գյուժոյից,

Բրոնդարադուկ հընոցպաններն
Ու ձուլողները պըղինձ,
Գընում էին Գրողուհի բեռնակիրները կայտառ,
Հրապարակում աճում էր սուր սըվինների նոր անտառ,
Գընում էր նա,

Իվան Կովաչը,
Մարտական շարքերում,
Ծերունական իր ուսերին նա հըրացան էր կըրում,
Նրա կողքին գընում էր դուստրը,
Գեղեցիկ Նատաչան,
Կրովի քայլերդը զիլ թընդում էր շուրթերում գյութական:
Հայացքներում ցամառն հըրդեհ,
Կըրճեքը՝ ժայռ անխորտակ,
Գընում էր հայրը—մութ մի ամսլ,
Աղջիկը—չեկ մի կայծակ:

Յարեցինյան դըռների տակ
Մեր դաշտերում կանաչ—արձակ,
Նըվերական գետի ափին,
Բըլուրների վըրա

Կարմիր լոցով շողշողացին
Դըրուակները մեր բոսոր:
Գընում ենք մենք ռամիկ, բանվոր
Հաղած զենքեր, զըրահ:
Ահա երգվում ենք, Վոլդա-մայր,
Քո սըրբազան հունով,
Կըպաշտպանենք անունդ՝ վառ
Կարմիր մեր արյունով:

Մենք, բանվորներ ալեմորուն,
Մենք, բանվորներըս անմորուն,
Մենք բանվորներըս անսասան
Սերունդը Վոլդայի—
Մեր բաղունները կարճացան՝
Մեր շղթաները ջարդելով,
Մեր ճանապարհը հարթելով,
Բարդելով քար քարի:
Ահա երգում ենք, Վոլդա-մայր,
Քո սըրբազան հունով,
Կըպաշտպանենք անունդ՝ վառ
Կարմիր մեր արյունով:

Վոլդան տանում է անդադար
Իր ալիքները բյուր կայտառ
Մեր աշխարհից խորհրդային
Դեպի կապույտ ափեր,
Մեզ՝ Լենինի արծիվ որդին,
Մեր Ստալինն է մեզ տանում
Դեպի պայքար, զեպի դարուն—
Գալիքը ծաղկաբեր:

Ահա երգվում ենք, Վոլդա-մայր,
Քո սըրբազան հունով,
Կըպաշտպանենք անունդ՝ վառ
Կարմիր մեր արյունով:

Օգոստոսի քանմեկի դուշազնական առավոտ...
Վորոշիլովն ու Շչադենկոն ըտապ եկան Նրա մոտ:
Յուզմունք առան վըրջին անգամ
Ու մեկնեցին խըրամատ:
Արդեն մոտիկ էր թընամին,
Սըղմում էր նա անընդհատ:
Կարմիր զորքերը նահանջում էին՝
Ջարգված,

Հոգնատանջ,
Դեպի Վոլգա՝
Չիմանալով,
Թե ահա՞յուր ինչ վրտանդ
Ունի սա՛հած իրեն խորքում ալդ գետն անա՛հայ,
Անկամա՛ւք ըջ:
Ճանապարհին վերալսո՛ւնքն էին նրա՛յում սրբատու՛նչ,
Կամ ետ էին դալիս
Դանդա՛ղ,
Օրհասական ծուլութեամբ:
Մեծնուրեք թափում էին սալի բեկոր,
Չիւր թամբ:
Վերստնու՛ով,
Ստղավալս
Կայարանները մոտիկ
Թաղված էին ծրխի բոցի քուլաներում հեղձուցիկ:
Անվերջ, անդուռ ունում էին թընդանոթները ցատկոտ՝
Հողի հազար շատըլմաներ չըպըրտելով գեպի օդ:
Գընդացիները ճարձատու՛մ էին անթիվ բրնձրից:
Եվ կապուկ կարկրաի տակ,
Մերոնք,
Դանդա՛ղ,
Տանջալից,
Քաշվում էին դեպի Վոլգա՝
Վերջին բըլբըլը թողած:
Կոմանդարմի հոգում ցատման անտակ օվկիանը դողաց,
«Մի՞թե տալիս ենք Յարիցիներ պալաթով ա՛ստան կործ,
Չըհապատները տանեալից,
Երեք-հարյուր չոգեքարչ,
Ու ռադմական պարենով լի հաղարավոր վաղոններ,
Գուցե բանա՞ղը տաներորդ,
Ճակատն ամբողջ,
Գո՞րծը մեք...
Ո՛չ, անձնուրաց, անդալման իմ ոտգմիկները կրեկին
Ետ կըգտունան՝
Ճակատելու
Եվ հաղթելու ոտիսին:
Նա դոնրասյան բունդորների դիվիզիոնին մոտեցավ,
Նըբանց,
Որոնց իր ետեից,
Արյան, փառս մեջ թաթափ,
Ուղիղաչափան ըստեպներեց բերավ կարմիր Յարիցին:

Նա մոտեցավ ինչպես մըրբիկ՝
Թըրբի կալծակը ձեռքին:
— Ետեք գետն է, ընկերներս,—
Գուցեց խրոպոս,
Բոցովա՛ս,—
Վոլգան ետեն է,
Եվ չրկա՛ նահանջելու ճանապարհ...
Առա՛ջ... առա՛ջ... իմ ետեի՛ց...
Հայրենիքի գավակներ...
Ինչպես հանկարծ երկրաշարժից երկրի երեսը թեքվեք
Ու Վոլգա-մայրը կանգ առնեք,
Հոտեր հունով՝ հակառակ,—
Կարմիր զորքերը կանգնեցին մի ակնթիվով,
Եվ արագ
Առաջ նետվեց Տարասը քաջ կոմանդարմի ետեից,
Առաջ անցավ Ռուդնիի գունդը մարտական իր թեից,
Առաջ անցավ Խուզյակովի բոլշևիկյան դիվիզիան,
Առաջ անցան Մոբոգովյան զընդերն ինչպես սրբոսան,
Առաջ անցավ հակառակ ամբողջ՝
Կարծրը տալով կըրակին
Եվ բեկրակից հակառակարտը նոր թափով մալեզին:
Մեն ժամանակ ճանապարհին սուլեց ավտոն բարձրագույն՝
Բարձրացնելով իր ետեից երկար ու թափ փոշեպոչ:
Սուբաց ավտոն զընդակներ ի և արկերի տարափում,
Հասավ այնտեղ,
Ուր թընդանոթը հող ու կյանք էր լսփում:
Նա դուրս եկավ մեքենայից,
Քայլեց դաշտում համբընթաց,
Տեսան զընդերն Առաջնորդին
Եվ թե՛ «ուռան» որոտաց:
Ձեք չողչողում նըբա կրծքին արքայական ժադափեն,
Ձուներ փայլուն ուսողիքներ,
Եվ թուր չուներ ոսկեղեն,
Հագել էր դորշ ու հասարակ զինվորական վերաբեկուն,
Նույն սաղավարտն էր զինվորի նրբա զըլուխը ծածկում,
Ձեք տարբերվում նա չարքային մարտիկներից արտաքուստ,
Միայն աչքերը ռադմադաշտն էին չափում անհաղաթ,
Ինչպես աչքերն այն արծըվի, որ կովկասյան լեռներում
Ժայռի զըլիցից Արաղվայի ակնքներին է նայում:

Որպէս զարբին հաղթանակի, կուրելով կամք ու հալած,
Դանդա՛ղ ու վե՛հ, անցնում էր նա խրամատից խրամատ:

— Ողջո՛ւյն, Կովա՛չ...

Եկել ես գիրքը,—

Նա ժըպտաց մեղմաւորին:—

Դեռ մենք ուժեղ ենք.

Մի՞թե հերթն արդեն հասավ ձերուկին.

Իսկ ո՞վ մընաց մարտնի մոտ...

Երբ ծեր Կովաչը տեսավ

Առաջնորդին դիրքում կանգնած,

Հուզվեց անչափ,

Եվ ասով.

— Ես ծերունի եմ,

Թե մենեմ,

Հոգ չե, բնիկը Ստալին,

Կյանքիս ձրմեռը թող ձուլվի այս մեծ դարնան ձրհօտին:

Իսկ դու...

Դո կյանքը հաղթադուռ է...

Հետորեն չի ճարվի:

Եվ Առաջնորդը ծիծաղեց կիսահեղձոտ ու լարի.

— Դե, ես բղղույշ եմ,

Ձի կարող դուրսով դիպչել ինձ զընդակ.

Ես լա՛վ զընդակ էի խաղում պատանության ժամանակ:

Բայց այդ պահին կաղկանձելով ու ունոցով ահալոր՝

Եկավ հեռումս պայթած արկի շիկակարմիր մի կրտսր,

Իման Կովաչը վայր ընկավ՝

Խոհուն ճակատը կիսված

Եվ իր արյան շտորվանի ցայտը ու անխոս թըվըրնաց:

Ճշաց նստաշն ողբալար

Եվ դեպի հայրը նետվեց:

Խըրամատի հրամանատարը սարսափեց զուռնաովեց:

Բայց Առաջնորդն ու Կոմանդարմը զըլխարկներն սուսն վայր

Ու ծածկեցին զըրոշակով զոհի դիակն արնավառ:

Նահատակի զըլխին մի պահ կանգնած էին աներեր

Որպէս պատվի,

Ակնածության

Երկու վըսեմ

Արձաններ:

Եվ այդ պահին եկան կանաչը բըլուրներով զընդակոծ,

Ֆարեցինյան հերոս կանաչը՝

Մեկն ուսած մի կապոց:

Ճիշդ՝ հաց էին բերում նըրանք

Եվ խըմելու զուլալ ջուր

Կըրը սիրած իր ամուսնուն,

Որը որդուն անձնահուր:

Վալաչի կինը երբ տեսավ մարդու դիակն արյունոտ,

Ճըշաց ասեղ,

Բնիկով դեպին

Ու չորեքթաթ եկավ մոտ:

Նա քարացավ մի ակնթարթ,

Հետո եկավ ջըղաձիղ,

Իր ձերուկի հրացանն առավ,

Հեկեկալով մըտով դիք:

Իսկ Նստաշն մոտիկ նըստեց իր մայրիկին,

Որ օղներ:

— Ձի մոռանա ձեզ մարդկութունը,

Քաջ մայրեր, աղջիկներ,

Դուք, որ տարաք

Այսքան արյուն,

Այսքան զըրկանք,

Այսքան ցավ:

Եվ Առաջնորդը համարաքայլ խըրամատից հեռացավ:

— Կեցցե՛ Լենինը...

Գո՛ւնդ—սոսալ,—

Հընչեց խըրոխտ հըրաման,

Ու մարտիկներն ուռնաներով բըլուրն ի վայր սլացա՛ն,

Հըրձոնք տվեց ճակատն առաջ,

Հողմաշտոռ:

Ոնց որ ծով,

Սվին ու թուր իրար դիպան օրհասական զընդացով,

Վառվեց հըրդեհը ռազմական հորիզոնից հորիզոն,

Պոմանդիրները կանչեցին.

— Առա՛ջ...

— Առա՛ջ...

Դեպի Դո՛ն...

Աղեղնածե լարվեց ճակատը Սարեպտից Կատուրան:

Հակառակորդը դուրս հորդեց վերջին բոցերն ու լավան:

Բըռնել էր դաշտը ռազմական ծըխի, փոշու մի մութ ամպ,

Վիճում էին թընդանոթներն առյուծների մոլությամբ,

Վընդըստալով դալիս էր արկը վազբի պէս արնախոտմ,

Քանդում զերքերը

Մարտ ու հող

Իրար խառնում,

Շաղախում:

Գընդացիներն էին հաջում չընեթի պես մոլեղին,
Գընդակներն լզզոցն ու սայլը սառեցնում էր հողին,
Կալիս էր զուտ հակառակորդը զելմային ոռնոցով:
Շընչում էր նա մեր դեմքերին դժոխային մի լսողով:
Ահա թրերը շանթարձակ՝ փռուտ ամպում չողացին,
Ահա թրերն իրար դիպան,

Ձիերն ահեղ ծառացան,
Մոմոնտովի հեծելազորը ետ փախավ ցիրուցան,
Փախավ, ձուլվեց ուղմի փռուռն,
Բայց ըստեպից լայնարձակ
Հանկարծ բռնավ թըշնամական մի նոր, հրդուր դումարտակ:
Նորից իրար խառնելեցին երկու անհաշա ուրախան,
Նորից փախան,
Նորից եկան,

Նորից փախան

Ու եկան:

Ահա նառաչն ու Մարինա Սերգեևնան միասին
Դիրքից ելան,

Առաջ անցան՝

Հետեւելով Տարասին:

Ահա Տարասն արևի նրման շառաչելով խոսացավ,
Թրեր զարկեց ընկավ ըստան ու թըպրտաց ինչպես հով:
Այնտեղ Մերոնն ու մի կողակ ըսկըսեցին մենամարտ,
Գրկեց վրախ պրոլետարին կազակը բիրտ, վայրի արջ,
Բայց չուտ հասավ կովաչի կինն ինչպես ահեղ թըխամայր,
Սըվինահար ոռնաց կազակն ու ճոճվելով ընկավ վայր:
Ֆարիցինի պրոլետարները ցամաքից դոչեցին:
— Միայն անարդ գիերը ձեր կտեսնեն Ֆարիցին:
Փոփոխակի հաջողությամբ գտավում էր մարտը մոլի,
Կոպում էին՝

Երկու կողմից

Ատելության

Բոցով լի:

Եվ կոմանդարմը քաջարի՝

Ավտոմոբիլը նըստած,

Փայլատակում էր գերքե-դերք

Շանթի նրման սըրընթաց,

Ծակում անցնում էր ոստի չըղթան թափով մոլեղին,
Անցնում թիկունքը,

Հարվածում

Ու ետ սուրում վերբախն:

Մհա անցնում է Առաջնորդը գերքերով ծովատված
Երկես հանձարը հողթու լայն,

Որպես կամբի կիսադաված:

Մէքերի դեմ ծըխում է դաշուր:

Նա կանգնեց լարձուռնքին՝

Քոցակարկուտ ամպրոպի առկ,

Հեռադիտակը ձեռքին:

Հարում է նա ուղմի աղեղն իր հոգու ոլես մեծ ու լայն,
Ռազմաճակատը ճարձատում է Սարեպոտից Կատլուրան:

Ի՞նչ ուժ կարող է խորտակել ժողովրդի ուժը հորդ,
Երբ նա ունի արդար զըրուշ և անձնուրաց առաջնորդ:
Կըկաղկանծի հրդուր առյուծն անադատում նետահար,
Լեռան արծիվն իր ամպերից խոցված կըբժքով կըգա վայր,
Կայծակնահար կընկնի կաղնին կանդնած մի դար անվըրդով,
Կըրելըբլի ուղառաժ լեռն ուժանակի հարվածով,
Կըխորտակվեն բոլոր բերդերն ու բանակներն արնախում,
Որ կան աշտը և կըլինեն բազմաշարժար աշխարհում,
Պետությունները ոճրապործ կըգառնան հուշ ու մոխիր
Եվ երկրազուռն իր հին կեղևը հիմն ի վեր կըփոխի,
Բայց ոչ մի ուժ չի խորտակի ժողովրդի ուժը հորդ,
Իրր նա ունի կարմիր զըրուշ և Լենինյան Առաջնորդ:
Արդեն հեղում,

Բլրան ետև,

Կայտառ թընդում է ուռան,

Մհա փախում է թըշնամին:

Մերոնը հասան կայարան:

Փրովեց ուղմի աղմուկներով հորիզոնից հորիզոն

Օգոստոսի քըսանմեկի դյուցադնական երեկուն:

Կարմիր զընդերը ոստին նետել են ետ մինչև Գոն:

Եվ Ստալինը ճակատից վերադարձել է վաղոն:

Վոլգան ազատ է վերբախն՝

Սարատովից Աստրախան:

Շուգենավերը, լի հացով,

Գիշեր-ցերեկ անխափան,

Նորից լողում են դեպի վեր,

Մինչև խորքերը երկրի,

Նորից դալիս է ժաղակներ նոր, ըշտաղ հետադրի:

«Ժողկոմ» ընկեր Ստալինին,

Քամը քըսան,

Յարիցին:

Իսկերուհի կապլանն ախօր վերադարձեց Իլիին՝
Ռեզիդենտի երկու գրնդակ արձակելով նենդարար:
Վերքերը լուրջ են...

Ծրխամորճը,

Հանդէկով,

Սահեց վար:

Դեռ աշխարհում ոչ մի հերոս զբոսոված իրեն ժողովրդից
Ձեր ըզգացել

Այսքան խորունկ,

Այսքան անհուն

Մի կըսկիծ:

Դու, Աբելլա,

Որ կորցրելիք քո մըտերիմ Պատրոկլին,

Միթե երբեք կարող էիր համեմատել այս վրշտին:

Դու գանդուրներդ փետտեցիր

Ու ողբացիր դառնահայդ,

Մըտար վըրանդդ օրերով,

Մըռնչացիր մինչև լույս:

Բայց Առաջնորդը լուր, հանդիստ էր արտաբուստ,

Ինչպես լեռ,

Ձանդահարում էր սլաքաին,

Գրքում բշտաղ նոմակներ:

Եվ դու, Համլետ,

Որ քո սպանված հոր ուրվականը տեսար,

Լըցրիք պալատը սարսափով՝

Ձեռնալուծ խելագար,

Միթե կարող էիր կըրել փրկություն ու հեղ քո հոգում

Այն վիշտը, որ Առաջնորդի հողին էր բոց մըրըրկում:

Ձըրկվել էիք դուք մըտերմից,

Կամ կորցրել էիք հայր,

Իսկ նա կարող էր կորցընել

Մի ողջ արև,

Մի աշխարհ...

Նըրկել այն վիշտը վիթխարի—

Դըժվար է, լիմ ուժից վեր:

Պեռք է լինել մի Շեքսպիր,

Կամ նոր, կախարդ մի Համեր:

Ինչպե՞ս չափել այն մեծ ալիքը, որ ծովում լեռնացավ:

Միթե այդ վիշտ էր հասարակ,

Մըտերմական հոգու ցավ...

Ո՛հ, այդ ահեղ մի զըզրդյուն էր,

Կայծակի մի հարված,

Որից կիսվեց դիտակցութունն

Ու մինչև տակ երևաց

Այն ահալոր դավադրությունը,

Որ կարող էր բացվել,

Քննյր այն վիշտը,

Որ կարող էր աշխարհին վիճակվել:

Կըժքում այրվում էր ցավն, ինչպես լավան լեռան խորքերում:

Բայց արտաբուստ հանդիստ ու վեհ՝

Նա հեռագիր էր գրքում.

«Ժամը երկուս,

Մոսկվա—Կրեմլ,

Ժողկոմխորհ.

Լենինին:

Յարիցինյան մեր հարձակումը հաջողվեց լիովին:

Հակառակորդը խորտակված ու չըսվրտված է հեռու,

Դռնից այն կողմ:

Շարունակում ենք՝ առանց կանդ առնելու:

ԴՐՎԱԳ՝ ՏԱՄՆԵՐՈՐԳ՝

արեցինում այս առափոտ արև է, երգ, զբոսովակ:
Նրվադախումբը որոտում է աղմակաւ եղանակ:
Փողոցներում անվերջ աճում է կենսութաւ մի ժրխոր:
Ուկրաինական բուլլետիկյան զինգերի տոնն է այսօր:

Գորգով պատած է սրտազամբը աղմակաւ խորհրդի,
Ձուգվել է շենքը՝ երջանիկ հարսի նրման դեռառի:
Պատաշամբում անհաղթ ժողովում է ժրվիտով իր ծանոթ
Ու կոմանդարմ Վորոշիլովը՝ կիսկ կանդնած նրբա մոտ:
Նրանք նայում են մերթ ներքե,

Սըվինների անտառին,
Ու մերթ հեռուն հետախուզում հայացքներով արծվային:
Ահա դեմից անցնում է դունդը մարտական շարքերով՝
Երևախանձ երեսներին հրճվանքի վայլ

Ու կորով:

Այլ՝ Լուգանի Առաջին դունդը կատարում է տողանց:
Իրեւ կայծակ ամպրոպներում նրա անունը չողաց:
Նրվադախումբը որոտաց մի եղանակ խանդավառ,
Եվ Առաջնորդը գորղապատ պատըզամբից իջավ վայր:
Նա մոտեցավ

Դանդաղ ու վեհ,

Կարմիր զբոսը ձեռքին

Ու ողջունեց քաջարի դունդը խոտքերով ջերմալին:

Կարմիր զբոսը կամանդիր Պիրամինին նրվիբեց,
Գորովանքով զբրկեց նրբան

Ու հայրաբար համբուրեց:

Շողդապցին դեմքերն ուրախ,

Թընդաց ուռան հրճվադին,

Ու աղմիկները միաձայն,

Հանդիսավոր

Երգվեցին՝

Հրաբար ու բարձրը պահելով կարմիր զբոսը տանել
Ու հայրենիքն իրենց կարմիր արյան զրնով պաշտպանել:
Հետո եկան մյուս զինգերը,

Մեկ մեկից փառապան՝

Անհաղթ ժողովում հայրաբար ողջագուրում էր նրբանց
Իւ ոսկեղեն մակադրությամբ զբոսալիններ բնծայում:
Ի հիշատակ արիության՝

Հանդես բերած պայքարում՝

Հետո բոլորը շարվեցին դեպի դահլիճն ընդարձակ:
Բացվեց հանդեսը հաղթության

Ինչպես վարդի վառ բաժակ:

Լիքն է դահլիճը հոյակապ՝ Յարեցինյան խորհրդի
Կարմիր զորքի աղմիկներով նրստած խոհուն, առնացի,
Հրբացաններն աժուր սեղծած անդամաճան ձեռքերում:
Հանդես է,

Տոն,

Բայց մարտական կանոն ու կարգ է տիրում:

Ձինվարական շինեղների Փոնի վրա զորչառես

Դբոսալիններ են բրբռնկված բոսորափայլ բոցի պես,

Որ բարձրանում է սըվինի անտառներից օդն ի վեր:

Դբոսալինների վրա վառվում են բոցեղեն պատգամներ:

Եվ աղջիկներն են երջանիկ այս երեկոն զարդարում,

Ինչպես լուսի ճեմակ շերտեր՝ կապարադույն ամպերում:

Այդ՝ զրթության ջուրերն են մեր,

Բույրեր, ջուրեր՝ իսկական,

Որոնք արյան ու հրդեհի սարսափներից անցկացան,

Եվ մեր վերքերը կապեցին իրենց քրնքույշ մատներով,

Մեր տառապանքը մեղմեցին կարեկցությամբ ու սիրով:

Նրվադախումբը աղմակաւ՝ Թընդաց «Խնտերնացիոնայ»,

Խաբի ելան միահամուռ հայացքներով բոցավայլ:

Պատվի բռնած՝

Լըսում էին,

Մինչև վերջին էլիսէջ,
Իրենց կսվի ու հաղթութեան հիմներով սուրբ և անշէջ:

Եվ Կոմանդարմը հարազատ՝ ամբոյն ելալ զըմբարթուն:
Հաւատեցին ծախերն ինչպէս զընդացիրները մարտում:
Դիպեցանակաւ հըրճվանքով լի՝ նայեց նա իր քաջերին,
Այսպէս խոսեց.

— Երկար ու ծանր էր մարտական մեր ուղին:

Կոնստանդին մինչև Լուզան,
Դոնից մինչև Վոլդա-մայր,
Մենք հարթեցինք հաղար արկելք՝

Տալով զոհեր անհամար:

Մեր ճանապարհը պանծալի գիտնէրով ծածկելուց:
Բայց մեր հողին

Չըմբարացալ,

Չըզոգողողաց,

Չընկճելուց:

Մեր սիրտը լիքն էր մի տենչով անհանդէլի ու արթուն.
Դանդել ոճրի աշխարհը հին,

Ուր մարդը դալ է մարդուն,

Եվ կառուցել կոմունիզմի արքայութունն անարատ,
Ուր չի լինի

Հարուստ-աղքատ,

Սարուկ ու տեր,

Այլ ազատ

Ու սըբրադան աշխատանքի մի բախտավոր ընտանիք:
Գուցե մեղնից շատերը չեն հասնի այդ վեհ, երջանիկ
Ճամանակին,

Երբ չի թափվի անմեղ արյունը մարդու:

Բայց մեզ տանում է դադափարը,

Ասողը մեր լուսատու,

Մենք պայքարում ենք մեզ համար,

Հանուն արդար մեր գործի,

Ոռկու արքան արյունակալ՝ մեր արյունով չի տըռնի:

Այս միտքը խանդ ու գործութուն է մեզ տալիս անընդհատ:

Հափտացելք,

Ես չեմ լրսել ոչ մի տընքոց ու դանդաղ

Վերադարձած ռազմիկներուց:

Կըվկայեն այդ մասին

Քույրերը, որ աչքի ցողով վերքերը մեր լըվացին:

Մեր քաջ քույրերը այն մասին են վըկայում, ընկերներ,

Որ սըբրադան գործի համար մենք ընդունակ ենք մեռնի:

Հրապարտ եմ ես,

Որ կամ ձեզ պէս հերոսների չարքերում,
Եվ ձեզ հոգուս ամենալավ ըզգացմունքներն եմ լսում
Այն վեհ, վրեժ պատվի համար,

Որ դուք այսօր ստացաք:

Մեր հայրենիքը,

Մեծ Լենինը

Ձեզ տըվին գըրոշակ

Ստալինի հըզոր ձեռքով,

Որ ղեկն անշէղ է վարում:

Ավելի մեծ պատիվ չըկա մարդու համար աշխարհում:
Լինել զինվորը Լենինի,

Ստալինին զինակից,

Նըրանց,

Որոնք դուրս են բերում մեր նախն ամեն փոթորկից:

Անարդ սոցիալ-դեմոկրատները,

Վաճառված ոսոխին,

Լենինի մեծ կյանքի վըրա թունոտ զընդակ նետեցին:

Բայց մեր Իլիչը ցույց տըվեց աշխատավոր մարդկութանն,

Որ ոչ միայն մըտքի թափով,

Այլև կամքով է տիրան.

Հըզոր կազմվածքը զիմացալ թունավորված զընդակին:

Դիպեցանակաւ հուժկու կամքով շընչում է նա ջերմագին

Խափարամոլ ճիւղաներին

Եվ շընքերին

Ի սարսափ

Եվ ի հըրճմանը բոլոր նըրանց,

Որ սըբրադակէ անձկութեամբ

Երկար օրեր,

Անմահ արեւ են ցանկանում Լենինին:

Թող իմանա ամբողջ աշխարհը,

Թող լըսի թըշնամին,

Որ բարախում է մեր սըբրադան՝

Քրքան դաշտում,

Հարկի տակ,

Իյլիչի մեծ հըզոր սըրտի բարախումներին համազարկ:

— Կեցցե Լենինն... —

Իրար զկայան ծախերն այնպէս հըրճեալին,

Կարծես հաղար արտուտ մեկն ղեպի արեւ ճախրեցին:

Ոռքի էլան միահամուտ,

Ուրախ ուռան որոտաց:

Ամեն հայացք լույսով լեցուն ծողկի բաժանի էր բացված:

Ամբիոն էլալ քաջ Խուդյակովը,

Գընդերի սիրելին,

Կանգնեց ուղիղ ու մարտական՝

Ձեռքը դրած իր թրին,

Այսպես խոսեց.

— Երգվում եմ ես զխիղիորնիս անունից,

Եվ իմ քաջերն այս երգման մեջ վրտասուցայուն կրտսն ինձ.

Թող հայրենիքը մեզ նեւի միշտ այնպիսի մի ճակատ,

Որտեղ ուժեղ է թըշնամին,

Ուր հսկորտում է նա շատ:

Իմ ռազմիկներն իրենց արյամբ կըմոտոզեն մեր ճամփան

Դեպի մեր մայր Ուկրաինան,

Օրոցքը մեր սրբազան:

Մենք առն կըրթանք հաղթանակի աղմուկներով հընվողին,

Կասենք նրանց.

«Կորե՛ք, շքեր եւ արտաքին եւ ներքին,

Դուք, անխճոված կեղեքիչներ,

Դուք, զավթիչներ սանձարձակ,

Դուք տեղ չունեք սոցիալիզմի ազատ անամպ երկնի տակ:—

Ու Կոմանդարմը քաջերի կրկին ռաբիոն բարձրացավ,

Գրեկեց հերոս Խուդյակովին,

Զորքին դիմեց,

Եվ տասլ.

— Դուք, արմիշներ,

Ամենաքաջ

Եվ ամենից

Փառապանձ,

Արժանավոր ղեկավարներ,

Ձեզ ողջունում եմ սրբոտնաց:

Որտեղ որ դուք եք,—

Իմ հողին,

Մեր հաղթանակն է այնտեղ,

Բանվորների երջանկությունը եւ հըրճվանքն է այնտեղ:

Դուք ցույց արվիք ինչնամոռաց հերոսություն ու կորով.

Տալիս եմ ձեզ այս հըրաջանը ոսկեղեն տառերով

«Կոմիտեի ընկեր Խուդյակովին»

Որպես պարզե քաջության:

Ու ռազմիկները վեր ելան աղմուկներով հըրճվական:

Քաջ Խուդյակովին այդ խոսքերին տրվեց խորոխտ պատասխան:

Ելան ուրիշ հըռետորներ՝

Մեկը մեկից մարտական:

Շողաց կապակ Ուսամանովի հողին հըրաբա և անկեղծ,
Եվ Մադիգովին իր վեհ խոսքով սըրտերն ի հուր բորբոքեց,
Հետո Պերցովը խոսք առավ.

Ծաղրի կայծակն աչքերին,

Այսպես խոսեց.

— Եթե հարցնեն տիրացուները նորին.

«Դուք մինչև ե՞րբ կըմվեք պիտի»,—

Այսպես տըվեք պատասխան.

«Աղավնյակներ՝

Մեր պատերազմը կերկարի դեռ այնքան,

Քանի դադան կալվածատերը դեռ հիւում է համառ,

Որ վայելում էր անաշխատ իր բարիքներն անհամար,

Քանի որ դեռ չեն մոռացել գործատերերն արնախում,

Որ ունեին

Գործարաններ,

Ոսկու շահույթ,

Կուտակում:

Նըրա՞ համար առանք, արդյոք, սըրբազան հողն աղայից,

Որ մի շաբաթ՝

Վարենք-ցանենք,

Հետո նըրա՞ն տանք նորից,

Եվ շուտ տըվինք փողատիրոջ սընդուկներով լի ոսկին,

Որ հաշվեուց հետո ասենք.

«Դե ե՛տ վերցրու, թանկադին»:

Ո՛չ. պատերազմ ու պարադիտ կըվերջանան միասին:

Եվ դահլիճում ծիծաղ ու ծափ՝ ձուլված իրար՝ թընդացին:

Ու մարտական այդ հըրճվանքի բեմի վրա վարդադույն

Թնդաց ուրախ մի հեռագիր՝ ինչպես հըթիւ երկնքում.

«Կազանն առանք:

Սպիտակ զորքը,

Զարդ ու բուրդ,

Հեռացավ»:

Ախորժալուր մի երդ էր այդ,

Հաղթանակի մի համրավ:

Ի՞նչն է կյանքում ավելի քաղցըր, հուզական ու թովիչ

Ռազմի դաշտում դըրընդացող հաղթանակի համրավից:

Զուր է տալիս ծարավ հողուն,

Իրրե ծաղկին տոթակեղ,

Կյանք է տալիս հացի նըման,

Հարեցընում դինու պես,

Հողնած բազուկը բարձրանում է ինքնարուխ ուժով լի

Ու վերալորն է մոռանում ցավերը խոր, տանջալի,
Վըհասուլթյան դիշերն անցնում է ոնց որ ծանրը երազ,
Պայծառ շողում է աղաղան ալդի նըման վերահաս:
Հաղթանակի լուրը կարող է մեռնողին վեր հանել,
Պարտված բանակը ետ կոչել

Ու թընամուն կործանել:
Հաղթանակի լուրը թընդաց հանդիսավոր դահլիճում:
Ամեն հոգի աղաղակում էր ինքնիրեն ու հրըճվում:

Տոնի վերջում եղավ համերգ:

Նըվաղախումբը կայտառ
Մարտիկները լարված ներվերը վայելալեց քնքշալար:
Բաղմի ահեղ ոռնոցներեց հետո ինչ լա՛վ է լըսել
Հայրենախոս մեղեդիներ

Եվ աղաղան երազել:
Մի պահ լըռել է արկերի կաղկանձը չար, մահաղուժ,
Անմահ տողերն են Պուշկինի սահում հանդարտ և անուշ:
Հոսում են վեհ ինչպե՛ս Վոլգան իր հարազատ ամերում:
Այնտեղ հոգին է ուռնական,

Այդ Ռուսաստանն է բուրում:

Ա՛խ, Ռուսիա-մայր, հայրենի տուն,
Անձայրածիր ըստեպնե՛ր,
Որքան վի՛շտ կա քո լայն սըրտում,
Որքան կարո՛տ, որքան սեր:

Քո լըվըված լանջով անցավ
Քանի՛ հորդա, քանի՛ ո՛տ.
Ա՛խ, կըռավեց քանի՛ աղբալ
Քո ճամփեքին արյունոտ:

Քեզ դարերով չարչարեցին
Քանի՛ դահլիճ, քանի՛ ցա՛ր,
Քանի՛ անդամ դու վերըստին
Խալարի դեմ ծառացար:

Քանի՛ անդամ կըռվի կոչով
Քո դավակները ելան.
Քանի՛ Ստեփանն ու Պուգաչով...
Քանի՛ չըղթա... կախաղա՛ն...

Եվ նոր կըռվի ունեն այսօր
Քո դավակներն աշխարհում.
Քո այսօրվա կըռվը նոր
Սնահալթ լենինն է վարում:

Եվ չի ընկճի ոչ մի ոսոխ
Այս նոր վերջին մարդը մեր...
Ա՛խ, Ռուսիա-մայր, հայրենի հո՛ղ,
Հայրենական ըստեպնե՛ր...

Կարմիր ժողկոմն ու Կոմանդարմը Ղադոնում դեռ արթուն
Նըստած խոսում են աշխուժով,

Հեռագրները կարդում:

Նա կատակում է անդադար

Ու ժըպտալով մըտերիմ՝

Ձեռքը դըրած Կոմանդարմի երկաթակուռ ուսերին.
— Ո՛չ, Կոմանդարմ...

Դու, անկասկած, այստեղ տանուլ կըտայիր,
Ի՞թե չըղար մեզ օղնության ցարեցինյան սիրալիր
Բանվորությունը...

Նա նորից իր արյունով հաստատեց,
Որ ժողովուրդը պայքարում անպարտելի է ու մեծ,
Երբ նա դիտե իր պայքարի արդարությունը հըստակ,
Երբ զենք ունի նա իր ձեռքին

Ու լենինյան դըրոշակ:

Դու հաղթեցիր ժողովըրդով

Ու քո սըրտով քաջարի:

Ժողովուրդը կըռվի ժամին միշտ անվրեպ կճարի
Իրեն համար առաջնորդներ...

Եվ չես մընա դու անմայ.

Անշուշտ մի օր մեք բանակի դու մեծ մարշալ կդառնաս:
Ժըպտում է լուռ քաջ Կոմանդարմը ջինջ կապույտ աչքերով
Եվ իր հորում ասպետական՝ ըզզում նոր թափ ու կորով:
Եվ երբ խոսում է ին նըրանք այդպե՛ս ուրախ ու սիրով՝
Սըրտերը լի աղաղայի արեային հույսերով,—
Նամակները նոր նամակ րեբալ ըլտապ, չնհահեղձ:
Ժողկոմն առավ,

Կարդաց արագ

Ու բարձրաձայն ծիծաղեց:

— Նայի՛ր,— ասավ,—

Արեպտայից Իզոթ Լեինն է գըրում.
«Նըղրեմ՝ ըլտապ ինձ հաղորդե՛ք.

Այս հըրատապ օրերում
Ձինվորական խորհուրդն, արդյոք, թո՞ւյլ է տրվել ուղղակի:
Որ կոմանդիր Շչադենկոն արդամարդկանց հավաքի,
Տանի այնտեղ՝
Դոնից վոլդա ինչ որ ջրբանջք բանալու:
Եվ Սաալինը ծիծաղեց մի հըրձվանքով անանուն,
— Տեսնո՞ւմ ես դու,

Իմ բարեկամ,
Ինչպես ռադիկ բոցերում
Մարդկանց հողին մեծ կառուցման երազներով է եռում:
Այդ շինարար հուժկու իսկին է լենինյան մեծ դարի:
Նա լիբլուզման ու կործանման հըրզեհներում կատաղի
Նոր աշխարհի կախարդական իր աղյուսներն է թըրծում:
Նա չի կարող,

Եվ ոչ մի ժամ,
Շընչել իդուր, ապարդյուն:

Այո, կըզա,
Եվ մոտ է նա,
Կըզա շուտով ժամանակ,
Երբ վոլդա—Դոն,

Վոլդա—Մոսկվա
Ջըրանցները կըբանանք,
Երբ մենք իրար կըմիացնենք բոլոր ջըրերն աշխարհի,
Երբ խոլ քամին անապատում մեր նըվազով կըսարի...
Բայց ըշտապում է Շչադենկոն.
Դեռ կըռվի ժամն է դաժան,
Ոռնում է շուրջը թըշնամին՝ ինչպես խոցված մի դադան:
Նա լևինի նամակն առավ,

Նորից ուրախ ծիծաղեց,
Եվ այսպիսի մի համառոտ մակադրություն կատարեց.
«Կադետներին նախ կըխնդրենք՝

Ե՛վ վոլդայում, Ե՛վ Դոնում,
Հետո ջըրանց կըկառուցենք»:

Դըրսում արդեն լուսանում,
Շիկնում էր լուռ՝ այդբացի վարդադանդո՞ր պատանին:
Արդեն բացված պատուհանից ներս էր հոսում դուր քամին:
Եվ կարմըրել էին կոսերն ինչպես ամպեր վաղորդյան,
Տանում էր քունը...

Լենինից նոր հեռագիր ըստացան.
«Հաղորդեցեք եղբայրական ողջույնը մեր օըրտադին
Ցարիցինյան հերոսներին,
Հըրամկադմին

Ու զորքին,
Որ պայքարում են ինքնադոհ,
Ինչպես անահ առյուծներ
Խորհուրդներ իշխանության փառքի համար աներեր:
Կարմիր դըրոշն առաջ տարեք՝
Բարձր պահած անասան

Եվ անողոք
Ջախջախեցե՛ք,
Խորտակեցե՛ք աեղահան

Աղայական—կուլակային կարգերը բիրտ, արնախում,
Եվ ցույց արվեք,

Որ անկործան է,
Հավիտյան անկախում
Սոցիալիզմի մեր հայրենիքը,
Ռուսիան մեր հարազատ»:

Եվ խո՛ր, երկա՛ր սուլեց դըրսում մի վիթխարի զըրահապատ:

ըստարտ կանգնած էր Յարիցինն ինչպես անսո մի ամբողջ,
Որին զիպչում էին անվերջ

Ու վերջըրվում հոգմակոծ

Ալիքները որոտածայն Դոնի սպետակ հորդայի:

Փախչում էին

Ու ետ գալիս մի նոր թափով

Կատաղի:

Եվ նա, արծիվ այդ ամբողջի երկնակառկա կատարին,
Հեռաթափանց իր հայացքով նայում էր ողջ աշխարհին,
Տեսնում բազում բանակների շարժումն ահեղ,

Ճարճատուն,

Ոչ միայն իր սաքերի տակ,

Հարավային ճակատում,

Այլ բովանդակ խորհրդային Ռուսաստանում:

Միայն նա,

Որին օժտել էր բընությունը հորդառատ, անխրնա,

Հոգմակայուն առաջնորդի ամենատես հանճարով,—

Իսկ նա՛ կարող էր ունենալ այնքան եռանդ ու կորով

Վարել մարտերը մոլեգին ցարեցիկյան դաշտերում,

Անվերջ հըղել հացի բեռներ Մոսկվա, Պիտեր և հեռուն,

Դիմադրել կարմիր Բազմում բրիտանական թակաբզին,

Վերակազմել Հարավ-Դոնի ռազմաճակատը խրբին,

Սովից մեռնող զավուղներին երկաթ ու նավթ ուղարկել,

Փրնտուել զըտնել թընամու գեմ թընդանոթներ ու արկեր,
Էսերական, մենչեիկյան դավերն անվերջ խափանել
Ու մեր բանակը հաղթության խըրամասները տանել:

Կարող էր նա...

Եվ ուժը, թափն այդ անըստու մեծության՝

Տրոցկին ըզգում էր Մոսկվայում:

Եվ անհանդիստ էր Հուդան:

Մեր զորքը նոր էր վըճապան իր հաղթանակը տարել,

Դեռ նոր էր նա սպիտակներին Դոնից անդին վըտարել,

Նոր էր հասել ուրախ համբավը Ղենինի կազդուրման,

Նոր էր բացվել

Գրուզուլեսի

Դավադրությունը եռման,

Նոր էր իջել բառեպներին

Առատարեր

Մի աշուն

Եվ Յարիցինը բաղմատանջ՝

Նոր էր ազատ շունչ քաշում,

Երբ ըսկըսվեց երկրորդ ահեղ պաշարումը քաղաքի:

Կազակային զրժիսեմ «ուսուն» նորից ողնաց ամեհ:

Վըրկին ճակատը ճարճատում էր,

Ունածայն մոտենում,

Եվ Ջինխորհուրդը հավաքվեց Ստալինի վաղսնում:

Մարդիկ ուսերը ցընցեցին

Ու նայեցին զարմացած,

Երբ նա Տրոցկու տարօրինակ այն հեռագիրը կարգաց:

«Հըրամայում եմ Ստալինին,—

Խայթում էր նա ակնբախ,—

Վերակազմել Հարավային Չորբի խորհուրդն՝ անհապաղ,

Այնպես, որ ձեր կոմիտարներն անկախ զործեն լիովին,

Չըխառնվեն զինվորական

Ու մարտական զործերին:

Դառը կողմով տեղափոխել անմիջապես:

Իմացե՛ք,

Եթե իմ այս նոր հրամանն,

Ամբողջովին և անթեք,

Զըկատարվի մեկ օրվա մեջ

Եվ մեկ վայրկյան ուշանա,—

Դաժանադույն միջոցների և կըզմեմ անխրնա»:

— Այս հեռագիրը վառ կատակ է,

Ծաղը է չար,

Ընկերներէ՛ր,—
Ձեռքը դըրած թըրի կոթին՝
Կոմանդարմը ելաւ վեր,—
Ինչպէս թե՛

«Ձեր կոմիտարներն անկախ դործեն լիովին,
Ձրխառնըլեն զինվորական ու մարտական դործերին»:
Իսկ ո՞վ է մեր կուսակցութեան սիրտն ու հոգին բանակում,
Ո՞վ է լըբվող ջրկատաների շարքերն ի մարտ հաւաքում
Ու ցույց տալիս մարտիկներին ուղին անխափ հաղթութեան,
Ո՞վ է հըսկում,

Թունաղըրկում
Ըստաներին դաւաճան,—
Մեր կոմունիստ կոմիտարները:
Ոչ. հեղնանք է այս, դա՛վ.

Միթե Տրոյկին այդքան արագ
Ու հեշտորեն մոռացաւ

Նոստրիչին
Եվ Գրուզլեսի խրոսովութիւնը:
Եվ նա

Միթե չունի՞ր անդեկութիւն,
Որ գընդերում կա հիմա
Հին ցարական ըսպաների մի վիթխարի բաղձութիւն,
Որ մեզ անվերջ դաւաճանում է,
Գայթալում ու լըբում:

Գյուղացիական երկրորդ գընդից մարդիկ այդքան բաղձաթիւ
Ձէին անցնի թըշնամու կողմ՝

Լըբելով գիրք ու սլափի,
Եթե այստեղ ունենայինք մի կոմունիստ կոմիտար,
Եթե գընդի հրամանատարը դաւաճան դուրս չըդար:
Դաւաճաններն իրենց վայել պատիժ առան, արդարեւ,
Ոչընչացան նրանց և մեր կրակի տակ խաչաձև:
Բայց չէ՞ որ այդ չէր հաջողվի,

Եթե այստեղ չհասներ
Նատալիայի նըման աղջիկ,
Մի կոմունիստ անձնըլեր:

Եվ ի՞նչ է այս նշանակում՝
Տանել խորհուրդը Կողով՝
Հերոս քաղաքը պաշարման օդակի մեջ թողնելով:
Ձեմ հասկանում ես այսպիսի կործանարար հեռազին.
Սոսա՞րկում են հեռանալ...

Դե Է՛կ հիմա, հեռացի՛ր:
— Իսկ դու բընալ մի հեռանա:

Մի էլ խորհիւր այդ մասին,—
Ժըպտաց Ժողկոմն
Ու ծխամորճը ներս քաշեց վերըստին,—
Այս հըրամանը այնպիսի մարդու ձեռքով է դըրված,
Որ դաւաճան է

Կամ հիմար,
Անհուսորեն խանդարված,
Որ ոչ մի սարդ պատկերացում չունի զըլխում այն մասին,
Թե ի՞նչ է այս Հարաւն այսօր
Եվ ի՞նչ է պետք Հարաւին:

Սպանում է նա Հարաւային ճակատն այնքան կարեւոր
Ճակատադիրը սլաքարի
Եվ մեր ուժերը բոլոր

Տալ դեներալ Սխինի ձեռքը,
Անպիտան մի մարդու,
Որ չէ արժանի վըստահութեան,

Մի ցարամու է քարթու:
Դե՛ սլարդ է. մենք այդ չենք անի:
Ինչպե՞ս կարող ենք անել.

Իսեր մի բութ դեներալի ճակատն ամբողջ կործանել:
Տրոյկին կարող է թաքցնել իր հըրամանը դատարի
Դիպցիւլինի վերաբերյալ ամպագողողութեամբ առի:
Բայց ո՞վ որ խելք ունի զըլխում
Նա հասկանում է մի բան.

Տրոյկին մենակ խորհուրդը չէ՛
Ռադահեղափոխական
Ու Տրոյկու դուր հըրամաններն,

Ինչքան էլ խիստ ոգելից
Միշտ չեն բղխում երկրի կամքից,
Երկրի հողու խորքերից:

Հըրամաններն այն ժամանակ միայն խմստ կունենան,
Երբ կան, առկա են սլախմաններ՝
Նըրանց անչեղ կատարման,

Երբ հրաման արձակողներն, իրոք, տեղյակ են դործին,
Եթե ուժերը խիստ հաւելել,
Կըչաղատել են կարգին:

Սյն ժամանակ,
Երբ թըշնամին դաշույնը դուրս է հանել,
Բարձրացըրել է քեզ վըրա

Եվ ըսպանում է սպանել,—
Հըրամայում են, որ նըրա թեւերը բաց արձակես
Պոճրակըդ դեմ անես,

Որ նա

Մահւան հարվածը առ քեզ:

Պարզ է, որ դու Հես կատարի ալիքան անմիտ հըրաման,

Զես արձակի դու բազուկները վերահաս քո մահւան:

Հանձնել ճակատը մի խարդախ գենեբալի քրմայքին,

Լըքել զերբերը,

Ոնց որ ալը հըրամայում է Տրոցկին,

Մենք Հեսը կարող՝

Որպես մեր մեծ կուսակցության անդամներ:

Հայտարարում ենք,

Եվ Իլիչը կըմբռնի զերբը մեր,

Տրոցկու հըրամանը կատարել

Հիմարություն է,

Հանցանք,

Տրոցկու այս գոռ ըստառնալիքը՝

Անվայել դառանցանք:

Մութ վարկազիծըն ալի մարդու պետք է քըննել Կենտկոմում:

Նա անխընա վարկարեկում է

Նենդարար անդամում

Կուսակցության ահանալուր անդամներին,

Այն մարդկանց,

Որ վրտանդի ահեղ ժամին կանդնած են միշտ կըրծարապ

Հայրենիքի պաշտպանության ճակատներում պանծալի:

Նա մեզ խածում է

Ի հաճույս

Խաղաղամուլ դայլերի,

Պար է դալիս նրանց առջև,

Իրբև շընիկ հեղանաղ

Հայրենիքի և ճակատի ճակատադրին ի վընաս:

Նըրա խընդիրը Կենտկոմում պիտի գըննել Հեշտակի.

Թող նա,

Տրոցկին,

Էլ միանձնյա հըրամաններ չարձակի,

Հըրամաններ,

Որոնք տեղին,

Պայմաններին

Չեն նայում

Եվ ըստառնում են ճակատին

Կաղմալումում,

Քայքայում:

Ժողկոմն այսպես վերջացըրեց,

Ոտքի ելալ ծանրարար

Ու հեռադրի թըղթի վըրա մակադըրեց երեք բառ.

«Թողնել

Առանց

Ուշադրության»:

Ու ներս մըտալ մի գինվոր.

— Ըստխտակներն առան Կուլաչը,—

Լուր բերալ ահալոր:

Քաջ կոմանդարմը վեր կացալ՝

Հեռադիտակը ձեռքին:

Մահեքը գուրս ելան ըստաղ ու ոսղմաղաչտ մեկնեցին:

Աստրախանյան ըստեպներեց,

Աբյան, փոշու մեջ թաթալ,

Լուկան իր գոռ գիվիղիայով Յարեցինին մոտեցալ,

Քայլում էին գումարապետները հոգնարեկ, աննըկուն.

Մահն ոսղմիկ մի վիշտ ուներ,

Մի թեթ կըրահ, իր հոգում:

Մահն ոսղմիկ ետև թողած ուներ մի բան թանկադին,

Որն իր կընթըր գեռատի,

Թոթովախոս մանկիկին,

Որն իր ծերուկ ծընողներին,

Կամ իր սիրած աղջըկան,

Որն իր քըրոջն անհափաճաս,

Որն՝ ալիքները խոտան,

Որի խըրճիթն էր այլըմծ,

Կամ թախնալած միակ ձին,

Որի հասկերը ոսկեհատ՝

Հանդում անհունձ մընացին,

Որի չըքնաղ նըշանածին տարալ ըստան ըստխտակ,

Որի մանկան տըրորեցին նըթույզներ ռոքի տակ:

Հայացքներում ցասման հըրդեհ,

Մահն մի սիրտ մի հընոց՝

Նըրանք անցան թըշնամական ըստեպներով ալեկոծ:

Նըրանց թըրերը կեռ՝ գիտան բըխտանական տանկերին,

Կալեդիյան ոհմակներին

Ու վայրենի վրանդեկին:

Նըրանց գընդերն արյան մահի ամպրոպներում դորացան,

Ատեկությունը խոլ աճեց՝

Ինչպես ծովում ուրաղան:

Քաղցից, տալից

Հոգնում էին

Ու վայր ընկնում գըլխակոր,

Բայց միշտ էլ բարձր էին պահում դերձակները բասոր:
Քայլում էր զորքը՝

Հողնատանջ,

Իսկոտ, ծարավ ու քաղցած:

Առաջապահ հեծելազունը կես ղիշեր հասավ Յաց:

Հեծյալ ղընդի հրամանատարը Սերգենն էր:

Հազին

Ըստյալան շինել ուներ ճարմանդներով թանկագին:

Կաղեններին ներկայացավ իրրե կաղետ ղընդապետ,

Որ Կուրանից կապ է ստեղծում Դոնի սպիտակ զորքի հետ:

Նըբան սիրով ընդունեցին երկու դոռոզ օֆիցեր:

Ու մեկն ըզգուշ,

Իրրե դադանիք,

Հայտնեց նըբան, ինչ դիտեր.

— Յարեցինի ղընդերի մոտ,

Չոսուրնիկի դյուղի տակ

Կանդած ենք մենք,

Ըստյալան երկու ղընդեր ըսպիտակ:

Հըբամանատարն է ղընդերի Կոտովը քաջ առաման:

Ութերը թարմ են,

Կուշտ ու կուռ,

Եվ հազնոված աննըման:

Կարմիրներից երեկ մերոնք խըլել են մեկ ղըբահակեր,

Որ ունի ութը թընդանոթ

Ու երեսուն ղընդացի:

Առաջնայան մըթնալուսին կարմիրներին կըխըփենք:

Նըբանք անդոր են այս անգամ,

Ոչ մարդ ունեն

Ու ոչ ղենք:

Գոռոզ ղընները բաց կանի Կարմիր Վերդենն այս անգամ...

Ո՛ւխ... ջարդ կըտանք ջհուղներին...

Պատրաստ եղիր, բարեկամ.

Մենք քեֆ կանենք Յարեցինում,

Հերն անիծած մեռնողի:

Կուղե՞ս, խըմիր, իրրե նախերդ,

Երկու բաժակ դառն օղի:—

Օֆիցերները Կոտովյան՝ հարբած էին և անկեղծ

Եվ Սերգենը դադանիքի պարկերն ամեն դատարկեց:

Մըտեմարար խոսում էին՝

Մինչ մեր դունդը հասավ

Ու սպայական վաշտը լըռեց ինչպե՛ս բընում մորթված հավ:

Շտուպունեց աշնանային մի ցրտաշունչ այդաբաց:

Մշուշապատ հորիզոնում արդեն որոշ երեաց

Ըստյաների երկար շղթան՝ կեռման ու սև ղծերով:

Կանդած էին մերոնք դաշտում՝

Ներվերը պերկ ու խոռով:

Թեթևակի զոդում էին.

Արդյոք ցըրախոց,

Թե՛ վախից:

Մարտից առաջ քեզ միշտ բընում է

Խուլ մի դոդ, մի թախիծ:

Ինչո՞ւ, արդյոք, պիտի կըռվեն.

Ոչ արկ ունեն,

Ոչ փամփուշտ:

Միայն նահանջն է այս դեպքում փըրկության ելքը, անշուշտ:

Իայց նահանջի ուղին փակված է.

Այդ սահմանն է մահի,

Ետեք զորքն է թըշնամու

Ու տափաստանն ամայի:

Նահանջի միտքը սին երազ է.

Այդ՝ լուրը վիտեն,

Եվ պաղարյուն, հըպարտ կանդած են թըշնամուն դեմառդեմ:

Միայն թըրերն են ըստուգում,

Պըրկում են փոկ,

Թամբակալ,

Փարվում նիհար նըթույղներին,

Որոնք սովոր են տոկալ:

Միայն թըրերն հույսն այսօր,

Ուստի թըրերն են սըրում,

Թըրերը հեռ, որ անհամար օրհասական մարտերում

Փայլատակել են անվըրկալ

Ու հաղթանակը տարել:

Մարտից առաջ մեռելային մի լըռություն է տիրել:

Ձիերն անգամ մահվան ողին կարծես ըզգում են օդում.

Ուստի հանդարտ են,

Մնալըրխինջ,

Իրար էլ չեն կըրծոտում...

Հեծան ձիերը և առաջ արշավեցին վարդավազ,

Արկը պայթեց,

Ու դեմքերին չըպըրտեց հող ու ավազ,

Վուլեց, սոնաց ղընդակների և արկերի մի ամպրոպ:

Բայց այրուձին առաջ նեավեց՝

Ահեղագոյ, քառասորով:

Մարտի ախրեց ըստաներին.

Կարծես մըրիկն էր դալիս,

Կարծես մըրիկն էր արշավում՝ առած ողի շանթալից:

Շողում էին թըրերն ահեղ՝

Գըլտիւններից պահած վեր

Փռչու ծըխի քուլաներում ինչպես հըրե լեզուներ:

Իզուր էին հըրդհաթալթ հըրտնոթները հեռում,

Գընդացիներն իզուր էին կրակ ու մահ անձրեւում.

Մերդեհի հեծելազորը փոթորկվում էր առաջ,

Հըրե պատնէշը պատուելով ինչպես հեղեղ աննահանջ:

Իրար հասան,

Եվ թուր թըրի խաչածեկց մոլեղին,

Թընդանոթներն ու հըրացանները մեկ վայրկյան լըռեցին,

Միայն լըռվում էր սողողատի գնդոցը սաղ, մահացու,

Միայն երբեմն չոր թորով առըրճանակն էր հաղում,

Միայն մարդիկ էին ձըռում օրհասական տաղնադով,

Մեռնում էին սըրախողխող հեծյալն ու ձին իրար քով:

Կըռվում էին օֆրեցիները մոլուցքով ահեղի,

Սըվիններով խոցում էին փորերը մեր ձիերի,

Սըվիններով անդրադարձնում թըրի հարվածը դաթան.

Հըրացանները ձեններին

Եվ թուր էին,

Եվ վահան:

Բայց քաջություն

Ու հմտություն

Ըստաներին չօղնեցին:

Մերդեհի սուրը չողաց,

Աստանդակեց նա իր ձին

Ու դարկահար շանթի նըման կովի կենտրոն սրլացավ:

Վերափոխված էր նա սուրից,

Բայց չէր ըզզում ոչ մի ցավ:

Սուսերամարտը բորբոքվեց:

Մերոնք այդ օր ջարդեցին

Ըստայական մի դիվիզիոն

Մինչև մարտիկը վերջին:

Ճընաց միայն հողմադացում դարան մըտած այն ըստան,

Իր կրակում էր՝ ընտրելով նշանակեան անխափան:

Նա վերափոխ էր մահացու,

Տասը տեղով թըրառված,

Ձախ թեն ինչպես կոտորած մի ճյուղ՝

Արդեն ներքե էր հակված,

Բայց կըրակում էր անդադար:

Եվ նա լըռեց, երբ դըլխին

Իջավ թափով օրհասական՝

Թըրի հարվածը վերջին:

«Հակառակորդ,

Բայց քաջ էր նա...»—

Ասին մերոնք միաձայն

Ու դըլխներն իջեցնելով՝ դրին թըրերը պատյան:

Ճակատամարտը վերջացավ անօրինակ հաղթությամբ:

Լուկան մըռայլ էր:

Հըրամկազմը նա կանչել էր չտար:

Գժդոհ էր նա Սերդեկից,

Որ ինքնակամ դըրոհել

Ու կոմդիվին իր հաղթության նախատեղյակ չէր պահել:

Սյնժամ կուլիկը ներս մտավ՝

Միբուքի խուրճը դեմքին,

Այսպես խոսեց.

— Գեներալները մեզ նեղում են կըրիկն,

Ու ժառաղառվում է Յարիցինն օղակի մեջ պաշարման:

Արդ՝ Ռազմական Խորհուրդը մեր

Տալիս է քեզ հըրաման՝

Դիբեր բըռնել Յարիցինի հարավային մուտքի մոտ:

Լուկան մըռայլ էր

Եվ համոռ:

Պատասխանեց նա հեղնոռ.

— Ի՞նչ ինչ Խորհուրդը Ռազմական... Ի՞նչ եք հոնքերը կխտում...

Ես չեմ ուզում այստեղ մընալ.

Կերթամ հարավ,

Դեպի տուն:

— Ո՛չ, սըխաղվում ես դու, կոմդիվ,

Դու տուն դընալ չես կարող,

Այն ժամանակ,

Երբ մեզ այստեղ ուժեր են ոլտք պայքարող:

— Ինձ ի՞նչ.

Ես չեմ կարող հոգնած իմ զորամասը տանջել.

Հըրամայել է Տըրցիկն ինձ.

Դեպի հարավ նահանջել:

— Ի՞նչ. նահանջե՞լ...

Ընկեր կոմդիվ...

Կատակ է ալդ,
Անեկդոտ՝

Դըրա համար պետք է լինել՝
Կամ դավաճան,
Կամ երկչոտ:

— Դուք Ձեզ կորցնո՞ւմ եք,—
Որոտաց կոմիտիլը խիստ մոլեղին
Ու բնազդաբար ձեռքը տարալ նա իր թըրի դաստակին,—
Իմ պարտքը վեհ՝

Արեւրա՛ր,
Պատվով եմ ես կատարել,
Կոմունիստի դործի համար հաղթանակներն եմ տարել
Աստրախանյան ըստեպներում,
Աստվարոպոլում,
Կուրանում.

Դըրա համար իմ դիվիզիոնն ունի պողպատ մակնունն:
Իսկ դուք այսօր ինձ անպատվո՞ւմ եք.

Անվանում դավաճա՞ն...—

Ռաքի ելավ Կուլիկն անհաղթ,
Այսպես տրվեց պատասխան.

— Ընկեր կոմիտիլ,
Դուք ձեռքը ձեր թըրի կոթից առեք վար
Եվ մի հաշվեք առայժմ Ձեր հաղթանակներն անհամար:
Տեսե՛ք՝ մենք էլ ունենք ե՛ւ թուր,
Եվ շատ դործեր սըխրական.

Թող այդ հաշվի
Եվ փառք տա մեզ,
Եթե կուղե,
Ապաղան:

Քայց այս վայրկյան,
Երբ թըշնամին սեղմում է մեզ,
Ծըլատում,

Դուք ըստանում եք նահանջել,
Դասավըքել, դնալ տուն...

Դեհ, փորձեցեք.
Ես կաշխատեմ՝
Ձեզ ուղեկցել արկերով...—

Ասավ Կուլիկը և նրա տեղ վերալորված ու խըռով:
Քայց անօդուտ անցավ այդքան ըստանալիք,
Համոզում,

Լուկան մընաց անդրդովելի,
Նա նահանջել էր ուղում:

Այնժամ խոսեց Կուլիկն էլի Լզանակով հաշտությամբ.
— Լա՛վ, ընդունենք՝
Յարեցինեց դու դորոճաորդ տարար,
Հասա ընկեր Ստալինին ինչպե՞ս պիտի հանդիպես:
Վեր կաց, դընա՛նք.

Հենց այս դիշեր ըշտաղ կանչել է նա քեզ:
Լուկան արագ ոտքի ելավ.

— Դընա՛նք,— տասվ քինալից,—
Ես չեմ վախի ձեր մասկովյան հաշակավոր ժողովուրդը...
— Այո, դընա՛նք,—
Ասավ Կուլիկն
Ու գրվարիկը վերցրեց.—

Ամեն մարդու չի վիճակված այս աշխարհում լինել մեծ:
Ամեն մեծի ժրջտում են կյանքն
Ու պատմությանը վա՛չ միշտ...

Եթե մերժես դու Ստալինին,
Այդքան դուռդ ու հանդիստ,
Ինչպես որ ինձ այս րոպեին անմըտորեն մերժեցիր,—
Այն ժամանակ ես քեզ կասեմ.

Դու արագաղ ես ընտիր:

Հրեկա մի տուն է դետափին՝ հեռախոսի թեւերով:
Դընե՛րի մոտ ժամապահներ՝
Կանդանձ արթուն, անխըռով:
Կանոն ու կարգ ամենուրեք,
Համազդեհտներ նըրրակար,
Կաշվե փափուկ բազկաթոռներ,
Շըրջանակներ ու նըկար:
Բազմոցների վըրա նըստած էին խոհուն, առնացի
Հըռչակավոր կոմանդիրները Տասերորդ բանակի:
Քաջ Խուզյակովն—
Ամպրոպային դըրոհներ ռահվիրան,
Ու Կալակովն արխատիրտ,
Լայնաթիկունք,
Նըրրիրան,

Ալյարեվը, դըրահակի դնացքների բոց հոգին
Ու Շչադենկոն, ջահել ժրպիտն ու աղվամաղը դեմքին:
Եվ շատ ուրիշ կոմանդիրներ,
Երևասարդ ու տարեց,
Որոնց անվամբ Կարմիր բանակն իր վեհ ուղին դարդարեց:
Որ թուր ունեն իրենց կողքին
Ու հաղթանակ՝ Լուկում,

Որոնց անունը ոսոխին արկի շառաչ է թրվում :

Եվ Սերգեյը լուռ կանգնած՝

Ու ժրպտալով մեղմորեն՝

Նայում էր սեղ այդ բազմությանն՝

Ու հարց տալիս ինքնիրեն.

Նըրանց միջից ո՞րն է Ստալինն

Ու կոմանդարմը հերոս,

Որ հըռչակվեց իր դոնբասյան դյուցազնական մարչերով :

Կոմանդիրները ներս մըտած նորեկներին երբ տեսան

Հազուապատումով ծրվեն-ծրվեն,

Բեխ-միրուքները խոսկան,

Մուկայն հըպարտ իրենց փառքով,

Ինքնավրտահ

Ու վայել,—

Ոտքի ելան,

Ողջույն տրվին,

Ըսկըսեցին փայփայել :

Ու Սերգեյն ըզգաց նըրանց հայացքներում անվահներ՝

Ինչքան դորո՞վ եղբայրական,

Ինչքան հարգա՞նք,

Ինչքան սե՛ր...

Մյու հայացքները խանդավառ՝

Հերոսության բոցով լի,

Բազկաթոռները թավապատ,

Հատակն ինչպես հայելի,

Համազգեստները մաքրափայլ,

Պատերը կոկ, յուզաների,

Թրվում էին Սերգեյին՝

Շըքեղ երազ,

Թովիչ երգ :

Նա ինքնամոռ հիացումով նայում էր այդ բոլորին,

Քաղցր էր թրվում իր վեբքն իրեն

Ու հաղթանակը՝ դյուրին :

Լուկան կանգնած էր զըլխոհակ՝

Դեմքին կընճիւ մի անվերծ,

Երբ թավալին մի շըբջյունով դեմացի դուռը բացվեց

Ու դուրս եկան երկու հոգի՝

Վըճիւռ ու կամք գեմքերին :

Կոմանդիրները հարգանքով արագ ոտքի կանգնեցին :

Մուխ էր հանում երկուսից մեկը բեխերից իրեն թալ :

Սյու Ստալինն էր :

Համբարայլ

Նա Լուկային մոտեցավ,

Զեռքը սեղմեց,

Նայեց դեմքին

Ու հարց տրվավ կիսկատակ.

— Խոսիր, Լուկա.

Կըստատանե՞նք Յարիցին,

Թե՛ կըսանք :

— Կըստատանենք,—

Հընչեց մըռայլ ու չեչտակի պատասխան :

Եվ ըսկըսեց Ռադմի Խորհուրդը նխտը մեծ հաղթության :

Հեռըհեռ սեղմում էր բերտ օղակը նոր պաշարման :

Նըրանք նորից մըտան Կալաչ,

Դըսվեցին Կատուրան :

Առան Կալաչ

Ու Կատուրան,

Հասան մինչև Յարիցին,

Նորից արկերը ոռնաձայն փողոց ու բակ վարեցին,

Նորից տենդոտ հեռադրներ թըռան Կոզլով ու Մոսկվա.

Վիճակը ծանր է ճակատի.

Պատրոն չըկա,

Արկ չըկա :

Եվ այդ խուժողուժ զըրոհների հուզումների տաղնապում,

Երբ քաղաքի զըլխի վըրա կըսկ ու մահ էր թափվում,—

Կրտսնովը նենդ՝ Յարիցին ըստանալիք ուղարկեց :

Նրա թղթի հոգին փոքրիկ,

Լեզուն դոռոզ էր ու մեծ.

«Յարիցին ինչպե՞ս էր, ու մեծ.

Տըղամարդկանց

Ու կանանց.

Ռուսաստանի հարավային բանակը մեր փառապանծ,

Լըվովն ահեղ,

Որ պատնեհներ է խորտակում անայլայլ,

Քաջ Պերեմին ու Իվանովը հըրտանու գեներալ,

Վոդնեֆին են մոտենում՝

Արագ, առանց արդեւքի :

Նըրանց առաջ Կարմիր Բանակը ջարդ ու բուրդ կընկրկի :

Դանակիցներն Օդեսայում արդեն հանել են դեսանտ,

Որ Մոսկվայի վըրա դընան

Ու կործանեն քարուքանդ :

Նըրանք տանում են իրենց հետ իրենց բազկին զորավիդ :

Հարյուրավոր սալառնակներ,

Թընդանոթներ հեռաձիղ,

Անթիվ տանկեր:

Ձեր Յարիցիներ հող ու հուշ կըդառնա

Ռուսերի ահեղ պայթյուններէց

Եվ արկերէց անխնայ:

Առաջարկում եմ անձնատուր լինել Դոնի իմ դորքին:

Հանձնել քաղաքն առանց կրօնի:

Ես ձեզ տուած եմ կըրկին:

Շտապեցէք մի ելք բնորել ձեր վիճակից ողորակի:

Ձեզ մեկ ամիս ժամկետ կըտամ:

Հետո էլ ուշ կըլինի»:

Կարգում էին պոռոտ այս գերը մարտական գերքերում

Մեր գինւորները քաջարի

Ու հեղնանքով հըռհըռում:

— Խիստ է հաջում քայթառը տես...

— Այդ ո՞ւր է շրջման է բըլին...

— Մորթին վաղըն,

Ռոնոցը շան,

Աղվեսային է հողին:

Դաջ Նատալիան կայծակնախաղ անցնում է շտապ գերքերից

Ուր որ հասել է կրասնովի այդ բարբառնալը պատիր:

— Հայրենիքի ազատ ուղիք,

Յարիցիներ պաշտպաններ,—

Ձընդում է նա խրամատներում ինքնամոռաց, անվահեր,—

Մի՛ հալատաք դուք անտուտ ատամանի բարբալին:

Այդ զառանցանքն է մեռնողի,

Նըրա ունոցն է վերջին:

Նըրա համար է նա հաջում ալդրան դոռող, ամպաղոտ,

Որ արքաները հաստավիղ նըրան նետել են ոսկոռ:

Սալայն այսօր Գերմանիայում,

Բալքաններում

Եվ այլուր

Հընչում են հեղափոխութեան փողերն արդեն քաղցրալուր:

Սպաստամբաժ ուղղակիներն վրիժառու դընդակով

Գըլտըրում են գեներալները:

Ալ կարմիր դրոշակով

Դուրս են գալիս պրոլետարներն ընդդէմ նեխած կարգերի:

Այնպէս չուտով սովետական հեղաշրջում կըլինի:

Ու բանակներն օտարերկրյա՝

Արդեն ըմբոստ,

Գիտակից,

Հեռանում են ինքնազուլիս մեր հարազատ Ռուսիայից:

Իսկ ատաման Կրասնովն այսօր գեռ զառանցում է մեր դէմ:

Իզո՛ւր. վըղի կայսերական շղթան փըտել է արդեն:

Նրանք չենք են անտամ,

Մենք՝ առյուծներ հըրթին:

Ինչքան կուզեմ,

Թող զաղաղի:

Ի՛նչ կանի չունն առյուծին:—

Այսպէս խոսեց

Ու կըժքերում հողից աղնիվ կըրքի ծով,

Խըրամատները թընդացին զապառոյթյան քրքիջով:

— Տղե՛րք,— ելալ Տարան ահեղ,—

Ես խոսք ունեմ այս առթիվ:

Կրասնովն աբլոր է փետրաթափ,

Մեր Կոմանդարմը՝ արծիվ:

Հըռհըռոցից կոտորաւիւրով՝

Իդնաւը ծուլլ ելալ վեր:

— Նըրանք ծըտեր են լեղաճաք,

Մենք՝ երկաթե բաղեներ:

— Ճի՛շտ է, Իդնատ,—

Հեղնեց Միրոնն

Ու նոր քըրքիջ բարձրացաւ,—

Կրասնովը չար պառավ է մի,

Դու՛ մի փըրված հեղկահալ:

Դըրա համար նա արճիճի կուտով է քեզ կերակրում:

Առանց ալդ կուտը կուլ տալու դու մի վայրկյան չես ապրում:

Ըստիսականներն առաւելոյան խրամա՝ արաղ և աղոթք՝

Դըրահեցին ավելի հոժ և ավելի անողոք:

Մերոնք գերքեր էին բըռնել բազմաշարձար Գումրակում:

Կրօնում էին հերոսաբար և անփըրեպ կըրակում:

Եվ Կոմանդարմը պանծալի չուներ ոչ քուն, ոչ հանդիստ:

Նա չէր նըստում կարինետում՝ հետու արկից, վրտանդից:

Գիշերն անքուն երկնում էր նա իր հըրամանն անվահեր,

Առաւելոյան գընում ճակատ,

Որ կատարումն ըստուղեր:

Վարդանով կայարանում,

Ընկերներով միասին,

Իր վազոնում սեղանի շուրջ հակվել էր նա քարտեզին,

Իր մարտական զործողութեան մի նոր արար մըշակեր:

Հանկարծ հընչեց սարսափահար մի աղաղակ:

— Կողակներ...

Ճշլ Կոմանդարմը, Խուզյալովը, Ալյարյեւին ու Կուլիկին
Անմիջապէս ներքե թռան շտարային վազոնից:

Մերոնք ահով փախչում էին՝
Խըրամտաները թողած:

Կոմանդարմի դեմքի վրա թարթիչ անդամ չգողաց.

Հանդիստ նետեց նա կարարինն իր ուսերից,
Ու դաժան

Գրլիով արեց զեպի հարով:

Զինակիցները տեսան

Կազակներին հեծելազորն ալլիններում մոտակա:

Մուսերամերի՛ ու վարդավազ գալիս էր նա մեր վրա:

— Արագավազ է Զեր նըթույղը. չա՛ւտ, ընկեր Կոմանդարմ,
Հեծեք իսկույն,—

Հընչեց մի ձայն տաղնադալից, քընքշախտան:

Եվ բոլորի սըրտում ծաղեց միայն մի տենչ,

Մի տապնապ.

Փըրկել մի կերպ Կոմանդարմին կործանումից անխուսափ:

Մայց նա չափեց ոտքից գըլուխ փախուստի միտք հայանողին
Արագ հեզնոտ մի հայացքով,

Եվ նըկատեց այդ պահին

Անտեր թողած մի զընդացիր կայարանի պատի մոտ:

Անմիջապէս վրա ցատկեց ինչպէս առյուծ թեթևոտ:

Նա զընդացիրը քարշ տըլիով զեպի տունն զիմացի,

Տեղավորեց ոտիս դեմ,

Չոքեց հեքով առնացի,

Փամփուշտակալն իսկույն դըրեց,

Նըչան բըռնեց անսրխալ

Եվ ըսկըսեց «Մաքսիմը» դու կատաղարար կըտկըտալ

Վայրկենապէս ամայացած վազոնների տողանցում՝

Տալով իր խոլ արծաղանքներն ինչպէս որոտ ու ճայթյուն:

Այնամ ամենքը նետակիցին Կոմանդարմին օղնության:

Խուզյակովի հըրամանով խուճապողները դարձան:

Քերին ուրիշ մի զընդացիր:

Բայց օղնության հարկ չըկար

Ոտինների հեծյալ լալան հողմացրելով, խելաղար,

Փախչում էր ետ՝

Ետե թողած լոկ դիակներ ու փոշի:

Եվ հեռացավ ու ծածկըվեց վարադուլբով մըշուշի:

Ուրախության ժըպիտ փայլեց Կոմանդարմի աչքերում:

Առավ կարմիր մարտիկներին՝

Մեկնած իր մատը հեռուն

— Դեհ, այժմ դուք հետապընդեք՝

Մինչև հեծյալը վերջին.

Պըրանք այնտեղ նոր ուժ կառնեն,

Կըհարձակվեն վերբոտին:

Իսկ մենք,— տալ նա մըտահող՝

Ընկերներին դառնալով,—

Եկեք մեր դործը վերջացնեք:—

Եվ Կուլիկից առնելով

Բաղմի քարտեզը ծալըլված այդ խուճապի ժամանակ,

Ըզդուշ հարթեց ինչպէս մի սուրբ ու թանկագին թաշկինակ:

Եվ գինակից ընկերներով մըտով նորից նա վազոն:

Փըլովեց սաղմի քարտեզն իր դեմ հորիզոնից հորիզոն:

Պաշարումի երկրորդ ալիքն էլ ունեւայն փըշըրվեց:

Մեր պատմության վըսեմ գըրքում մի բոց երես էլ գըրվեց,

«Նոյեմբերի քըսանհինգի առաջուայան մութթլուսին

Դումենկոյի և Բուդյոննու հըրստական այրուծին

Գնիլօսկայ կայարանում տըվեց ահեղ թըրամարտ

Ու կըսանովյան մի գիլիգիտն ջարդեց մինչև վերջին մարդ:

Առավ հաղար-հաղար զերի,

Առավ հաղար հըրացան,

Առավ անթիվ գընդացիրներ,

Թընդանութներ ցարական,

Առավ քարվանը սայլերի,

Ռազմապարեն ու ձիեր.

Ռազմի ալարը հաշվեցին յոթը ցերեկ ու գիշեր:

Քըվել մարտերն այդ օրերի,

Գործերը վեհ, սըխրական,

Արը ծըվատում էին արկերն ամեն ըստեպ ու ալան,

Հյուսեկ այդ վեպն անձայրածիր—

Դըժվար է, իմ ուժից վեր.

Գեւ կը ծընվի մեր ձիրդուսին,

Կըզա կախարդ մի հոմեր:

Հաղարավոր զոհեր տըվինք այդ մարտերում ահաբեռ:

Ընկալ երմանն

Ինքնամոռաց,

Անգուլ դարբինը հողու,

Ընկալ Տարասը լեռնալանջ՝

Կոմանդարմի կուռ վահան,

Ընկալ Իվան Կովաչի դուստրը, դեղեցիկ Նատաշան:

Ընկան անթիվ ասողեր, վարդեր այդ արյունոտ օրերին.

Ընկալ Ռուդնեն առյուծասիրտ՝

Կոմանդարմի սիրելին:

Ճփանը էր տանել

Այդքան կորուստ,
Այդքան կըսկիծ
Ու կարոտ,
Երբ դեռ հեռու էր հաղթանակն,
Ուղին դժվար, քարքարոտ:
Զորքը հողնած,
Արյունաբամ,
Պարեն չըկա,
Արկ չըկա,
Եվ Ստալինը ճակատից վերադարձել է Մոսկվա,
Տրոյկին լարում է նոր դավեր,
Վարկարեկում վատարար.
Ծանր է պրոսկին անմահության,
Ծանր է լինել զորավար...

Դիպվում էին խոհերն անվերջ հանդույցներով անմեկին:
Կոմանդարմին այն ժամանակ հեռադրատուն կանչեցին:
Այդ Ստալինն էր.

Նա խոսում էր հեռավոր Մոսկվայից:
Վայրկենապես անկացան տարակուսանքն ու թախիծ,
Ստալինը, թեկուզ հեռու, միշտ նըրանց հետ է հոգով:
— Ապարատով խոսում ենք նա,

Բեկենկովիչ, Պուդյակով,
Շչագենկոն, Վադիմ և այլ ցարեցիկյան ընկերներ:
Դեկտաները մեր կողմից Մոսկվա կըզան այս գիշեր:
Կամիչինում մեր ղեկավարներն այս օրերին վատացավ.
Իսկ ես մենակ եմ...

Քիչ հեռու նա պատասխան ըստացավ.
— Առաքախանից, Վորոնեժից կանչեր փորձված ընկերներ,
Եվ զորձն ամուր գեր,

Ձե՞ որ դու ե՛ս օրնորեն ես, ե՛ս տեր:
Կոմանդարմը ղտակընդվեց այդ առնական խոսքերից
Ու թելադրեց մի նոր հարցում՝ հուզված հոգու խորքերից:
— Ասեք խնդրեմ՝

Արեմուտըում ի՞նչ նորություն կա հիմա:
— Առայժմ այնտեղ ստանձնապես նշանավոր բան չըկա:
— Դեհ, ամենայն հաջողություներ:

Բարեկեցեր իլիշին,
Սեղմում ենք ջերմ ու սրբապալի ձեռքը նըրա թանկագին:
— Իլիշն հոգով ձեզ հետ է.

Նա սիրում է ձեզ, գեներիդ:
— Այդ մեր պարզեն է մեծագույն,

Ամենաթանկ մարդարիտ,
Ոմանց կողմից մեզ հասցրած խայթին իրերն արևուր:
Առողջություն նըրան նըրան և ձեզ.
— Սեղմում եմ ձեռքը ամուր,—

Պատասխանեց անհաղթ ժողկոմը հարազատ Մոսկվայից:
Ապարատի առջև կանգնած՝

Ժըպտում էին հարվալից
Հըռչակավոր կոմանդիրները Տասերորդ բանակի,
Իրար ամուր միաձուլված որպես մի սիրտ, մի հոգի:
Եվ դուրս եկան հեռադրատան շենքից ուրախ ու կայտառ:
Գեանդերյա ղորանոցում հընչում էր գիլ մի կիթառ:
Բուդյոնովյան քաջերն էին այնտեղ երգում ու պարում:
Այդ ոռւսական հոգին էր մեծ,

Այդ Ռուսաստանն էր բուրում...

արիցինյան ստեպներին ձմեռն իջավ դըժբնդակ:
Ու Վոլգա-մայրը կուչ եկավ իր սառուցե քողի տակ
Իջավ մըշուչն ինչպես գիշեր,
Բըռնեց երկինք ու գետին:
Բորանը բաց թողեց միկում իր խալական ալբուձին:
Անթաղ գիերը գերեզման դրոտն ձյունի շերտերում:
Հառն ու անհույս կըտալելով՝

Թըռավ ազատվը հեռուն:

Եվ ո՛վ այդ սառն ու մահաշունչ ըստեպներում կըշրջեր.
Կարող էր դայլը լսի ոռնալ սովալըլուէ ողջ գիշեր.
Բայց բանակներն անքուն դոփում էին սառցյալ դաշտերում,
Հողմը հեռվից իր թևերով արկի շառաչն էր բերում:
Անառ կանգնած էր Յարեցինն իբրե կարմիր մի Վերդեն
Մոմոնտովյան հողմադալար դըրոհներին գեմառգեմ:
Նըրանք դոփում էին դաշտերն
Ու ճամփաները կեռման.
Օղակն էին հյուսում համառ՝ երբորդ ահեղ պաշարման:

Եվրոպայում Հոկտեմբերի ձայնը հուժկու դըղըղաց.
Նընոտ արքան իրեն գահից արժատահան ընկավ ցած.
Լեւկուլլոսները նոր դարի՝

Սարսափահար

Եվ անքուն

Արյունակղզակ իրենց հորդան Ուկրաինայից տարան տուն:

Եվ ցարական գեներալներն

Անտեր, անօդ մընացին

Վնչպես չընեքը վայրահաջ՝

Ըստեպներում խավարչաին:

Վըրանց համար էլ փրկություն չըկար մահից վերահաս:

Միայն մի ելք էր մընացել,

Արյունաշող մի երազ.

Կարմիր Վերդենը խորտակել,

Ճանապարհները բանալ

Ու Կոլչակի հայրենադավ խաժամուժին միանալ:

Եվ գեպրերի սըլաքը չար՝

Նըրանց օղտին էր դործում.

Ըրկար բաղուկն Ստալինի Յարեցինյան ամբոցում:

Մեկնել էր նա դոսեմարտի ուրիշ դաժան ճակատներ,

Բը Կոլչակի արնոտ ժանիքն

Ու կոստյները կոտրեր:

Ըրկար բաղուկն Ստալինի:

Վորոշիլովն էլ չըկար.

Տրոցկին խորդալ՝ իր դավերով նըրան տարավ վատարար:

Ըստխոտակները,

Քաջ գիտակ հուդայական դավերին,

Վերնց դընդերը հյուսիսից մինչե Կալաշը բերին:

Առան Կալաշ

Ու Կատուրան,

Հասան Սարեպա

Ու Գումրակ.

Պաշարեցին Կարմիր Վերդենն օղակներով երկրտակ:

Ախաճաճակատը պայտաճե դալիս էր ետ ժամ առ ժամ:

Հալվում հյուժվում էր Տասերորդ բանակն արդեն արնաքամ:

Վալարի մեջ թաղված քաղաքը չէր քընում ողջ գիշեր.

Միայն ոռմերեն օդում պայթուղ,

Լուկ արկը թեժ,

Մահաբեր,

Որ շառաչով ընկնում ճայթում էր փողոցում ամայի,

Միայն բոցերն ուրեք-ուրեք առաջացող հըրդեհի—

Լուսավորում էին երբեմն այդ խավարն անթափանց:

Թըլում էր, թե՛

Նորից մի արկ,

Նորից մի դարկ,

Մի հարված,

Շվ փուլ կըգա դիմադրության վերջին պառնեչ ու կորով:

Ու Յարիցին կընեղաւ իր պատանովն իր զոռ տանկերով :
Արդեն ելնում էին ընկից ամեն կարծիք ու գեղուն.
Տեղաւորն արդեն պատարագի երգերը միտ էր բերում,
Սպեկուլյանան արդեն հաւիւնց պարկերն անրով ցորենի,
Բուրժուան նայեց տափաստանին՝

Ինչպէս վայրագ բորենի :
Արդեն էսերը երազում թրում ճառի պատըզամբ,
Երգեց անկումը Լենինի ազատութիւն շարութիւնս :

Բայց ի՞նչ կանի ազոտին արծաթին,
Կամ բորենին՝ առյուծին :
Թըշնամու գեմ կըտնի ելով Բուդյոննու սեղ ալբոմին :

Սառախուղից ելով հանկարծ՝
Ինչպէս մըրբիկ,
Ինչպէս բոց,
Կայծակնափայլ սուսերն երով,
Գըրոշակներով հողմակոծ :

Ամեն հեծյալ
Դյուցազն էր մի,
Ամեն նըթույլ՝
Մի հըրդէն,
Ամեն մի թուր ահեղ կայծակ էր ձեռքերում երկաթի :
Եւստած նըթույլ հըրդէնաւալ,

Կայծակե թուրը ձեռքին՝
Քաջ գորգալարն առաջ տարավ դյուցազնական ալբոմին :
Մառախուղից հանկարծ բուսնում էր թըշնամուն ընդառաջ՝
Եվ ըսկըտում էր մահապառ թըրի գընդոց ու շառաչ,
Ձիերը ծառս էին լինում՝

Տխտանարար փընչալով,
Թըռչում էին պատնէշներ, փըշալարի վըրայով :
Ինչպէս հըրդէն է չոր դաշտի տատակ ու փուշ լափլիզում,
Կամ հողմը խոլ՝ ցըրիվ տալիս տերեւն աշան պարտիզում,
Եվ գոյն ցըրում էր Բուդյոննին,

Առնում ավար ու գերի՝
Թիկունքն անցած Մոմոնտովյան կողակային գընդերի :
Ընկավ նըրա ահեղ զարկից Կրակցովը զոռ գեներալ,
Գոլուրենցովը խորտակից հորդաներով իր հեծյալ,
Կարմիր գընդերը կես գիշեր Բալիկ վըրա նետակցին
Ու ջարդեցին մի զիվիդին՝

Մինչև հեծյալը վերջին :
Սլեքսենն իր գընդերով առաջ եկով անխափան
Սինչև դարբասը քաղաքի,

Բաղժաւար չար Կատուրան,
Ճարդեց մերոնց,

Գերի տարավ՝
Երկու գընդերը հետիտ,
Առավ երկու գըրահակի

Ու, տասերեք թընդանոթ :
Բայց մի վայրկյան միայն շողաց ռազմի արեւը գըլթին
Ինչպէս ամպրոպ վըրա հասավ Բուդյոննու հոծ ալբոմին,
Փախան զոռու գեներալի գընդերն ահից խեղարար,
Ետեներից Բուդյոննու թուրն էր փայլալուստ խոլարար :
Դեմից նըրանց ըստաւում էր գեռ ավելի ահեղին :
Նըրանց գիտան Ալյարեվի և Կուլիկի արկերին :
Եվ թըրերի,

Թընդանոթի
Ամպրոպային
Չարիկ տակ
Քնկան ինչպէս մորեկն արտում վեցն էլ գընդերն ըստիտակ :
Անգուլ սուրում էր Բուդյոննին,
Փոթորկաթի,

Մարտից մարտ,
Փառքը վազում էր առջեկց,
Ինչպէս ահեղ ավանդարդ :
Հյուսիսային ավաններից,
Արյան, ձյունի մեջ թաթալ,
Նըրա մըրբիկն Արեմոյան ահեղ ճակատը հասավ :
Չվերցըրեց նա իրեն հետ հըրետանի և արկեր,
Իր շուտ հասներ,

Եվ թըշնամին,
Նախատեղյակ,
Չըփախէր :
Նա քաջ գիտեր զիմադրական կորովը նենդ ոստիկ :
Միայն նըրա թըրի փայլից՝

Նա սոսկաւոր կըփախէ :
Գիտեր. անթիվ թընդանոթներ ավար կտանի մարտերում :
Հըրետանու վարդաններին նա իրեն հետ էր բերում :
Մառախուղի միջով տարավ հըրաչազարծ ալբոմին
Եվ զոռ գիտավ նա գեներալ Տոլուչկինի կորպուսին :
Ոստիկ անհոգ մըտել էր քուռ իր գընդերով անհամար՝
Շուրջը խորունկ խրամամաներ

Ու պատնէշներ փըշալար :
Թնդաց ուռան որոտագոռ :
Աղմուկ :
Սոսկում :

Ու խուճապ :

Բերերն ահեղ շատուչեցին կայծակներն սաստկությամբ :
Հակառակորդը բռնելով իր սեփական թակարդում
Չարիկեց փրչե սրտանշներին՝

Կիսապինոված,

Կիսարթուն :

Ճակատամարտը վերջացավ :

Լըռեց ոռնոցն արկերի :

Մեկացավ մի ողջ կորսուած՝ թողած տվար և զերի :

Ելդ մահացու վերջին հարվածն էր Կրասնովյան լանսկին :

Տխտանական սլաուցա դորձեց Բուդյոննու բոց ալրուծին :

Ոսոխների զըլխին իջավ ինչպես մի ծանր մըլուսնդ :

Իր արշավի ճանապարհին ջարդեց քրտն և վեց դուռդ :

Առավ զերին հաղար և բյուր,

Հաղար և բյուր հրացան,

Առավ բաղում թընդանոթներ,

Գընդալիքներ ցարական,

Առավ քարվանը սայլերի՝

Արկով, զանձով ծանրարեւ,

Առավ ձիեր արաղավաղ,

Առավ թրեր ու թամբեր :

Առավ Կալաչ

Ու Կատուրան,

Առավ Սարեպա

Ու Գուժրակ :

Մաքրեց դաշտերը հայրենի՝ հորդաններից ըսպիտակ,

Ու հաղթության, փառքի երգով վերադարձավ Յարիցին :

Այսպես ծընվեց մառախուղից Բուդյոննու բոց ալրուծին :

Ռազմաբեմից իջան Կրասնովն ու իր բանակը ջախջախ :

Եվ Դենիկինը բեմ ելավ՝ ալիլի ժանս ու խիզախ :

Նա Յարիցին արյունաքամ՝

Չորրորդ անգամ պաշարեց :

Բրիտանական թընդանոթներ,

Սալառնակներ նա բերեց :

Բրիտանական սալառնակներն օդում ահեղ ճախրեցին :

Գըտան նըլանը վերջապես,

Գըտան «ահեղ ոսոխին» :

Փախըտական ամբոխն էր այդ կայարանում կուտակված,

Ամբոխն անմեղ,

Սարսափահար,

Անոթեան

Եվ անհայ :

Եվ ինչ... Հանկարծ նըրա զըլխին,

Իրեւ երկնից մանանա,

Որոտալով կարկռեցին

Արկերը թեթ, անխրնա :

Եվ մարմիններն ալանդակված,

Արնաշաղախ,

Թըտան օդ :

Վերե թըտան՝

Ճերմակ միբուք,

Կընծ ըստինք,

Մանկան սա :

Սըյուն և ծուխ,

Անեծք ու ճիչ

Եվ անդըլուխ գեականեր :

Փա՛ռք ու պատիվ բրիտանական «հերոսներին մարդասեր»...

Ահա զըտան երկրորդ նըլանը...

Սասկալի՛ բաղմություն :

Կանայք էին հերթի կանգնած հացի համար փողոցում :

Նըրանց զըլխին ընկան ուռմբերն ինչպես ամպրոպ ահավոր :

Հացի հերթերն ահա դարձյալ արնաշաղախ մի խըմոր :

Ջըկար բաղուն Ստալինի :

Վորոչիլովն էլ չըկար :

Եվ Տասերորդ բանակն արդեն արյունաքամ էր, տըկար :

Նա նահանջում էր հողնաբեկ :

Լենինն ըլտաղ հեռադրեց :

— Մի՛ մոռնաք ստալինյան աշխատանքի փորձը մեծ :

Ստալինի փորձով անցած ուժերն ի մի ժողովեցեք,

Ստալինի օրինակով,

Նըրա ողով դորձեցեք :—

Բայց որոշված էր քաղաքի ճակատադիրը դըժխեմ :

Փոթորակից մըթին ամպեր էին դեղվել նըրա դեմ,

Տըրցկին տակից էր փոթվըրում խըլուրդային ճանկերով :

Դըբսից դալիս էր Դենիկինն անդլիական տանկերով :

Եվ Յարիցինը կատարեց իր պարտքը վեհ պատմական :

Մի ձիդ տարի կանգնեց անտո, որպես ահեղ պատասխան,

Կոժուխիզմի դայլաբարո ոսոխներին դեմառդեմ :

Մի ձիդ տարի նա զիմացավ,

Կանգնեց որպես ամուր վեմ

Բեկովադրյան հողմաշառաչ հեղեղների կենտրոնում :

Փըլըում էր նա նըրանց անվերջ

Եվ իրարից բաժանում:

Սի ձիւ տարի նա պայքարեց՝

Արյունաքամ ու լարված,

Աւ Մասկիւային,

Երկրի սրբախ

Արյուն արվալ,

Տըվալ հաց:

Ապրեց մանուկը հաղթութեան,

Ոտքի ելալ ու քայլեց.

Նա հաղթ լաղկալ զարկում է իր ոտքներին մահամերձ:

Իսկ դու,

Քաղաք իմ անձնուրաց.

Կրնկնես սրդես ողջակեղ.

Վըզան դայլերը ոռնալով,

Կը բըղկըմէն նըրանք քեզ,

Քս պանծալի

Զալակներին

Կըշարչարեն,

Կըկախեն,

Հետո կերթան

Եկեղեցի,

Ամեկուրեւա՛կ,

Սեղանեմ...

Առան կալաչ

Ու կառուրան,

Հասան Սարեպո

Ու Գումրակ:

Վերջին մարտերն էին զընում արյունների բլրի տակ:

Ու Սվետոզարը զիւրք մըտած զընդացրային ջոկատով

Մերոնց նահանջն էր պաշտպանում:

Գընդացիները թոթով,

Դիպուկ ժըլատ հարվածներով հընձում էին թըշնամուն.

Ընկնում էին նըրանց գիւրը մերձվողդան դաշտերում:

Այնժամ ոտքին ամպրոպային իր ողջ կըրակը գժխեմ՝

Կենարանացրեց զընդացրային այդ ահալոր բընի գեմ:

Երեք խիզախ զընդացրորդ ընկան արյան գիւրքերում:

Ու Սվետոզարը պարզ աւսալ.

Վայրկյանը մահ է բերում:

Նա մընացած ընկերներին հըրմայեց.

— Դեհ, արդերք.

Գուք ձեր երկու զընդացիներն անեք խկույն ու վախեք:

Իսկ ես նըրանց իմ «Մաքսիմով» կհամոզեմ դեռ այստեղ:

Եվ ըսկըսեց «Մաքսիմ» իր ճառը և ճարտար և մահը:

Եվ երբ մահվան ժառանգենի վերջին կըրակը պարպեց,

Եվ երբ ձիւով օրհասական մի չար ոտիս էլ պառկեց,

Երբ մոտենում էր,

Վարդավազ,

Ինչպես լավան,

Թըշնամին,

Զոկատապետը լուռ վարվեց իր անկենդան «Մաքսիմին»:

Երբեք մոտիկ էին նըրանք,

Եվ մահն արդեն վերահաս.

Սվետոզարի սըրտով անցալ մի ողջ աշխարհ, մի երազ...

Հիշեց նա տունը հայրենի,

Լեռները զով սերբական,

Հիշեց իր մորը և զըրոջ,

Որ կա՛ն, արդյոք,

Թե՛ չըկան,

Հիշեց խաղերը մանկական,

Արագիւնները բընում,

Եվ թաշկինակն արտասովթոր,

Երբ նա զինվոր էր զընում...

Հիշեց մարտերն արյունահոս,

Հիշեց այն ոռւս աղջըկան,

Որ սեր վառեց նըրա սըրտում

Եվ լույս հանեց ապագան:

Հիշեց նըրա դեմքն արնոտ,

Նըրա խոսքերը վերջին.

«Մաքսիմըս առ.

Եթե նըրանք մի օր մըտնեն Ցարիցին,

Թող այդ լինի եղբայրական զո դեմքի վրայով»:

Նըրանք արդեն դալին հասնում են վայրագոջ ոռւսայով:

Ոչ. նա «Մաքսիմը» չի գիշի կոզակներին ըսպիտակ...

Կարծես թե նա է...

Իր նատաչն...

Առջևն ընկած

Ու դեռ տաք...

Նա զընդացիին ամուր զըրկեց ինչպես կըրքոտ սերահար,

Կանգնեց ափին

Ու մըրմընջաց.

— Առ զո որդուն,

Վոլգա-մայր...

Ու վայր նետվեց,

Թաղվեց դետի ալիքներում փրփրաբաշ:

Յդում անհետ անեցալ վերջին հառաչը՝ «Ես առա՛ն...»:

Եվ հունիսի երեսունին, երեկոյան դուր ձեզին
Ըսպիտակները ոռնածայն, մըռայլ, մըտան Յարեցին:
Նըրանք մըտան կարմիր վերդեն բրիտանական տանկերով,
Մըտան խաչով

Ու բուրվառով

Պատարադի

Ձանդերով:

Նըրանց դիմաց ոտքի ելան քաղքենիները բոլոր,
Վաճառական

Ու խանութպան՝

Փսրերը հաստ ու կըլոր,

Նըրանց դիմաց ոտքի ելան տիրացուները ցընդած.

Ինչպես ոռնոցը դայլերի՝

Յարական հիմնը թընդաց,

Քահանաները երգեցին հին օրերի մոլությամբ,

Խսերը, ճառն իր կըտուցին՝

Թըռայլ իսկույն պատըղամբ:

Հետո եկավ Բարոն Վրանդեն՝ ինչպես չաղկալը դաժան,

Եկավ երթով,

Հանդիսավոր

Ու համրաքայլ

Մըտավ ժամ,

Հետո եկան հարլած կանայք՝ տոպրակ ու ջուլ շալակած,

Որ Յարեցինն ավար առնեն,

Տանն թավիչ,

Ճերմակ հաց,

Հետո եկան ճորտատերերն ու կուլակներն արնախում,

Ըսպիկուլյանոր մինիստրին արդեն պորտֆել էր ծախում,

Պարագիտներն ամեն եկան:

Հետո եկավ Դենիկինն՝

Ահեղ նըստած

Անդլիական

Վասալության

Գահոյքին:

Հենց որ եկավ,

Անմիջապես

Մեղալիոններ պարզեց

Բրիտանական տանկիստներին,

Ըսպաներին փոքր ու մեծ,

Հենց որ եկավ,

Անմիջապես կանչեց խորհուրդ Ռադմական

Ու բառառեց:

— Բուլեդոմի ամբոցն ընկավ:

Եվ չըկան

Հիմա մեր դեմ Յարեցինի նըման անառ ամբոցներ:

Այժմ կարող ենք մեր ուժերը կուլակին միացնել

Ու միացյալ ուժով շարժվել դեպ սիրտը մեծ Ռուսիայի,

Դեպի Մոսկովա...

Սա մեզ տալիս է դրավական հուսալի,

Որ կըլուծվի Գորդյան հանդուլցն ալյսքան ահեղ, չարացետ,

Կըկըտըրվի բուլեդոմի դըլուխն ալսօր և հավետ:

Հըրամայում եմ՝

Գեներալ

Սեդուրինին,

Վրանդեն...

Սակայն իզուր էր հոխորտում այդ արնախում դարչելին.

Նըրա դըլխին էլ չըլողաց ռադմի արեղ՝ երկար:

Նըրա մարմաջն արյունաչող՝ մընաց սըրտում անկատար:

Մեր պատմության ահեղ անիվը թավալվեց միշտ արադ,

Միշտ դըլուրվեց

Ու միշտ դընաց նրա կամքին հակառակ:

Բուլեդոմի ոգին ահեց նըման հըզոր առյուծին,

Մըրբիկներում հըզորացավ Բուդյանուս բոց ալրուծին,

Հըզորացավ

Եվ արշավեց

Միշտ հաղթական

Եվ անսլարտ,

Փառքը վաղեց իր առջևից ինչպես ահեղ ավանդաբո:

Ստալինը փայլատակեց հորիզոնից հորիզոն՝

Մոսկովայից Դոն,

Դոնից Ուրալ

Եվ Պիտերին

Էլի Դոն,

Շանթեց բոլոր ոսոխներին:

Գեներալներն ըսպիտակ

Կուրտակվեցին հողմացըրիվ նըրա հուժկու դարկի տակ:

Նըրան Լենինը միշտ նետում էր այն ճակատը դաժան,

Ուր որ ապրում էր Հոկտեմբերը մահացու ճընաժամ:

Նըրա զարկից ընկավ Կուլակին իր բանակով խաժամուժ,

Այդ մղձավանջը թանձրանիստ՝

Անեացավ,

Դարձավ հուշ:

Նըրա զարկից անգլիական նավերն իջան ծովի տակ,

Ընկալ ցընդած այն Յուդէնիչն իր համհարզով հաջկատակ,
Նըբա դարկից ընկալ Տրոցկու դիմակն ու դալը դադիբ
Եվ Դենիկինը կործանվեց բանակներով ցանուցիր:

Ըսպիտակները վեց ամիս ծարիցիսում մընացին:
Եվ վեց ամիս

Կողոստեցին,

Չարչարեցին,

Խաչեցին:

Իննը հարյուր քրտան թըվի հունվարի լույս երեքին
Ամուր սառույցը Վոլգայի դոփեց կարմիր այրուձին:
Թումանովյան դընդերն էին ինչպես ահեղ ուրազան:
Ըսպիտակները սոսկահար թողին քաղաքն ու փախան,
Դեպի վաղոն արշավեցին վաճառական ու տերեր՝
Քըրանակալած,

Թուերի տակ՝

Պայուսակներ

Ու զարդեր:

Եկան տերերը քաղաքի հաղթանակի երգերով,
Եկան կարմիր դըրոշակներով

Ու վարդադույն վերքերով:

Եկան տեսան իրենց առաջ մի դորշ, խավար ավերակ.
Քանդել էին ջըրմուղ ու թել,

Կըտրել և ջուր և կըբակ:

Փողոց ելան ծարիցիների պրուեստարները հուզված,
Նըբա տերերն իրավազոր

Ու պաշտպաններն անձնուրաց,

Նըբա տերերն ու պաշտպաններն արնաշաղախ երեկվա

Այսօր դարձան հըբաշածին շինարարները նըբա:

Քաջ Սերգեեն, արդեն թողած իր փառապանձ այրուձին՝

Դարձավ կարմիր ճարտարագետ,

Եվ արշավեց վըբստին

Ավելի բարդ ու դժվարին ճակատներով կառուցման:

Նա կառուցեց երկաթաղուն նըթույզների դործարան:

Այդ նըթույզները դուրս ելան դարբասներից լայնաբաց:

Նըբանց խըրխինջն անծայրածիբ ըստեպներում դըբընդաց:

Նըբանք անցան ու հերկեցին այն ըստեպները բերրի,

Որոնք մի օր հերկվում էին պայթյուններով արկերի:

Նըբանք անցան ու հերկեցին խըրաժառանգը խոսպան,

Քրտեղ ընկալ իվան Կովաչը,

Պանծալի հընոցպան:

Եվ ծարիցինը,

Արկերով հաղար անդամ ծըվատված,

Այրված անթիվ հըրդեհներով,

Եվ թալանված,

Եվ քանդված,

Դարձավ երգի ու երկաթի հընչակալուր մի քաղաք:

Բըպես անանց հըզորության

Ու ցընծության աղաղակ՝

Նըբա կըրծքում հըպարտ կանչում են բյուրավոր շչակներ:

Ամենուրեք տիտանական դործարաններ են կանգնել

Իրենց անթիվ ծըխաններով՝

Երկնակուկառ, ահադին,

Եվ սեղ մի տեսք են ընծայել այս հինավուրց քաղաքին:

Ասլալտապատ պողոտաներ,

Ապարանքներ բազմահարկ,

Հըրապարակներ լայնածավալ,

Այդեստաններ,

Պարտեղ-պարկ,

Երիտասարդ բանվորներ աչքերն ուրախ, իմաստուն

Եվ ժըպիտներն աղջիկներին,

Ծիծաղ ու երգ ու խոստում,

Ու Վոլգա-մայրը՝ նավերի կարավաններ շալակած

Եվ ամեն ինչ առատ, առատ, առատ ինչպես ճերմակ հաց:

Հին ծարիցինը նոր կյանքով

Ու պատմությամբ է եռում:

Ծարիցիների փառքը դընդում է հեռավոր ափերում:

Ուստի մեր նոր ծարիցիների շինարարները ջահել

Գրտան նըբան մի նոր անուն՝

Արժանավոր ու վայել:

Ո՞վ ծարիցինը պաշտպանեց՝

Տալով իր կյանքը բոցին,

Ո՞ւմ անունով մեր քաջարի դընդերն ի մարտ դընացին,

Ո՞վ ծարիցինը դարձըրեց կոմունիզմի անառ բերդ,

Ո՞վ ջախջախեց օձի դըլուխն

Ու հաղթանակն ասլարտեց,—

Այդ Ստալինն էր մեծադործ,

Հաջորդը մեծ Լենինի.

Եվ կամեցան,

Որ քաղաքին այդ վեհ անունը լինի,

Անունը քաղցր ու սրբազան՝

Ինչպես երկիր ու երկաթ.

Որոշեցին, որ ծարիցինը հին՝ կոչվի

ՍՏԱԼԻՆԳՐԱԴ

ՎԵՐՋԵՐԳ

Հա տնցավ իմ նալն անտակ,
Անծալածելի օվկիանից,
Եվ իմ հողին,

Ինչպես մըշուշ,

Պատեց անհուն մի թախիծ:

Նըստած եմ ես ծովեղերքին՝

Հողիս մըռայլ ու խըռով:

Քանի՞ կաթիլ, արդյոք, առա ես իմ երդի թևերով,

Ո՞ր լայնությունը չափեցի,

Ո՞ր խորությունը հասա,

Եվ չըլողաց, արդյոք, իմ նավը չափանց հեշտասահ...

Ունա՞յն հաբեբեր...

Ա՛խ, ես դիտեմ,

Որ չեմ երդի Հոմերոս,

Եվ չեմ կերտել զո գործերին և քեզ վայել մի հերոս,

Բայց երջանիկ եմ, որ ասլուսեմ եմ, Առաջնորդ, զո դարձեմ,

Եվ դըրվադներն եմ զո կյանքի իմ երդերով մեծարում:

Անցավ այն խոլ դյուցազնական կըսիվների էպոսներն

Եվ նոր հոգսով սաղմնավորվեց կյանքիդ ամեն մի քույրն:

Երկրին զարկել էր պատերազմը...

Կործանի՞չ մի կաթված,

Դաշտերը մերկ,

Սմբակներով

Եվ արկերով

Ծըվատված,

Դործարանները մահամերձ,

Արտերն ամեն ամայի,

Ամենուրեք մըռայլ ուրուռ աղքատության ու մահի:

Դու մեծադործ Լենինի հետ,

Նըբան հըղորդ զինակից,

Դուրս հանեցիր երկիրն արագ անկման ահեղ վիճակից:

Դու միշտ անմահ Լենինի հետ,

Նըբան ձուլված հավիտյան,

Օրորեցիր օրոցքը բոց բանվորական պետության:

Շառաղունեց հորիզոնում մի նոր կյանքի արշալույս

Եվ բորենին հին աշխարհի՝ ինչպես խավար՝ տվավ խույս,

Հաղթանակի հուրհեք մանուկն իր օրոցքից ելավ դուրս,

Կանգնեց ամուր ոտքի վըրա,

Կապեց դոտին,

Առավ դուրդ,

Նըբա թովչանքն ու դորությունն արար աշխարհ ճանաչեց,

Նըբա պայծառ հայացքի տակ մի նոր աշխարհ կանաչեց:

Մեռավ Լենինն...

Ու լուրն ահեղ, ինչպես կայծակ սըրընթաց,

Մեր պատմության ամպակուտակ հորիզոնում դղրդաց,

Մըթնեց աշխարհը,

Մարդկությունը կանդ առավ՝ զալկացած,

Կարծես արևն ալնթարթում չառաչելով ընկավ ցած:

Եվ մարդկային անապի ալբ վիշտը,

Այդ կըսկիծն անպատում

Դու կըրեցիր,

Պարվակեցիր տիտանական զո սըրտում:

Տեսար դու մահը Լենինի...

Օ՛, բընությունը դաժան

Դեռ չէր պատժել մարդուն երբեք այդքան ահեղ, տարաժամ:

Եվ այն պահին,

Երբ մեր հողին թափում էր դառն արտառուք,

Ինչպես անձրևն օվկիանոսում,

Տափաստանում պարող բուք,

Երբ մեզ տիրել էր տըխրությունն ինչպես մի ծանր մութ ամպ,

Եվ երբ ամեն ծառի վըրա սղոսվային չարությամբ

Կոմունիստական ճակատամարտն էր կրթական թընտմին,—
վաղի, ուրիշ աշխարհում ու ցրտաշունչ օրերին
Հենչեց շեփորը պողպատե յոթնաբանյա քո երդման:
Ինչպես հուլիսի, հաղթանակի պողպատաձուլ մի արձան,
Կանգնած վրսեմ դադաղի դեմ այնտեղ հանդիպող արևի,
Ձեռքը մեկնած հորիզոնին,

Աշխարհներին,

Դարերին,

Դու երգվեցիր առաջապահ մեր բռնակի տնունից
Ներսիս դրոշմ առաջ տանել՝

Միշտ անաղարտ և անբիծ:

Դու երգվեցիր...

Եվ քո երգումն, իբրև կըրակ սրբազան,
Վառվեց բոլոր հողինքում

Եվ լույս հանեց ապագան:

Բո երգումով դոտեպընդված՝ մենք մեծ ուղին քայլեցինք,

Բո երգումով թևավորված՝ առանք երկիր ու երկինք,

Բո երգումով անցանք հազար վերելքներով դժվարին

Ու բարձրացանք հաղթանակի հավերժական կատարին:

Բո երգումով լուսավորված ամբողջ մեր աներեր

Ողջ աշխարհին տալիս է լույս և անթառամ օրենքներ:

Բո երգումով դու քանդեցիր մահվան դադունիքն ահավոր,

Բո երգումով լենինը կա,

Լենինը դու ես այսօր:

Վ. Ե. Բ.

1940 թ. հունվար

Կազմը, անվանաթերթը և գլխատառերը՝

Նկարիչ՝ Կ. Տիբատուրյանի

Փրոտիսպիսը

Նկարիչ՝ Ս. Ալեքսանյանի

Տեխ. խմբագիր՝

Ս. Ալբուրյան

Մեքագրիչ՝

Վ. Ավագյան

ՎՖ 2477. Հրատ. 5375.

Պատվեր 706. Տիրաժ 4000.

Հանձնված է արտագրության 16/X—1940 թ.

Ստորագրված է տպագրության 18/XI—1940 թ.

Հայպետհրատի տպարան, Երևան, Լենինի 65.

ИНВ. № 18345

1941 г.
Акт № 24
Вкладн. л.

296/4

43630

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0339616

29338

3-5034a